IX

„ТАБОР“

ВОЄННО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

13

Вставайте, кайдани порвіте
І вражою, злою кровю волю окропіте...

Т. Шевченко

Проситься надсилати відомості про все відмінне в життю нашої военної еміграції.

ЗМІСТ:

УВАГА!

1. ч. ч. 1, 2 і 9 вичерпані.
2. розрахунок підписної плати — див. стор. 3-ю обкладинки.

ТАБОР

ВОЄННО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

Ч. 13

1930

РЕДАГУЄ КОЛЕҐІЯ.

Відповідальний редактор В. КУЩ,

Ґенер. Штабу Ґенер.-Хорунжий.

Zakł. Graf. P. Szwede. Warszawa, Warecka 9. tel. 509-31

2

С. КОСТЬ-КОСТЕНКО.

Під знаком IV-го Універсалу*).

Ідея відродження України, що набула конкретного оформлення в словах IV-го Універсалу, є льоґичним завершенням подій нашої минувшини. Тому й акт оголошення IV-го Універсалу явився лишень, як кінцевий і неминучий вислід кількасотлітньої боротьби України з Московщиною.

Короткого огляду подій історичного існування української нації вистарчає вповні, щоб усталити безперечний звязок між оголошенням урочистого акту самостійности України а тими подіями, що губляться в сивій давнині віків.

Ото-ж ще на світанку історичнаго життя нашої нації зродилася та ідея, що найяскравіший свій вияв, повний ярої весняної бадьорости й непереможности, мала в IV-м Універсалі: „Від нині Українська Народня Республіка стає вільною, ні від кого незалежною, суверенною державою українського народу“.

Ідея ця, зродивши леґенду про покликання варягів, створює відтак блискучу дійсність, і реальним втіленням її є найвищий розквіт державного існування України-Руси під могутньою обороною хрещатого меча основоположників державности української, що владною рукою на скитських степах поставили гордий знак державности — синьо-золоту хоругов.

І здавалося, що на овиді державного існування України за княжих часів буде лишень ясніти ясністю дня... Але сталося інакше... Смертоносна їдь розвалює кремезний орґанізм держави. Тою їдю була „коромола“ — розбрат, брак духової єдности й зрозуміння найвищого обовязку супроти нації й держави.

На арені державного життя в ті ще далекі часи сплітаються в останній боротьбі, в смертельних стисках найвища екстаза борців, нечуваний героїзм і... підлість. Поруч з найвищим, святим виявом самопожертви ідеї ради тлетворною отруєю розлилося серед мас ганебне рабське повзання перед сильним супротивником, а найкращі верстви суспільства, навіть керманичів державних сплюгавив і збезчестив „яд корыстолюбія“.

І випав з рук проводирів державности української пощерблений меч варяжський, і похилилася тужно золото-синя хоругов...

Та не вмірала одвічна ідея — вільність гордих міліонів: вона витворює лицарів Запорожжа — спадкоємців і виконавців місії варяжскої.

В часи козацькі невмируча ідея державної незалежности

*) Промова, виголошена на академії 26 січня 1930 р. в Українській Станиці.

владно нагадує себе в кривавій зливі козацьких герців „за нарід хрещений, за край веселий“.

Та сталася подія, що на довгі століття віддала українську землю в хижі пазури найлютішого ворога нашого — Москви, що ціною крови й поту українського зросла в могутній державний організм серед пралісів і багнищ дикої півночи.

Цією фатальною подією, найстрашнішою для національної ідеї нашої в своїх наслідках, була умова Богдана Хмельницького з царем московським під Переяславом 8-го січня ст. ст. 1654 року.

Брутально стоптавши найголовніші пакти умови, що мусили запевнити національно-державну суверенність України, московський хижак з чисто азийською безоглядністю розпочинає нищення ознак колишнього вільного існування нашої нації. Дійшовши в кривавій послідовності до знищення останнього вогнища — орлиного гнізда „епігонів варяжських” — Січи Запорожської, московський хижак вбиває останній цвях у домовину української суверенности. І хоч від Переяславської умови до цього останнього акту в трагедії України й траплялися поважні вибухи, що нагадували про невмиручість ідеї; хоч під проводом Мазепи на полях Полтави купалися в московській крові шаблі козацькі, та здушив нарешті орел московський волю нашу... і чи не найбільшу прислугу зробили йому наші ренегати — цей огидний витвір московської „милостивої” опіки.

Аналіз моментів з історичної минувшини нашої держави переконує в сумній правдивості розпачливого крику мудрого Мазепи: „През незгоду всі пропали — сами себе звоювали“. Чи-ж не є крик цей пророчо-зловіщим догматом кривавих політь — віковічної трагедії України. що через „коромолу“ — розбрат лежить тепер розхрістана, знасилувана брутальним ворогом на історичнім роздоріжжі.

Московський хижак в ненажерливості своїй відшукав нашу „Ахилесову пяту“ і в переможній навалі на край наш вповні використав девіз „divide et impera“. Сіючи серед українського суспільства гасла демагогії, Московщина зуміла остаточно взяти Україну під свою жорстоку руку. Зі зруйнованням Січи Запорожської починається найчорніша сторінка історії України й тягнеться аж до наших днів. Це є цикл вакханалії московської і нечуваної брутальности, з якою спрут азийський висисав усі животворчі соки нашої нації.

Не задовольняючися цілковитою руйнацією економичних підвалин української державности, московський хижак-насильник намагається зогидити й саму душу народу нашого, вириваючи з корінням духові основи національної окремішности шляхом насадження плевел азийської культури й світогляду.

Та в своїх розрахунках московський кат зробив найголовнішу помилку — не приняв під увагу загально-відому аксіому, що духа нації не можна вбити й найстрашнішими кату-

ваннями... І після неволі довгих століть у вязниці народів на порозі XX ст. прошумів перший весняний подих волі... Захитався кольос азийський, але не впав... Однак це все віщувало близький кінець імперії Російської, бо жадні репресії не могли вже спинити революційно національної повіні... Час остаточного розрахунку за вікові кривди поневолених націй наближався... І ось серед страхіть Світової війни, розірвавши ганебні пута насильства, зашуміли побідно прапори Великої Революції. Революційний вибух голосною луною розкотився по землі українській... Всі, в кім ще билося живе серце українське, спішили під рідні стяги для праці й боротьби. У найвищім піднесенні духовім всі активні елементи нації, підтримані масами, розпочинають тяжку працю над відновленням стоптаної ворогом української державности.

Перший Універсал Української Центральної Ради від 9-го червня 1917 р. кладе краєкутний камінь в будівлю державну — „Від нині самі будемо творити наше життя..."

Провідники національного руху однако не могли ще в тоїі час позбутися московського дурману, навіяного віками, і Центральна Рада намагається йти ще старим шляхом — згоди з московським Тимчасовим Урядом.

Це було повторенням історичної помилки, що так дорого коштувала нашій нації.

Центральна Рада отож не розірвала одразу звязок з Москвою, і навіть III Універсал, по якому Україна стає—Українською Народньою Республікою,—говорить ще про федерацію з Москвою.

То-ж бачимо, що довгі століття неволі дали змогу широкого застосовання безоглядної русифікації. Навіть найбільш передові люде не могли одразу відважитися, щоби на руїнах вязниці негайно й рішуче взятися за будування пишного й вічного храму волі — власної державности на засадах повної суверенности. І лишень, коли на спроби Центральної Ради прийти до згоди з новим большевицько-московським урядом червоні посіпаки відповіли походом на Україну, заливши нашу землю потоками крови, — тоді життьова конечність вказала шлях, яким мусимо йти ми до світлих брам волі.

І ось дня 22 січня 1918 року оголошено врочистий акт, по якому Україна стає суверенною державою. На широкій площі Софійській під могутній, бадьорий сміх дзвонів святинь київських рішуче прозвучали слова IV-го Універсалу: „Від нині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, суверенною державою українського народу".

Нечуваний зрив ентузіязму народнього був відповідю на ярі слова, очі стотисячного натовпу горіли святою екстазою... був це мент повіки незабутній.

Цим актом завершувався кривавий цикль споконвічної боротьби двох світів, двох культур: українсько-візантийської й мо-

сковсько-азийської, і ніби повинна була розпочатися нова світла сторінка державного життя України... Але юрба, розагітована демагоґічними гаслами московських большевиків, ще раз власними руками викопує під собою яму.

IV Універсал з одного боку викликує найвищу екстазу борні в імя визвольної ідеї, підносить душі й серця національнодумаючого громадянства до найвищих щаблів, до непохитного бажання складати жертви на вівтар батьківщини, загроженої большевицькою повінню, а з другого боку повстає шалена ненависть і бажання, руїнницьке бажання нищити все во імя „всесвітнього соціялістичного раю".

Кошмарний доґмат всенищення, кинутий московськими большевиками серед темні маси, робить своє і кривава боротьба під Крутами, де гине цвіт нації — її молодь — розпочинає хресний шлях боротьби в імя IV-го Універсалу.

І зацвіли безмежні простори землі української квітами й кровю ..

Поруч з патосом героїв, що складали найбільшу жертву — власне життя під знаком IV Універсалу — чорною плямою лягла найогідніша зрада святій ідеї визволення... Грізним „memento" для ідейних борців за волю була ганебна грамота Павла Скоропадського—гетьмана „власною милостю", що голосила про федерацію з Москвою во імя реставрації „Єдінай, нєдєлімай"..

Ця грамота — останній і найчорніший вияв ренеґатства — ще раз доказала, якою небезпечною була для нас злука з Москвою, бо-ж лишень ота, згубна для нації нашої, ідея „возсоєдіненія" зробила те, що син українського народу по крови забуває національну гідність і пхає „рідну ніби" йому Україну на вічну загибель. Та меч ідейних борців, на чолі яких стає, світлої памяти, Симон Петлюра—цей справжній український Гарібальді— змітає з лиця землі нашої чорну зрадніцьку змору й розпочинає нещадну боротьбу з червоно-московським насильником.

Нас звуть „лицарями абсурду"... Хай буде так... Але, чи був IV Універсал актом недоречности — австрійською видумкою, як освітлювали й освітлюють його наші ідейні вороги? З цілою становчістю мусимо зазначити, що таке твердження є підлою й безпідставною брехнею. Ще раз мусимо визнати, що лишень життьова конечність, історична необхідність були причиною проголошення IV Універсалу.

І коли-б акт цей не був виявленням одвічних прагнень народу, висловлених у ярій конкретній формі, то чи мали-б ми на сторінках недавньої боротьби такі уступи, яким не дорівнюють найбільш яскраві проявлення героізму „pro patria" в історичнім житті поодиноких націй?.. Коли IV Універсал є недоречним блефом, наслідком політичної авантури, то під знаком чого і во імя чого наша армія вкрила себе несмертельною славою в „Зимовім поході"?...

Чи цей, нечуваний в історії воєн чин обдертої, голодної,

зле озброєнної армії теж був довершений в імя абсурду?... Чи степи українські зрошені кровю і засипані кістками кращих синів нації те-ж ради „користолюбія“ купки „безкритичних авантурників“?... А яка-ж міць натхнула до найвищого героізму тих лицарів, що полягли на новій Голготі України—Базарі?... адже-ж це вони кинули в плюгаве обличча катів перед лицем невблаганої смерти могуче й грізне для ворога „Ще не вмерла Україна“.

Чи-ж це призирство до смерти не було викликане тою непереможною міцю, що крилась в словах IV-го Універсалу, і чи ж не є це підтвердженням цілковитої слушности врочистого акту волі украінської? Лишень оте вогнене: „Від нині Українська Народня Республіка стає вільною”... вело за собою маси, створювало атмосферу лицарського завзяття, призирства до смерти, героїчних чинів, що переходять поза межі можливости... А це значить, що слова IV Універсалу, будучи синтезом історичних змагань народу нашого, тим самим були й наймогутнішим стимулом, що кидав відважних і мужних у пекельний вир борні та вів іх на муки і смерть страшну від катівської руки за „націю, честь її і волю”.

А чи-ж наші страждання на вигнанні, численні могили незнаних, тихих героїв тут на чужині, і врешті найбільша жертва нації — кров мученика і вождя, пролита на Паризькім брукові, не свідчать, що весь кривавий цикл визвольної боротьби виразно проходив під знаком IV-го Універсалу?... З якого-ж джерела черпаємо ми сили для продовження впертої, страшної боротьби з ворогом?... Во імя чого ми готові кожної хвилини, на перший знак сполоху, під бойовий звук сурм, розпочати останній, рішучий герць з ворогом клятим і втопити в його крові нестерпну жагу помсти за потоптане одвічне право наше?... Відповідь може бути лишень одна — во імя ідеї, вложеної в душу українського народу. Ідея ця, не вміраючи, пережила століття найстрашнішої неволі, щоби громом нової весни прозвучати в словах IV Універсалу, віщуючи про прихід великого дня всеукраїнського відродження.

То-ж мусимо рішуче відкинути всякі инші пояснення причин кривавою поліття, повного проявів героїзму, бо ті пояснення є лишень нікчемними парадоксами.

В сучасний мент на зелених просторах України відбувається рішучий перелом в душі народній в бік цілковитого знищення пут вікового сервілізму перед зогнилим маєстатом Москви. Нарід український звільняється від тяжкого психозу, навіяного згубними ідеями „соціялистичної переоцінки цінностей” та йде швидким кроком до повного оздоровлення. Свідомість національної окремішности, почуття національної гідности, суворий критичний самоаналіз, що приводить до повного усвідомлення фатальної помилки в часи недавньої боротьби, і непохитне бажання кривавого реваншу займають тепер найчільніше місце в думках народніх.

Змагання червоних узурпаторів довести українську націю шляхом жорстокого терору до цілковитої духовної прострації зустрілися з рішучим спротивом. Численні акти „терору проти терору”, розбрат серед самих вождів комунізму є тією прелюдією, після якої розпочнеться останній акт боротьби.

Все частіші пароксизми, що чим раз то сильніше розхитують червону імперію, є тим страшним для большевиків „memento”, яке віщує про скорий і неминучий кінець їхнього панування. Шукаючи порятунку, вони в останній агонії знову кинулися до випробованого ще за часів т. зв. воєнного комунізму методу боротьби... працюють знову без спочинку чекистські катівні... ллється кров мучеників .. та фінал є ясний, зрозумілий. Кривавому правлінню комуністичної олігархії положить кінець революційно-національний вибух, і провід в цім повстанні безперечно буде мати Україна.

І чи-ж можемо мати сумнів, що повстання народнє відбудеться під знаком IV-го Універсалу?... Що до цього, то не може бути жадних сумнівів, жадних хитань. Мусимо через те бути готовими кожної хвилини виступити збройно... Наближається мент, коли ми мусимо скласти останній іспит ідейної дозрілости справжніх борців, виявляючи максимум нашого завзяття, незломности духа, рішучости, безкомпромісовости й нещадимости в боротьбі з московським окупантом.

Твердо памятаймо, що лише під бойовими прапорами, освяченими дорогоцінною кровю світлих борців, що склали життя своє на вівтар Батьківщини під знаком IV Універсалу, ми можемо ввійти у брами столиці нашої — Київа золотоверхого.

Треба раз назавжди залізно збагнути, що віковий спір між двома ворожими націями: українською й московською, рішать не порожні слова писаних умов, а сталеві аргументи зброї, які є найбільше влучним і доцільним розвязанням пекучого питання нашого недалекого майбутнього.

26-го січня 1930 р.

Українська Станиця.

З приводу 10-ої річниці звільнення Київа

в 1920 році.

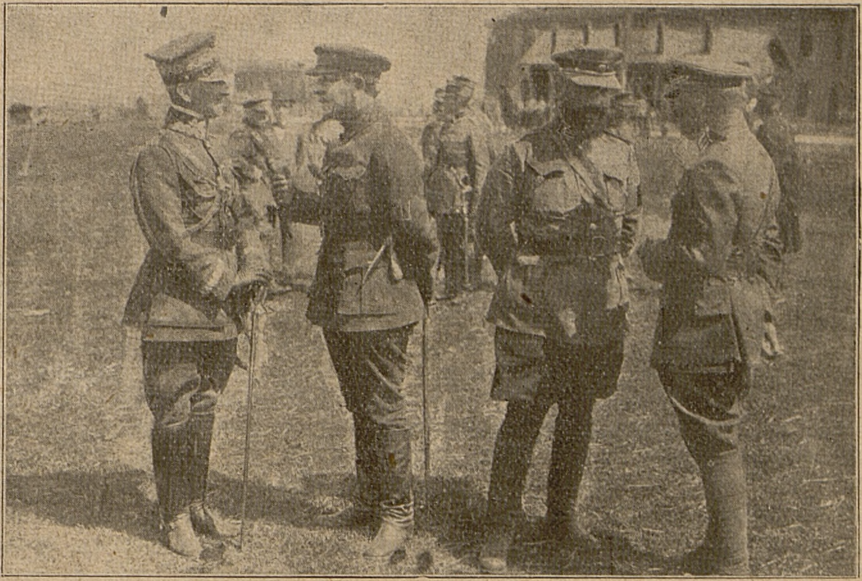

Св. п. Головний Отаман С. Петлюра в розмові з Ґенералом Р. П. П. Лістовським і Воєнний Міністр Ґенерал (тоді Полковник) В. Сальський в розмові з Командіром 6-ої Січ. Стр. див. Ґенералом (тоді Полковником) М. Безручком. (Бердичів у перших днях травня 1920 року).

†

В СУМНИЙ ДЕНЬ 4-ої РІЧНИЦІ

трагічної смерти

ГОЛОВИ ДИРЕКТОРІЇ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА ВІЙСЬКА і ФЛЬОТИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ

Бл. п. СИМОНА ПЕТЛЮРИ

(25 травня 1926 року)

СХИЛИМО ЧОЛО ПЕРЕД СВІТЛОЮ ПАМЯТЮ ТИХ, ХТО ЖИТТЯ СВОЄ ВІДДАВ У БОРОТЬБІ ЗА ВИЗВОЛЕННЯ

РІДНОГО КРАЮ.

О. ШПІЛІНСЬКИЙ,
Сотник.

Питання ближнього бою.

Складні проблєми модерної, механізованої зброї, звязані з питаннями нової тактики, з ріжного роду літаками та танками, цілковито захопили увагу воєнних письменників, полишаючи необговореними ті найголовніші питання, які звязується з тактикою ближнього бою. Лише в останні часи, з фактом*) відмовлення від ідеалу масової армії та поверненням до невеликих штурмових частин, мимоволі увага сучасних письменників спрямувалася до висвітлення всіх тих питань, які сполучені з вихованням та озброєнням окремого бойця. Сторінки останніх чисел закордон. воєн. журналів принесли дві дуже цікаві думки, перша — як то не дивно — статтяанглійск. Полк. Wake в „Army Quarterly“ October 1929, під заголовком: „Боротьба піхоти з танками”, в якій він доводить „абсурдність”, думки, що нібито найкращою обороною проти танків є танк. Страшною для танка зброєю піхоти є невелика, легка гармата з прямим стрілом в дістанції 400 м. Буде добра піхота озброєна в тій-же мірі подібними легкими гарматками, як зараз кулеметами, то ніякий несподіваний напад танкової маси не страшний їй. — Полк. Wake доводить, що озброєння танку має свої межі, а в ціх межах броня танку завше пробивається. Неправдивим є і той погляд, що противотанкову гармату потрібно захищати бронею — навпаки, доводить Полк. W.— досвіди Вел. війни довели, що найстрашнішим ворогом танку була звичайна гармата, скрито розміщена. Небезпечно, закінчує Полк. W., твердити, що танк — це цариця модерного бою і перемога належить тільки йому

Цікаво, що ця думка в такій категоричній формі висловлюється в тій країні, яка захоплена ідеалом танку. У всякому разі німці дуже радо зустріли цю англійську думку, тріумфуючи перемогу своєї.

Цілком несподівано і якби відповідаючи на це питання менту нім. Полк E. v. Loebell випустив книжку: „Ближній бій” (приклади та студії на основі досвідів Вел. війни), яку й обговорюється в останніх числах (ч. 14. 15) нім. жур. „Militär-Wochenblatt”.

„Думку — говорить автор статті „M. W“. — що в час повітрової зброї, в час танків та газів — безслідно минула епоха гармат, рушниць та багнетів — цю думку можно окреслити лише як дитячою... Навпаки, чим рідші війни, тим вони будуть більш жорстокі і будуть провадитися всіма можливими засобами і, що най-

*) Скорше — проблємою, бо питання належить до дискусійних. — Ред.

головніше, людина проти людини. Світова війна остаточно ствердила, що рішення бою лежить тільки в багнетній атаці, що кожен великий бій завше кінчався тяжкою, жорстокою боротьбою ближнього бою, який провадився всіма можливими засобами і не тільки багнетом, а також ножем, лопатою і дуже часто просто кулаками. Полк. Loebell і наводить в своїй книжці цілу низку подібних зафіксованих прикладів.

Як бачимо, закордонна воєнна думка майже остаточно погоджується на тому, що модерний бій вирішать не танки, а ближній бій. Піхота, насичена легкими піхотними гарматками, не має страху перед несподіваною навалою танків; вся її думка, всі зусилля її будуть скеровані лише на те, щоб як мога швидче пройти площу ворожого вогню, як мога швидче наблизитися безпосередньо до ворога, вскочити в його полосу, де вона буде почувати себе вільніш, вийшовши зі сфери гураганного ворожого вогню, і з цим ментом має розпочати нову, останню фазу бою — ближній бій.

Тактика модерної піхоти весь час обговорюється в потрібній мірі воєн. письменниками, але ця остання фаза так і лишається неосвітленною до цього часу.

Як же має поводитися, як має битися вояк, раптом опинившися перед постаттю ворожого бійця? От на це питання і відповідають останні статті в „Mil. Woch.“.

Виховання до ближнього бою має найсамперед значіння великої моральної цінности, бо тільки той боєць, котрий буде почувати себе вільним в ближньому бою, котрий буде відчувати физичну свою перевагу над ворогом, той першим і рішуче кинеться на ворога при наступі, той витримано, спокійно, в абсолютній певності своєї переваги діждеться наближення ворога при обороні і також рішучо та сміло в потрібний мент кинеться йому назустріч.

Раніш, ще й за наших часів, значіння „багнетного бою" оцінювалося відповідно, але ріжниця полягає в тім, що раніш цей бій уявляли груповим чином, мент початку котрого визначався відповідним начальником. В умовах сучасного бою, це буде у великій мірі справою окремого бойця, якого і потрібно виховати в дусі рішучости, власної ініціятиви, самопевности, здібности відповідно оцінювати мент, в дусі абсолютної самостійности в умовах ближнього бою.

Першою умовою цього буде навчити бойця володіти всіма можливими засобами та знаряддями ближнього бою, а що найголовніше — відповідно розвинути в ньому спритність, зручність, жвавість, його физичні рухи та силу. Почуваючи себе физично сильним, міцним, прутким, зручним, воякові легше буде навчитися володіти всіма ріжноманітними знаряддями та засобами ближнього бою. Німці доводять, що найкращою основою цього є бокс та

фехтування, що робить бойця прутким, сильним, загартованим підвищує його дух, виховує віру в себе, витворює характер, привчає око, розвиває влучність та зручність.

Полк. v. Loebell наводить досить прикладів з Вел. війни, коли окремі бійці кидалися оден на другого абсолютно без зброї, з одними кулаками, і подібних прикладів може навести досить і кожний з нас, хто хоч раз брав участь в атаці на багнети.

Одначе найкращі приклади дали американьці з високо розвиненим духом спортсменів, які, вскочивши в ворожі окопи, часто кидали рушниці та демонстрували професійні вправи боксу. Цим воякам бракувало военної підготовки, але в умовах ближнього бою вони були першорядними бойцями. Умови майбутнього бою, в тій формі, в якій ми його собі уявляємо, говорять за те, що ця якість бойців ближнього бою є неодмінною складовою частиною систематичного виховання одиночного бойця. Відчуваючи в собі спортовий дух, боєць скорше кинеться на ворога, скорше і з більшою рішучістю розпочне ближній бій і скорше закінчить його.

Модерний вояк це боєць в повному значінню цього слова, у всякий час (в мирний, военний), при всяких обставинах, при всякій зброї і без зброї, при всіляких положеннях.

Силові змагання, бокс, основні прийоми „джіу-джіу"—все це мусить бути в досконалості відомо модерно-вихованному вояку, якій не може, не має права, не сміє розгубитися ні на одну хвилину і ні за яких обставин. Коли бойця виховано в такому дусі, вибір зброї або знаряддя буде залежати від його власної ініціятиви, відповідаючи вимогам хвилини та обставинам, в яких доведеться йому вести ближній бій.

Такою зброєю, знаряддям будуть: 1) рушниця (стріл), 2) багнет, 3) граната, 4) револьвер, лопата, сокира, каміння і т. д., 5) кулак.

С т р і л. Найбільша увага мусить бути звернена не на стрільбу з лежачої позиції, з-за прикриття, на дальні дістанції — але на стріл по раптовим ближнім цілям, який вимагає блискавичної хуткости та, що найголовніше—провадиться стоючи або з коліна В умовах ближнього бою найбільше значіння має, хто з двох бойців першим дасть стріл, бо той і переможе. Швидко дати раптовий стріл—не так легко; для цього потрібно дуже багато вправ і на це мусить бути звернена найбільша увага. Отож вояк мусить бути здібний до хуткого стрілу не тільки прямого — просто проти себе, але ж і вбік, догори, вділ, взагалі — во всіх напрямах. Зазначенне в рівній мірі тичеться й стріляння з револьверу (пістолі).

Б а г н е т (рушниця). В засаді стара російська школа багнетного бою (фехтування на багнетах) — не переходячи в нудний годинний шабльон („шаг вперед — коли! шаг назад — прикройсь!" і так дві години) мала підставу. Треба призвичаїти бойця володіти свобідно рушницею, показати йому основи фехтовального

містецтва, але потрібно оживити ці вправи, втхнути в них душу. Опудала потрібні, — але їх необхідно відповідно декорувати, наприклад: розстановити в окопах, в ямах, у руїнах, лісі, хаті, затемнити їх димовою завісою; вправи провадити не лише в день, а головне в ночі, вдосвіта.

Як і стріл, удар мусить бути коротким, хутким як блискавиця. Кожен вояк, зрозуміло, мусить пройти і дійсну вправу фехтування в відповідному одягу та з фехтовальним багнетом.

Граната. Це найбільш складна зброя ближнього бою, бо не треба забувати, що користання нею обмежено часом. Серед раптових положень ближнього бою головним є не кинути гранату, як певно обчислити мент її експльозії — а це не так легко. Потрібно багато вправ для досконалого витренірування в цьому бойця. Загальні вправи з гранатою обійматимуть ріжні дистанції, ріжні положення та напрями.

Инші знаряддя ближнього бою. Є багато причин, а головне—ріжних положень, коли боєць не в стані вжити ні рушниці ані гранати. Наприклад: вузький окоп, рів, густий ліс, малий будинок і т. д. — в цей дуже поважний мент боєць в цих місцях не мусить розгубитися, а для того треба призвичаїти його до подібних положень, необхідно навчити його бути в стані використати все те можливе, що в ту хвилину підвернеться під руку: револьвер, лопата, сокира, дрючок, камінюка і т. д. Всі ці знаряддя в руках бойця ні на оден мент не мусять його ослабити, стрівожити, вивести з рівноваги, з певности в свої сили.

Модерний вояк-боєць також добре володіє камінюкою або дрючком, як і рушницею—але для цього потрібні вправи.

Боець без зброї, але маючи тіло та дух бойця, він також рішуче та спокійно кинеться на ворога і мусить перемогти.

А для цього вправи ближнього зустрічного бою не мусять кінчатися пробігом з диким галасом оден повз другого але дійсною боротьбою одного з другим.

Силові, боксові та инші вправи мусять провадитися не тільки в манежах але також на відповідно декорованій місцевості— все це буде призвичаювати бойця до умов сучасного бою.

Все говорить за те, що майбутня війна буде дуже жорстокою, а переможе той, хто витримає цю жорстокість.

21.X.929. Berlin.

ВОЛОД. КОЛОССОВСЬКИЙ.
Ґенер. Штабу Підполковник.

Технічний розвиток польової артилєрії після війни.

Світова війна, яка викликала величезний розвиток воєнної техніки взагалі, спричинилася також і до небувалого розвитку техніки артилєрії. Цей рід зброї вже скоро після початку війни звернув на себе особливу увагу воюючих держав. Не тільки рямки тактичного вживання артилєрії надзвичайно розширилися, але вона одержала ще велике оперативне значіння, чому особливо сприяли збільшення її далекобійности, винахід хемічних набоїв і забезпечення стратеґічної рухливости великих артилєрійських мас (уживання моторового тягу).

В технічному відношенню артилєрія всіх держав на протязі 4-х років війни досягла великого успіху. Після війни технічний розвиток артилєрії продовжувався по всіх великих державах. Особливу працю в цім відношенні показали Франція, Сполучені Держави Америки й Анґлія, де було вироблено зразки гармат надзвичайної досконалости.

Цікавим шляхом йшла Америка.

Скоро після скінчення війни в Сполучених Державах було зформовано спеціяльну артилєрійську комісію Ґен. Уестервельта (Westervelt), яка одержала завдання дослідити та вивчити всі питання артилєрійського озброєння. Комісія відвідала всі головні держави, які брали участь у війні — Францію, Анґлію, Італію, Німеччину і Бельгію, де ознайомилася зі станом артилєрійської техніки. Так само комісія вивчила всі зразки артилєрії, які були на озброєнні у Сполучених Державах.

Наслідком праці комісії був великий і детальний доклад воєнному міністрові; цей доклад і було взято за підставу для американського пляну артилєрійського озброєння. В докладі запроектовано зразки і калібри гармат, необхідні в сучаснім бою; звернено увагу на всі удосконалення що до керування артилєрією; піднесено і вивчено питання про заміну кінського тягу механічним; досліджено багато инших питань, що звязані з артилєрійською технікою.

Доклад для практичного здійснення його розділено на два загальні висновки. Перший трактує про те, які удосконалення треба зробити в сучасних зразках артилєрії; у другім викладається ідеальні умови, які треба поставити для майбутніх зразків гармат.

Комісія стверджує, що ідеальних умов взагалі досягнути неможливо через те, що одні умови часто суперечать иншим, але треба старатися по можливости наблизитися до них.

Можна сказати, що праця комісії Уестервельта спричини-

лася до того, що і по инших державах почали обслідувати досягнення Світової війни в справі артилєрійської техніки та систематізувати їх. Ці досягнення, загально кажучи, обіймають наступні галузі техніки:

1. Збільшення далекобійности. Світова війна виявила недостатню далекобійність гармат усіх калібрів, головно ж малих і середних. Через це, вже починаючи з 1915 р., всі воюючі держави прийнялися вживати рішучих заходів для збільшення далекобійности. В Німеччині в 1916 р. польову 77 мм. пушку було поставлено на гавбичний лафет, що дозволило придавати їй більші кути повищення і в той спосіб збільшило її далекобійність з 8 аж до 10 км. Всі инші держави так само почали збільшувати кути повищення через уживання гавбичних лафетів, або через конструовання нових зразків лафетів. У наслідок цього далекобійність збільшилася дуже помітно і в кінці війни для дрібних та середніх калібрів вона підвищилася приблизно в 1½ рази. Легка польова пушка стала стріляти на 11 км., польова 155 мм. гавбиця на 10-11 км., 155 мм. пушка на 17—18 км.*).

Після війни в багатьох державах було розроблено нові, ще більш далекобійні зразки гармат. Проте збільшення далекобійности досягалося вже не тільки через збільшення кута повищення (аж до 45°), але й поліпшенням балістичної якости пушки — головним чином через подовження цівки гармати. Наприклад, в американській новій 75 мм. польовій пушці довжина цівки доведена до 42 калібрів, тоді як перед війною нормально польова пушка мала довжину цівки коло 30 калібрів. Цікаво, що американським конструкторам довелося при цьому зберегти майже попередню вагу гармати (збільшення ваги лише на 90 кґр.).

На збільшенню далекобійности гармат відограло також свою ролю удосконалення зовнішньої форми набоїв, яке йшло приблизно тим же шляхом, що й удосконалення форми рушничних куль**). Де-яка ріжниця для артилєрії полягає лише в тім, що при виробленні найкориснішої форми набою треба брати на увагу не тільки умови аеродинамічно-балістичні, але ще й вимоги доброго ділання набою, що залежить найперше від його внутрішнього обєму. Досвідом зясовано, що найкориснішою формою гарматного набою є так звана форма „Д“ (французька термінольоґія), яка має загострено-ожівальну передню частину, цилиндричну середню, і трохи втяту на конус задню.

Наслідком усіх технічних удосконалень було те, що тепер далекобійність гармат майже в 2 рази перевищує передвоєнну. Легка польова пушка (кал. 75—77 мм.) тепер бє на 13½—14км.; 105 мм. гавбиця на 12 км.; 105 мм. довга пушка на 18—19 км.; 155 мм. гавбиця на 15 км.; 155 мм. пушка на 24—25 км.

---

*) General Herr. l'Artillerie. Paris, 1923, стор. 56.
**) Дивись „Табор“, ч. 11, стор. 34-35.

2. Збільшення гнучкости траекторії. Крім далекобійности, під час війни зясувалася необхідність збільшення гнучкости траекторії для всіх типів гармат — як в змисті роз-

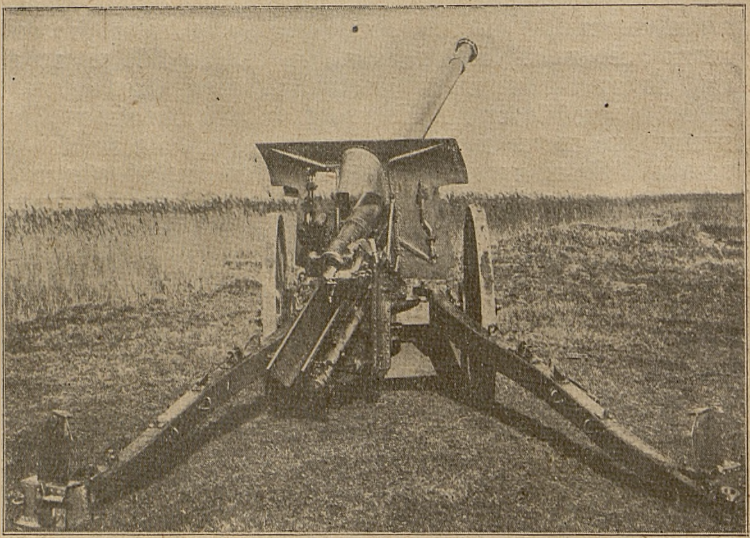

Мал. 1. 85 мм. пушко-гавбиця Шнейдера.

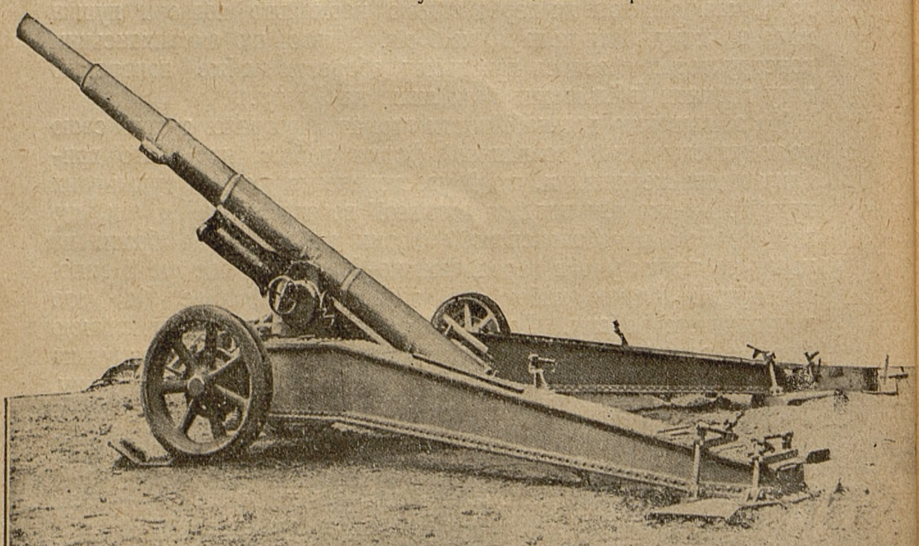

Мал. 2. 155 мм. французька довга пушка Філлю (G. P. F.).

ширення поля обстрілу, так і в відношенню змінности кривини траекторії, не тільки для гавбиць, але й для пушок.

Збільшення поля обстрілу сталося в наслідок того, що нові далекобійні зразки гармат отримали можливість виконувати далеко більш поширені бойові завдання. Далекобійність дозволяла досягати зосередження вогню багатьох гармат далеко поза межами того бойового сектору, де саме ці гармати стояли на позиції. Разом з тим тактичні вигоди змушували широко використовувати скисний вогонь: в бою зробилося звичайним явищем те, що вогневий захист підступів до того чи иншого сектора позиції виконувався артилєрією сусіднього сектора. Все це поставило гарматній техніці вимогу нової конструкції лафету, а саме такої, яка б дозволяла в широких межах зміняти бокове націлювання гармати без зміни її позиції. Така конструкція була здійснена в системі дво-хоботового лафету, якого вперше було запропоновано французьким підполковником Філлю (Filloux). В бойовім стані хоботи такого лафету розсовувалися під кутом 60° один відносно другого (мал. 1-й і 2-й). Кожний хобот мав свій сошник. Поле обстрілу в той спосіб збільшилося до 60° без зміни гарматою свого місця.

Другою умовою для забезпечення ґнучкости траекторії є можливість перекидного вогню для всіх типів гармат, в тому числі й для пушок. Під час війни робилися ріжні спроби для здійснення такої можливости. Французи пробували примощувати до головки набою 75 мм. гармати спеціяльну пластину, яка збільшувала відпорність літу і в той спосіб дозволяла досягнути більшої кривини траекторії. Однак при цьому дуже зменшувалася досконалість стріляння. Пізніш французи почали вживати зменшені заряди при стрілянні з пушок й одночасно збільшувати кути повищення. Наприклад, 75 мм. пушка Сан Шамон зразку 1923 р. мала можливість стріляти з кутами повищення до 65°, цеб то фактично обернулася в гавбицю. Рівночасно з цим малося на меті осягнути можливість стріляння по аеропланам.

Все ж таки питання про забезпечення перекидного вогню для пушок поки що не одержало свого остаточного розвязання. Можна гадати, що це питання буде розвязано тільки тоді, коли технікам пощастить сконструовати вдатний тип пушко-гавбиці, яка простою зміною заряду буде давати або настельну, або круту траекторію. Поки що такого типу не було винайдено і через те багато відомих артилєрістів висловлюється проти пушко-гавбиць*).

3. Удосконалення для збільшення довгочасности служби гармат і вигідности праці при них. До цих удосконалень відносяться:

а) Зміна внутрішних цівок гармат. Через велику інтенсивність вогню і вживання значних початкових швидкостей

*) Див. цікаву статтю підполковника Т. Омельченка в ч. 12 „Табору“.

цівки гармат, як показав досвід війни, дуже швидко вигорають. Отже виникає потреба зміняти внутрішні цівки без відправки гармати до майстерні. Це тепер здійснено в модерних зразках гармат в той спосіб, що внутрішня цівка може замінятися дуже легко і швидко. В резервнім матеріялі батареї возиться певне число цівок.

б) Цівкова гальма відкочування. (Frein de bouche по-франц., Mündungsbremse по-нім.). До останніх часів гальмування відкочування гармати осягалася по більшости пружиновою гальмою. Це надзвичайно збільшувало вагу гармати, бо пружини мусили бути дуже міцні. Отже нещодавно, в модерних зразках гармат почали вживати цівкову гальму, яка є справді ґеніяльним винаходом. Ця гальма уявляє з себе дискове приладдя, яке одягається на передній зріз цівки гармати. Ідея її конструкції полягає в тім, що гальма перехоплює частину газів, які виходять з цівки гармати після стрілу і використовує їх для гальмування відкочування. Таку гальму вжито, наприклад, в пушко-гавбіці кал. 85 мм. Шнейдера (мал. 1) і в де-яких зразках американських гармат. Гальма цього зразку згашує по-над 30% всієї енерґії відкочування. Таким чином, її значіння полягає по-перше в тім, що вона дозволяє впростити конструкцію звичайної гальми, а подруге — вона використовує для гальмування силу, яка є шкідливою і досі залішалася без ужитку. Цікаво, що цівкова гальма була винайдена французьким полковником Треїй де-Больє (Treuille de Beaulleu) ще в 1864 році, але винахід цей ввесь час вважали некорисним і залишали без уваги*).

в) Перевага клинових замків перед шпиндлевими (поршневими). Через уживання великих кутів повищення, коли задня частина гармати знаходиться дуже низько, шпиндлеві замки не корисні, бо утруднюють замикання гармати. Отже помічається широка тенденція до вживання клинових замків з сторчовим клином.

г. Вміщення гарматних цапф ближче до задньої частини цівки. Ця конструктивна новина викликана бажанням зберегти постійну довжину відкочування при всіх кутах повищення гармати. Як-що цапфи містилися, як то було в попередніх конструкціях, близько центру ваги тіла гармати,то при стрілянні з великими кутами повищення треба було б зменшувати довжину відкочування в спосіб відповідної конструкції гальми і компресора гармати, инакше задня частина цівки вдарялася б о ґрунт. Уміщення цапф позаду центру ваги усовує ці хиби.

д. Уживання гумових шин до колес гармати. Тенденція замінити залізні шини на гумові помічається скрізь. Ця новина має своєю причиною бажання досягнути кращого опружинення системи гармати при пересуванню і тим зменшити її

*) Журнал „Milit. und techn. Mitteilungen“(Відень), mai-Juni 1927, стор. 329.

розхитування, що має особливе значіння тепер з причини великої швидкости руху гармат (уживання механічних двигунів). Хибою гумових шин є те, що вони швидче знищуються і через це потрібують більш частої заміни.

е. Стріляння зменшеним зарядом. Це має своєю метою зменшити зношування гармат і подешевити вартість кожного окремого стрілу. У французькій 75 мм. пушці вживається два заряди: звичайний — вагою 600—700 ґр. бездимового пороху і зменшений—вагою коло 250 ґрам. Останнього вживається в тіх випадках, коли не потребується значної далекосяглости стрілу, або коли необхідна більш крута траекторія. Для стріляння мирного часу найбільше вживається зменшений заряд, що добре впливає на збереження системи гармати. В Америці для навчань мирного часу постачається лише 10% повних зарядів.

Так само для кращого збереження гармат тепер широко вживається вкладання малокаліброввих цівок під час вправ у стрілянні.

ж. Вживання порохів без полумени. В Америці винайдено порохи, вибуху яких не супроводить а ні дим а ні полумя*). Як відомо, полумя при стрілянні має своєю причиною зеднання дуже гарячих порохових газів з кисенем повітря. Отже для знищення полумени треба було охолодити гази, що й було досягнуто мішанням до пороху охоложуючих хемічних інґрідієнтів. При спробі нового пороху в Америці фахова комісія переконалася, що стріляння в день не дає а ні трохи відблиску коло цівки гармати. В ночі можно бачити маненький та слабий відблиск, але далеко не той, який буває при стрілянні звичайним порохом. Одночасно і сила вибуху при стрілянні багато зменшилася в порівнянні з порохами, яких уживалося до цього часу. Винахід порохів, ще не дають полумени, робить дуже тяжкою справу розвідки ворожих батарей по відблискам.

4. Забезпечення стратеґічної і тактичної рухливости артилєрії. Необхідність широкої стратеґічної рухливости гармат гостро дала себе відчути під час Світової війни. З одного боку, масове вживання артилєрії потребувало швидкого пересування її на великі відлеглості без допомоги залізниць (стратеґічна рухливість), з другого — виявилася необхідність зручного пересування гармат на полі бою слідом за наступаючою піхотою, часто по місцевості, яка була порита ямами від стрілів, шанцями та иншими перешкодами (тактична рухливість).

Питання це могло бути вирішено лише за поміччу механічного тягу. На цей шлях і стали всі держави. У Франції під час війни почали широко вживати так званих „batteries portées“— польові 75 мм. гармати, яких пересовувано вантажними автами.

*) Notes on Post-War Ordnance Development by major Leroy Hodges. Richmond 1923, стор. 38.

Маючи добру стратеґічну рухливість, вони зробили французам великі послуги при відбиттю несподіваних німецьких атак на ріжних частинах величезного фронту. Однак, ці батареї не мали ніякої тактичної рухливости через те, що не було засобів для пересування їх на полі бою (не було запрягів). На короткі відлеглості їх пересувано лише зусиллям гарматної обслуги.

Після замирення, по всіх воюючих державах було розпочато широке обслідування проблєми механічного тягу, причому головними вимогами скрізь було поставлено:

а) досягнення стратеґічной рухливости без нищення поверхні шляхів,

б) тактична рухливість на всякому рельєфі поля бою,

в) можливість пересування зі зменшеною швидкостю з метою супроводження піхоти в похідних кольонах.

Проблєма, взагалі кажучи, може бути розвязана трьома шляхами:

а) вживанням автоматічних самохідних лафетів,

б) уживанням авто-вантажного транспортування гармат (як французькі batteries portées),

в) уживанням авто-тяжного (буксірного) транспортування гармат (цеб то причепленням гармат до автотракторів).

Конструкції самохідних лафетів було розроблено після війни у Франції і в Зеднаних Штатах Америки. Лафети мали або гусеневий хід, або були комбінаційного типу, цеб-то мали змогу пересовуватися по шляхам на колесах, а поза шляхами—на гусені. Першу систему вживалося до гармат дрібних та середніх калібрів. (Одну з таких конструкцій показано нами на мал. 3-м.). Комбінаційні конструкції, через їх недостатню розробленість, могли вживатися лише до гармат дрібних калібрів (найбільше 75 мм.).

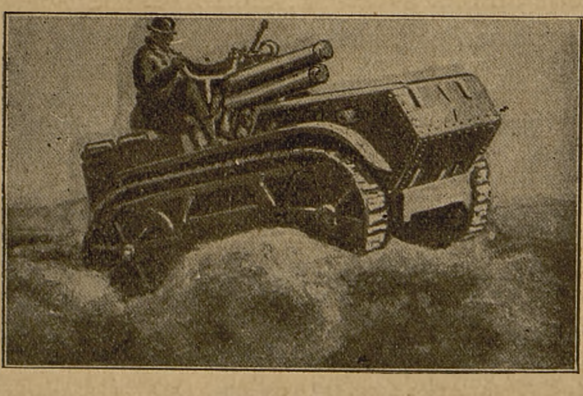

Мал. 3. 75 мм. лекка гармата на гусеневому лафеті.

Зпочатку на конструкції самохідних лафетів покладалося великі надії. Здавалося, що вони, при гусеневому ході, а тім більше — при гусене-колесному, краще всього зможуть вирішити питання стратеґічної і тактичної рухливости. Однак, досконале дослідження цих кон-

струкцій викликало велике в них розчарування. Фахова комісія, яка досліджувала в Америці самохідні лафети всіх систем, дала про них наступний висновок: „Автоматічні лафети для польових гармат в їх сучаснім стані не мають якостей, необхідних для можливости тактичного їх уживання. В усякім разі в дивізійній артилєрії вони абсолютно нездатні до вживання; тут вони не витримують порівняння з системою буксірного транспортування і, навіть, з тягом кіньми*).

Головні хиби самохідних лафетів слідуючі:

а) вони дуже складні,

б) вразі якого-небудь дрібного псування механізму виходить з бою ціла гармата, тоді як при буксірнім транспорті гармата, в разі псування трактору, з фронту не виходить, бо може бути пересунена иншим трактором,

в) важкі для шляхів,

г) уявляють з себе дуже вразливу ціль на полі бою.

Всеж таки в останніх зразках гармат самохідні лафети деколи вживається — більше для протилітакових або протитанкових пушок.

Друґий спосіб вирішення проблєми — транспортування гармат на вантажних автах— не дивлючися на широке вживання його під час Світової війни, не виправдує себе в багатьох відношеннях. Вантажні авта з гарматами мають величезну вагу; пересування в такий спосіб важкої артилєрії взагалі неможливе; справа вантаження і розвантаження дуже складна і бере багато часу; тактична рухливість гармат майже рівна зеру; в економичному відношенню спосіб цей дуже дорогий, бо потрібує великого парку вантажних авт.

Третій спосіб — буксірне транспортування гармат причепленням їх до спеціяльних тракторів — уважається тепер за найбільше доцільний. При відповідній конструкції трактора та лафета, він вповні забезпечує стратеґічну і тактичну рухливість гармати. Цей спосіб є більш простий і зручний, так само як він краіце відповідає бойовим вимогам.

Трактори, яких сконструовано до цього часу, маються трьох типів: на колесах, на гусені і комбінаційні.

Чудовим зразком колесного трактору є італійська конструкція Павезі.**) Характерні його відмінності:

а) ведучими є обидві пари колес — передня і задня,

б) зеднання передньої та задньої вісей є гнучким, чим забезпечується незалежність їх ходу,

в) колеса мають широкі залізні шини, які на випадок пересування по важкому ґрунту мають ще залізні колючки (шипи).

---

*) Доклад генера Williams, італ. журнал „Rivista di Artigleria e Genio", січень 1925 р.

**) Журнал „Rivista di Artiglerla e Genio", січень 1925 р.

Всі ці якості конструкції забезпечують трактору можливість легкого поборювання звичайних місцевих перешкод.

Трактор важить 3,6 тони; має довжину 3,9 м., широкість колії 1,55 м.; швидкість — по бажанню від 2 до 20 км. у годину.

Зразком трактору на гусені може бути французька конструкція Сан Шамон (мал. 7-й) для транспортування 280 мм. гавбиці Шнейдера зразку 1918 р. Гавбиця робить з трактором неподільну гарматну одиницю, яка приводиться до руху бензино-електрічним двигуном.

Улаштовання цієї конструкції в багатьох відношеннях є оригінальним і цікавим.

Гавбиця, подібно до трактору, має гусеневий хід, причому гусені її можуть приводитися в рух або механічно — просто тягом трактору, або шляхом електрічної енергії — від тракторного ґенератору, якій працює від бензинового двигуна системи „Ван Блеркмотор" у 150 сил.

Система взагалі має такі можливості для пересування:

а) Трактор йде попереду і служить буксіром для гармати, для чого зеднується з нею звичайним механічним причепленням.

б) Гармата йде попереду і служить буксіром для трактору, одержуючи енерґію від ґенератора; в цім разі гармата зеднана з трактором механічним причепленням і, одночасно, електрічним мотузом. Цього способу найбільше вживається при підході гармати до поля бою.

в) Кожна з двох частин системи — трактор і гармата — працює сама на себе при повному напруженні двигуна. Це нормальне явище при пересуванні по важкому ґрунту. Зчеплення подвійне — механічне і електричне.

г) Трактор залишається на місці, а гармата посовується наперед, одержуючи енерґію від тракторного ґенератору через довгий електрічний мотуз. Такий спосіб буде мати місце при виїзді гармати на позицію, або при переході через міст, який не витримує зеднаної ваги двох частин системи.

д) Гармата знаходиться на місці, а трактор пересовується незалежно від неї, наприклад достарчаючи набої.

Взагалі можна сказати, що ця система дуже оріґінальна, алеж занадто складна.

Зразком трактору третього типу — колесно-гусеневого — може служити конструкція Сан Шамон „легкий артилерійський трактор зразку 1925 р".*)

Шассі (хід) цього трактору має одночасно гусені й колеса. На бажання колеса можуть бути піднесені догори і тоді трактор сідає на гусені, або вони опускаються додолу і тоді трактор є звичайним автомобільним возом. Операція зміни ходу бере 10—15 хвилин і може бути виконана зусиллям двох людей.

Трактор має бензиновий двигун в 40 кін. сил. Швидкість

*) Rimalho. Artillerie de campagne. Paris 1924, стр. 263.

ходу 18 км./год. на колесах і 6,6 км./год. на гусені—при 1300 повертах мотору в хвилину. При 2000 повертах швидкість може бути збільшена до 27 км./год. на колесах. Найменша швидкість — 4 км./год. на колесах і 1,35 км./год. на гусені. Трактор на гусені легко бере нерівності поверхні до 40⁰.

Призначення трактору подвійне: вперше служити моторовим возом дла польових гармат, а вдруге — виконувати постачання набоїв від польових склепів до батареї. Для останньої мети трактор має скриню, що містить коло 100 гарматних набоїв. Крім того, до трактору може бути причеплено чотирьох-колесний віз вагою в 2 тони, що може везти 3,5 тони набоїв. Сам трактор важить 4,8 тони і може везти 1,5 тони вантажу.

Трактор цього зразку, кажучи теоретично, має найкращу стратеґічну і тактичну рухливість, бо може, на бажання, пересовуватися як на гусені, так і на колесах. Однак невідомо, як він себе покаже на практиці — в умовах бойової праці. Дуже можливо, що складність конструкції трактора буде перешкоджувати широкому вживанню його на полі бою. Де-які фаховці схиляються до того, що будуччина належить не цьому типу трактора, а трактору з гумовою гусінню сістеми Кеґресс (Kégresse), головна вартість якого полягає в простоті конструкції при добрій стратеґічній і тактичній рухливості. Відомо, що в Анґлії такий трактор вже прийнято, як головний зразок в механізованій польовій артилєрії; в Чехословаччині його випробовується для служби в артилєрійських парках.

З цього короткого нарису сучасного стану питання механічного тягу в артилєрії можна бачити, що питання це ще остаточно не вирішено і потрібує довгого часу для вислідування і напруженної праці конструкторів. Особливо складне питання вироблення відповідної конструкції для артилєрії ближнього бою, через те, що тут доводиться числитися з силою суперечних вимог. Конструктори всього світу тепер начеб-то схиляються до того, що артилєрія ближнього бою мусить пересовуватися тракторами і не в якім разі не самохідними лафетами. Самохідні ж лафети мусять бути належністю специяльної артилєрії, найбільш —зенітових гармат. Що до важкої артилєрії, то вже з причини її ваги не являється можливим пересовувати її самохідними лафетами. Скрізь її транспортується тракторами.

Цікаві висновки анґлійців, яких зроблено на підставі довголітнього досвіду праці так званої „досвідної моторізованої артилєрійської бригади", що була зформована з метою вислідити умови служби батарей, яких транспортується тракторами. Бригада мала трактори двох зразків — у 2 та в 5 тон. Наводимо ці висновки: *)

а) Вага бензину й олії, потрібних для тракторів, трохи перевищує вагу фуражу, потрібного для артилєрії з тягом кіньми.

*) Журнал „The Army Quarterly" 1926 р.

б) Швидкість пересування і довжина добового переходу, при добрих умовах шляхів, багато більше, ніж при кінському тягу.

в) Довжина кольони на поході з причини необхідности мати великі дістанції, більше, ніж при кінському тягу. Довжина ця ввесь час змінюється, бо тракторам дуже трудно йти однаковим ходом; уся кольона як би нагадує гармонію.

г) Кількість особового складу може бути меншою, ніж при кінському тягу, але обовязково добре вивчений.

д) Порядок при пересуванню, розвідка і виїзд на позицію мусять бути розроблені зовсім инакше, ніж при кінському тягу. Також повинно бути розроблене заново питання пересування артилерійських штабів.

На думку англійців, головне утруднення при переході артилерії на механічну тягу полягає в тім, що справа ця викликае необхідність досконалого вивчення великого числа фаховців — як в постійнім складі, так і в резерві армії.

4. Зразки набоїв. Головні зміни, які викликала Світова війна, були велике розчарування в шрапнелі і зява хемічних набоїв. Багато артилерійських фаховців вважають тепер, що вживання шрапнелі в війнах будучого стає під великий сумнів. Хоч полігонові спроби й кажуть, що шрапнель має велику користь при стрілянні по живим цілям, однак граната робить на війська багато більше моральне враження. Шрапнель має й инші хиби: при стрілянні на великі дистанції вона дає велике розсівання, є не до вжитку в тих випадках, коли спостерігання стріляння утруднено (в ночі, або в туман), виробка шрапнелі занадто складна і дорога. Всі ці умови скрізь примушують обмежити вживання шрапнелі, тим більше, що невтралізуючу її акцію тепер дуже добре виконують хемічні набої. Коли перед війною легкі гармати мали комплект з 75% шрапнелі і тільки 25% гранат, то тепер % шрапнелі в ріжних державах хитається від 15% до 40%. Решта складається з гранат і хемічних набоїв.

Крім того під час війни вживалося багато зразків спеціяльних набоїв, як-то димових, запалюючих, освітлюючих и инш.

ЗРАЗКИ МОДЕРНИХ ГАРМАТ.

В модерній війні на артилерію покладається такі боїові завдання:

1. Супроводження піхоти (або кінноти).
2. Підтримання наступу чи оборони піхоти (або кінноти).
3. Нищення тактичних організмів ворога.
4. Нищення матерьяльних перешкод.
5. Боротьба з артилерією ворога.
6. Вогонь по запіллю ворога.
7. Протитанкова боротьба.
8. Протилітакова боротьба.

Вповні зрозуміло, що для викования такої кількости завдань артилєрія мусить мати цілу низку калібрів і зразків гармат. Колишній принціп „єдности калібру“ тепер став анахронізмом.

Розглянемо коротко кожне з завдань по-одинці.

1. Супроводження піхоти. Головні цілі для артилєрії будуть: кулеметні гнізда, шанцеві гармати ворога, його вузли спротиву. Для знищення них в більшості випадків буде досить піхотних гармат.

2. Підтримання наступу і охорона піхоти. Це завдання має на меті головним чином поразку живих та рухомих цілей і, почасти, боротьбу з артилєрією ворога. Воно може бути з успіхом виконане легкими гарматами, які мають велику скорострільність, широке поле обстрілу і достатню рухливість. Глибоке розміщення цілей у модерному бою, потрібує, крім того, великої далекобійности — до 14 км.

Тепер переважає погляд, що головною гарматою легкої артилєрії мусить бути гавбиця — через її цінну якість вражати цілі на всякій місцевості і поза всяким вкриттям. Пушка нібито стає лише додатком до гавбиці. Де-які артилєрійські фаховці схиляються до того, щоби на озброєння легкої артилєрії приняти так звану пушку-гавбицю. Добрі зразки такої гармати сконструовано фірмою Шнейдер, про що ми ще скажемо.

Легка пушка по всіх державах має калібер близько 75 мм.; вага гармати в бойовому стані 1.200—1.400 кґр.; далекобійність 12—14 км.; вага набою 5,3 — 7,5 кґр.

Легка гавбиця має калібер 10,5 — 12 цм.; вага в бойовому стані близько 1.800 кґр.; далекобійність — коло 11 км.; вага набою (для 10,5 цм. калібру) — 15-16 кґр.

3) Нищення тактичних орґанізмів ворога. Це завдання виконується головним чином тільки що зазначеними легкими калібрами, а почасти середніми калібрами, про які ми скажемо нижче.

4. Нищення матерьяльних перешкод. Як показав досвід Світової війни, матерьяльні перешкоди в польовім бою можуть бути дуже міцні. Для нищення їх зараз вже замало середніх калібрів, через що тепер скрізь на допомогу їм в польових арміях явилися гармати важких калібрів.

Нормально для нищення матерьяльних перешкод вживається:

а) Середня польова гавбиця, калібром 15 цм., вага в бойовому стані 4.000—7.000 кґр., далекосяглість 11½—15 км., вага набою 41—43 кґр. Ця гармата є головною.

б) Пушка калібром 15 цм., вага коло 12.500 кґр., далекосяглість 20—27 км., вага набою 43—50 кґр. В де-яких арміях є на озброєнні ще пушки проміжних калібрів, наприклад у французів 105 мм., у американців 119 мм. (4,7 дм.); останній зразок заслуговує уваги: маючи вагу на позиції лише 5.500 кґр., гармата досягає 16,5 км.

в) Важка польова гавбиця калібром 220—280 мм. Ця гармата має завданням нищення найбільш міцних матерьяльних цілей. Вага її зміняється в залежності від калібру від 9.000 до 30.000 кґр. Для пересування гармату розбирають на кілька частин. Вага набою для калібру 220 мм. — 100 кґр., для 240 мм. —160 кґр., для 280 мм.— 205-275 кґр. Далекосяглість 16 - 16½ км.

5. Боротьба з артиллєрією ворога. Завдання це вимагає як поразки гарматної обслуги ворога, так і нищення матерьялу. При тому доводиться числитися з міцними шанцями і з панцером. В залежності від обставин завдання можуть виконувати легкі, середні і важкі калібри. Уживання гавбиць буде мати місце частіш, ніж уживання пушок.

6. Вогонь по запіллю ворога. Це завдання має своєю метою утруднити працю ворожого запілля, як-то залізнічних дворців, склепів, парків, аеродромів і т. и. Для досягнення цього потрібна дуже досконала і далекосягла гармата з широким полем обстрілу. Скрізь такою гарматою є пушка калібром 15 цм. з далекосяглостю до 25 - 27 км. Для більш близьких цілей вживається пушку калібром 107-119 мм. (4,2,—4,4 дм.).

Для стріляння на дуже великі віддалення доводиться вживати гармати найбільших калібрів або над-далекосяглі пушки (бомбардування Паріжу німцями з віддалення 110 - 120 км.).

7. Протитанкова боротьба. Найкраці наслідки дають дрібні калібри (піхотні гармати кал. 37 мм., або 75 мм. гармата), бо тут має велике значіння скорострільність, швидке націлювання і добра влучність.

8. Протилітакова боротьба. Це завдання повинні взяти на себе спеціяльні гармати з зенітовим обстрілом. Але тепер ставиться вимога, щоби всі легкі гармати так само могли брати участь в протилітаковій боротьбі. Через це скрізь помічається тенденція конструовати лафети в той спосіб, щоби вони дозволяли придавати гарматам великі кути повищення.

Дамо тепер короткі відомості про найбільш цікаві зразки модерних гармат.

75 мм. польова пушка Шнейдера зразок 18/22.

Гармата має довгу цівку — довжиною 35,8 калібрів. Лафет забезпечує широке поле обстрілу (50^0) через уживання двох хоботів і дає можливість зміняти кути повищення від -10^0 до $+40^0$. Гармата в бойовому стані важить 1.510 кґр., має вагу набою 7,24 кґр. Початкова скорість — 610 м./сек. Далекосяглість 13,000 м. Всі механізми гармати дуже досконалі і зручні. Цікавий зовсім новий механізм для вирівнювання бокового ухилу гармати (l' appareil de redressement transversal) на той випадок, коли позиція гармати знаходиться на нерівній місцевості, наприклад на похилості гори. Механізм забезпечує нормальне положення цівки гармати.

75 мм. польова пушка Бофор зразок 29.

Завод Бофор, який знаходиться на півдню Швеції і до якого перейшло на працю багато інженірів Крупа, останніми часами випустив цілу серію добрих зразків гармат. Одною з найкращих безсумніву є легка польова гармата зразку 1929 р.

Цівка гармати ще більш довга, ніж у Шнейдера — довжина її 46 калібрів. Початкова скорість так само перевищує початкову скорість гармати Шнейдера — 700 м./сек. Через це й далекосяглість є рекордною для цього типу гармат—14.000 м.

Гармата має дво-хоботовий лафет; поле обстрілу 60°; кути повищення від — 10° до +45°. Вага на позиції 1.500 кґр., вага набою 6,5 кґр.

Гальма і накочувач гармати містяться в двох рурах—одна понад цівкою, а друга — нижче її.

Конструкція гармати досконала і солидна. Особливо цікава система опружиновання гармати, що має велике значіння для збереження на довший час цілости всіх механізмів.

85 мм. пушко-гавбиця Шнейдера.
(мал. 1).

Цілком модерна гармата, сконструована Шнейдером для ґрецького війська. Як показує її назва, вона може одночасно виконувати завдання як пушки, так й гавбиці.

Цівка гармати має довжину 34,8 калібрів. Початкова скорість стрільна може змінятися від 250 м./сек. до 675 м./сек. В залежності від початкової скорости, далекосяглість змінюється від 9.800 м. до 15.000 м.

Дуже дотепна конструкція зарядової комори. Вона має два конуси: один-ззаду більшого поперечнику, який відповідає поперечнику гавбичного набою, другий—більш спереду меншого поперечнику для пушечного набою. В той спосіб обєм комори змінюється відповідно вживанню гармати, як гавбиці чи як пушки.

Гармата має цівкову гальму для гальмування відкочування (на кінці цівки). Сила її така, що при стрілянні гавбичним набоєм гармата майже не рухається з місця.

Лафет дво-хоботовий; широкість поля обстрілу –54°; кути повищення від—6° до +65°. Набоїв два: для стріляння гавбицею—вагою 8,8 кґр., для стріляння пушкою—вагою 10 кґр.

Колеса гармати дуже добре опружиновані зручним приладдям з велосіпедових кульок.

Взагалі цю гармату треба визнати досконалою з конструктивного боку.

Подібним до цієї гармати і також високо досконалим зразком є пушко-гавбиця Бофор калібром 9 цм. М. 29.

Американська польова гавбиця кал. 10,5 цм. М.16.

Гармата має цівку довжиною 22 калібра. Лафет, як і в інших модерних гармат, дво - хоботовий. Поле обстрілу 45°. Кути повищення від —5° до +65°. В бойовому стані гармата важить 1.670 кґр. Гальма і накочувач гармати містяться в рурі поверх цівки. Набоїв два—граната і шрапнель, вагою 15 кґр. Далекосяглість 10.900 м., що для цього калібру треба вважати дуже добрим досягненням.

105 мм. довга пушка Бофор зразок 27.
(мал. 4)

Цівка гармати довжиною 40,7 калібрів. Лафет модерної конструкції — дво-хоботовий, з гумовими шинами. Поле обстрілу 60°. Кути повищення від −2° до +45°. Вага гармати в бойовому

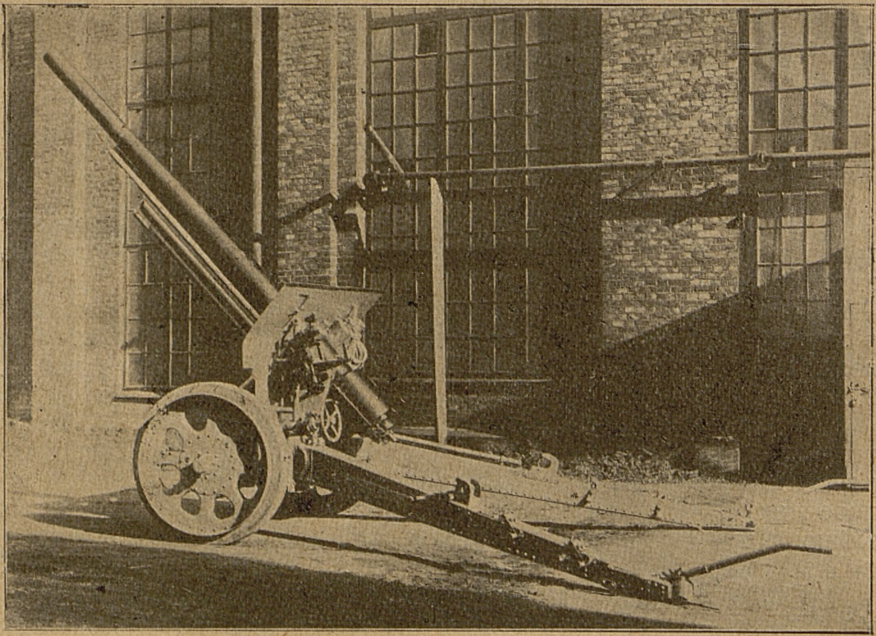

Мал. 4. 105 мм. довга пушка Бофор зразок 27.

стані 3.400 кґр., вага набою 16 кґр., початкова скорість 750 м./сек., далекосяглість 17.000 м.

Дуже цікаве приладдя в вісі лафету для доброго опружинування гармати при пересуванню.

Цю гармату було сконструовано заводом Бофор на замовлення голяндської армії. Голяндці з неї дуже задоволені.

6 дм. (152 мм.) англійська гавбиця Викерса.
(мал. 5)

Цівка довжиною 22,4 калібра. Лафет дво-хоботовий з добре опружинованими колесами. Поле обстрілу 60°. Кути повищення від —5° до +50°. В бойовому стані гармата важить 5.768 кґр., вага набою 39 кґр., далекосяглість 12.200 м.

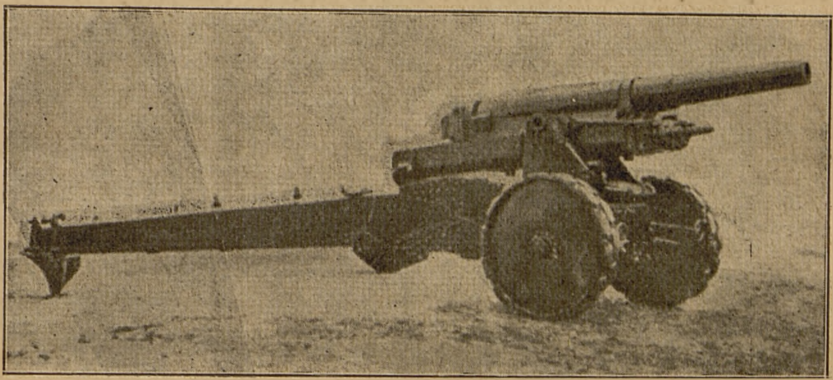

Мал. 5. 6 дм. (152 мм.) англійська гавбиця Викерса.

Гармата, як і більшість конструкцій Викерса, є дуже досконалим зразком.

155 мм. французька довга пушка — „155 G. P. F.“
(мал. 2).

Сконструована була в 1916 р. і виявила себе на війні, як корисний і досконалий зразок довгої гармати. На ній вперше було спробувано дво-хоботовий лафет сістеми Філлю.

Цівка довжиною 38,2 калібра. Поле обстрілу 60°. Кути повищення від 0° до +35°. На позиції гармата важить 11.200 кґр., вага набою 44 кґр., початкова скорість 713—755 м./сек. (в залежності від набою), найбільша далекосяглість 18.600 м.

280 мм. гавбиця Шнейдера зразок 18, з гусенев'им трактором Сан Шамон (мал. 6 і 7).

Зразок модерної важкої гармати. Лафет має гусеневий хід. Для зменшення відкочування вжито систему подвійного гальмування: цівка гармати сковзається по рамі, а рама і верхня частина лафету—по плятформі, яка має ухил 5°—6°. При тому цівка гальмується однією гальмою, а рама і верхня частина лафету—двома.

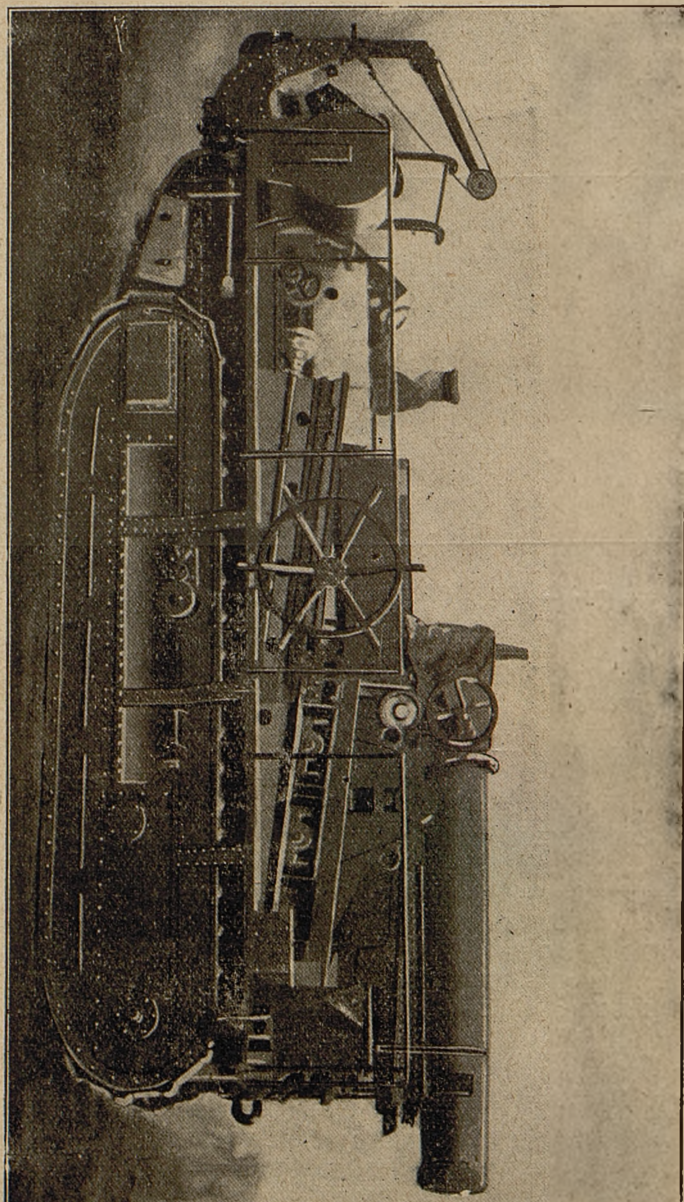

Мал. 6. 280 мм. важка гавбиця Шнейдера зразок 1918.

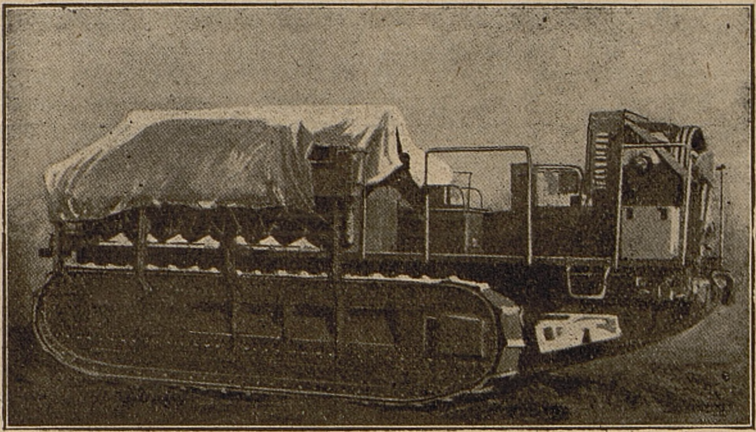

Мал. 7. Трактор Сан Шамон для пересування 280 мм. гавбиці Шнейдера.

Гармата має круговий обстріл. Кути повищення від $+24^0$ до $+60^0$. Далекосяглість 11.000 м. (набоєм вагою 205 кґр.).

Гармата пересовувається гусеневим трактором, який везе на собі 30 набоїв і зарядів. Скорість руху 4—5 км./год.

АРТИЛЄРІЯ МАЙБУТНЬОГО.

З нашого нарису можна бачити, що техніка артилєрії після війни досягла подивляючого розвитку. Але одночасно можна зауважити бажання занадто діференціювати типи і зразки гармат. Можна сказати, що такого великого числа зразків артилєрія не мала ще ніколи. Отже захоплення це непобіжно мусить викликати реакцію. Число зразків мусить бути зменшено, бо инакше праця постачання стане занадто складною. Можна предбачити, що артилєрія майбутнього повинна буде обмежитися ось-такими зразками (не беручи під увагу піхотну артилєрію і де-які спеціяльні зразки, як протилітакова артилєрія, залізничні гармати і т. п.):

а) Унітарна гармата для озброєння дивізійної артилєрії, цеб-то удосконалена пушко-гавбиця калібром 8—10 цм. з далекосяглістю 20 км. для пушки і 12 км. для гавбиці.

б) Далекосягла довга пушка; калібер її коло 15 цм., далекосяглість 30—35 км.

в) Важка гавбиця калібром 22 — 28 цм., далекосяглість 18 — 20 км.

г) Поза-далекосягла гармата, зразку німецької „Берти“, далекосяглість 150—200 км.

Що до технічних новин, то в майбутності можна предбачати: 1) широке вживання механічного тягу, для чого потрібно

винайти дешевий нафтовий мотор, який міг би працювати без шуму, 2) уживання гармат з кількома цівками або панцерних веж, подібних до веж на кораблях, 3) винахід добрих автоматічних або пів-автоматічних гармат, 4) поліпшення методу керування вогнем, для чого, мабуть, будуть вживати бездротове електрічне зношення; маються відомості, що спроби в цім напрямі вже почінено в де-яких державах.

Т. ОМЕЛЬЧЕНКО.
Підполковник.

Кіннота у модерній армії.

Позіційний на протязі більшого часу характер Великої війни й широкий ужиток машини та мотору в модерній армії спричинилися до жвавих дискусій у військово-фахових колах про потребу та ролю кінноти в наші часи. Було не мало голосів за заміну кінноти далеко швидчим мотором, тоб-то — пропонувалося скасування кінноти.

Але більш помірковані та далекозорі фаховці застерігали від легковажного зривання зі старим випробуванним на користь нового, що занадто мало себе ще виявило.

Переведені з цього приводу у ріжних арміях спроби доводять, що кіннота й надалі мусить задержати за собою поважну ролю в армії з тією, правда, умовою, що її тактика, виховання и організація мають пристосуватися до вимог модерної війни.

* * *

Ці вимоги, що є наслідком широкого ужитку машини й мотору у модерній армії, примушують сучасну кінноту маневрувати на коні, а битися у пішому ладу, але це не може значити, що таким чином кіннота перетворюється у „їздячу піхоту“. Бо цілком ясно, що бій спішеної кінноти подібен до бою піхоти тільки у техніці виконання, але в засаді заховує свої властиві риси. Засада ця полягає у тім, що кіннота бється несподіваними вдарами, наскоком, а не ввязується у довгу вперту боротьбу як піхота. Удари кінноти наскоком мають своїм завданням бити у найбільш чулі місця ворога, щоби його часову нестяму, викликанну несподіваним ударом кінноти, могла використати власна піхота.

Але, нанесши ворогові вразний удар, кіннота мусить, при першій потребі, від нього хутко відскочити. Відірвавшися ж від ворога, кіннота швидко пересувається до иншого вразливого

місця у ворога. Там вона знов спішується, несподівано й коротко бє і також несподівано відривається від ворога, зникає.

Такою є засада тактики модерної кінноти. До засади цієї кіннота має пристосувати відповідно маневрування на коні й бій в спішеному ладі. Битися на коні модерній кінноті доведеться дуже мало. Протеж сприяючи кінному бою обставини трапитися можуть, а тому її на такі випадки кіннота мусить бути відповідно підготовлена.

Маневрування кінноти на коні має своїм завданням підвести кінноту найшвидче, заховано, бадьорою й сильною найблизче до того чи иншого вразливого місця ворожого фронту. Частіш таким місцем кожного бойового фронту є його крило чи запілля. Тому то кожна бойова частина й уживає всіх можливих заходів для забезпечення власних крил і запілля. Отож частіш ціллю маневрування кінноти буде обхід скрито й несподівано ворожого крила, чи напад на вороже запілля.

Несподіванка на війні є одною зі складових частин успіху. Вона осягається хуткістю та захованістю маневрування. Хуткість маневрування вимагає від модерної кинноти великих переходів у короткий час. Такі переходи виноситимуть аж до подвоєння нормальних переходів кінноти, тоб-то до 100 верст на 7—8 годин маршу. Це вимагає від коней та від кіннотчиків найбільшого напруження сил, а тому повинно вживати всього, щоби сили ці зберігати.

Збереження сил кінноти на поході досягається відповідним загартованням за мирного часу коней і кіннотчиків, виробленням доцільної кінно-похідної техніки, випробуванням найкращого забезпечення коней і людей споживою. Сили кінноти зберігаються також і зменшенням до можливого мінімума кінно — похідного вантажу (припас, який кіннотчик мусить мати при собі). Це досягається як ужитком по більшості мотору, так підготовкою кінноти до найкращого використання споживчих матерьялів місцевости, де вона оперує.

Усі заходи збереження сил кінноти повинні прищепитися кінноті й нею випробуватися вже за мирного часу. Які-ж великі наслідки дає доцільне збереження сил кінноти, показує, наприклад, англійська кіннота у своїм Палестинськім поході.*)

Питання збереження сил кінноти на поході й у бойових обставинах розвязується у ріжних арміях відповідно природній вдачі коней та кіннотчиків і відповідно природнім особливостям

*) Похід цей відбувся за великої спеки, у пісках, у бідній споживою місцевості. Кінський пайок виносив тут на добу 10 хунтів ячменю й 10 х. яшної січки, або, навіть, 8 х. ячменю й 4 х. яшної січки. Це творило у першім випадку 23%, у другім 40% зменшення нормального пайку. Годовано коней 5 разів на добу, напованка бувала — 1—2 рази на добу. Часом коні залишалися й дуже довго, наприклад 72 години, зовсім без води. Не дивлючися на це, кіннота добре виконувала завдання і робила значні переходи, переважно вночі. Зрештою добрий догляд за кіньми та попередження виснаженя коней зменшили втрати, які не перевищили 29.6% коней.

країни. Тому виробляти тут яку-сь загальну норму годі й кожна армія вирішуватиме це питання на підставі власних данних і власного досвіду.

Побіч хуткости маневрування кінноти йде його захованність. Необхідність її стала тепер ще більш конечною, щоби запобігати ворожих нападів чи з повітря чи з боку швидко—рухливих моторізованих відділів. Отож підчас маневрування чи походу кіннота мусить використовувати не тільки місцевість, а рівно ж й всі засоби штучного уневидимлення. Передовсім має вона використовувати для пересування захист ночи.

Але нічні марші, та ще й дуже великі, вимагають відповідного виховання і підготовки. Особливо ж ще через те, що кінноті доведеться часто уживати гірших побічних шляхів, залишаючи добрі шляхи власній матерьяльній частині чи постачанню фронта.

У кожнім разі довгі кольони підчас нічних маршів гальмують дуже рух кінноти, а тому нічні марші найкраще переводити короткими кольонами. Наслідком цього кіннота муситиме посуватися декількома шляхами, що ускладнює налагодження її руху і потрібні добре працюючі штаби й добрий звязок для забезпечення найкращої організації руху.

Переходи короткими кольонами дають також змогу краще скриватися від літаків у згортках місцевости навіть у день, як також і легше уникати небезпеки з боку швидких моторізованих відділів. Бо коротка кольона є завжди поворотка і, при потребі, може легко переладнатися і до місцевости пристосуватися.

Розуміється, при призначенні кількости кольон і шляхів до їх посування треба завжди зважувати на конечнє завдання маневрування, щоби все до цього пристосувати. Мимо того, треба дбати й за те, щоби по закінченню маневрування кіннота була б зібрана, разом зі своєю матерьяльною частиною.

Закінченням маневрування кінноти в кінному ладу є підхід її можливо близче до призначенного бойового відтинку, щоби спішування кінноти і переховування її коней відбулися найблизче до вогневої смуги. Тоді спішена кіннота зможе без прогайки вступити у бій. По скінченню-ж чи ввірванню бою, вона зможе також без прогайки знову сісти на коней для хуткого дальшого маневрування. Тільки таким чином і використовується доцільно особливість кінного чину: несподіванка швидкого, повного ініціятиви наскоку і несподіванка зникнення.

Полагодження цих питань робитиме модерній кінноті багато клопоту. Вже далекосягла ворожа артилерія небезпечна для підходу в кінному ладу й для залишившихся з коноводами коней. Вона може спричинитися до великих втрат та до безладдя, особливо серед коней, що скупченні під доглядом нечисленних коноводів. Але ще небезпечніш буде тут при нападі ворожих літаків, які у залишених з коноводами конях мають дуже

вдячну ціль. Нанесенням великих втрат то переполоху серед коней ворожі літаки можуть спішену кінноту позбавити коней, а разом з тим і рухливости. Велика небезпека загрожує залишеним з коноводами коням і з боку ворожих моторізованних бойових відділів, несподіваний наскок яких несе за собою теж, що й напад літаків.

Аби згаданної небезпеки запобігти, кінноті необхідно вживати не тільки найкращого уневидимлення з повітря й на землі, а й мати добру розвідку на всі боки та у повітря. Необхідна також добра організація оборони своїх коноводів і, взагалі, свого запілля та звязку з власною базою.

Організація потрібного кінноті захисту полягає передовсім у найкращій розвідці ворога. Розуміється, широка розвідка ворога є взагалі головною передумовою всіх бойових операцій, а для кінноти вона важна особливо. Будь то на початку війни, коли вона широким фронтом продирається у ворожий край, чи будь то пізніш — під час операцій кінноти проти ворожих крил або проти ворожого запілля. Особливо в наші часи широкого вжитку арміями машини й мотору.

Уживання арміями машини й мотору веде до того, що бойова сітуація може мінятися дуже швидко. Отож і провадження кожної бойової операції, особливо кіннотою, вимагає великої гнучкости, швидкої орієнтації в обставинах і широкої ініціятиви кожного начальника. А, передовсим, це вимагає згаданної вже широкої розвідки ворога.

Кіннота нашого часу, оперуючи на широкім фронті на початку війни, чи оперуючи з оголеними власними крилами й з нетривким звязком з власною базою підчас операцій проти ворожого крила й запілля, перевести не може. На це вона потрібує далеко швидчого за неї й далекозорого літака.

Отож додання літаків окремо оперуючій кінноті є необхідністю. Розуміється, тут ходить головно про літаків розвідочних. Літаків бойових кіннота може вживати тільки у поодиноких випадках. Саме-ж там, де відходячі чи загрожуючі ворожі сили переходять річки чи якісь тіснини і примушені збиватися до купи та затримуватися. Тут допомога кінноті бойових літаків була б корисною і вчасною. Бо бойові літаки, привязані міцно до своєї бази, залишаються десь далеко позаду кінноти. Тому, доки відповідний наказ до них дійде, доки вони здіймуться та досягнуть визначеної точки, мине 2—3 години. З цього видно, що широкої допомоги бойового літака кіннота мати не може, з-за своєї рухливости й через те — швидкої зміни бойових обставин.

Вже з ужитком розвідочних літаків кіннота має перебороти не мало труднощів. Бо й розвідочний літак привязаний до власної базової пристані, яка залишається десь далеко позаду оперуючої кінноти. Слідувати кінноті можуть розвідочні літаки тільки за допомогою бойово - літницьких пристанів, де літак

може лише часово передержуватися. Вибір таких пристанів випадає на звязкових льотників, прикомандірованих до більших штабів кінноти. Такий звязковий льотник завжди мусить бути добре поінформованним про заміри проводу кінноти і мусить добре розумітися в оцінці обстанови. Тільки тоді він може вибірати доцільні бойові пристані й призначати місця на скинення донесень з літаків та перебрання ними відповідних наказів.

Разом з тим і льотники мусять добре знати заміри виславшого їх на розвідку проводу кінноти, як також розташування власних бойових сил, взагалі-ж бути добре орієнтованними в обстанові. Тоді льотник буде знати, яким частинам треба подати у першу чергу відповідне донесення. Щоби льотник міг бачити, де той чи инший штаб розташовано, при штабах мають бути сталі спостерігачи повітря, які мусять навязувати звязок з наближаючимся власним літаком за допомогою умовних знаків. Загальний звіт зі своєї розвідки льотник подає по поверненні у бойову пристань особисто відрядившому його начальникові. Такий особистий доклад є необхідністю, щоби начальник міг вияснити всі точки звіту льотника-розвідчика.

Але розвідка літницька, проходючи досить далеко у вороже запілля, дає тільки загальні данні. Багато де-чого вона бачити не буде, через уживання модерними арміями уневидимлення взагалі і протилітакого – зокрема. Тому повітряну розвідку обовязково мусить доповнювати розвідка наземна.

Наземна розвідка є одним з головних завдань кінноти взагалі. Успішно виконати це поважне завдання кіннота може тільки при умові відповідного виховання й відповідної до цього підготовки. Орґанізація-ж розвідки має бути розроблена докладно, бо тільки тоді розвідка дасть у повній мірі той матерьял, од якого залежить керування і перебіг усіх військових операцій.

Наслідки розвідки наземної й повітрової мусять найшвидче діставатися до відповідного начальника, який на підставі цих, одна-другу доповнюючих відомостей, робить відповідні висновки і зарядження.

Таке швидке й вчасне доставлення кіннотою відповідним начальникам наслідків її розвідки потрібує добре налагодженного звязку. Для широко по фронту розкиненної й дуже рухливої кінноти справа ця є досить складною. Вже між розвідочними орґанами (розїзди, розвідочні сотні) на 25 — 50 верст по фронту розкиненої кінної дивізії та її штабом лежать десятки верст віддалення та сотні перепон. За переборенням цих численних верстов і перепон мусять однаково дбати як штаб дивізії, так і частини, вживаючи техніки, мотору й кінських ніг.

Досвід Великої війни ще раз ствердив, що кіннота, як така, може виконати своє завдання у операціях армії тільки тоді, коли вона буде ділати всією своєю масою проти ворожого крила чи проти ворожого запілля. Рівномірне розприділення кінноти по фронту, навіть під час війни рухомої, робить з неї тільки орґан

розвідочний або завісу, позбавляючи цей рухливий рід війська властивого йому призначення в армії.

Тому кіннота мусить уживатися тільки на сприяючих використанню її рухливости відтинках і бути зібрана під одною командою в одне ціле. Отож по виконанню свого завдання по охороні та маскуванню розгорнення армії, кіннота мусить бути швидко знята з перед фронту і зосереджена на відповідному крилі його.

Але ж і фронт армії, особливо за сьогоднішніх швидких маневрувань, без розвідки кіннотою й без її рухливої підпори, за наступу чи відступу, обійтися не може. Отож природно виникла необхідність поділу кінноти на армійську і дивізійну. Кіннота армійська оперує під одною командою й в однім цілім, виконуючи завдання командування армією. Кіннота ж дивізійна входить до складу стрілецьких дивізій, по одному полку на кожну.Завданням дивізійної кінноти є розвідка на фронті дивізії та швидке опанування й часове тримання важних для дивізії точок, за наступу, як і за відвороту. У цих випадках дивізійна кіннота буде часто підперта стрілецькими частинами на возах чи самоходах. Розуміється і дивізійна кіннота на коні тільки маневрує. Бється ж вона також спішено. У маневруванні дивізійної кінноти набирає особливого значіння хуткість руху на короткий час.

Тактичне маневрування кінноти переводиться часто у сфері ворожого артилерійського вогню, що викликає необхідність використання місцевости для заховання себе від ворожого ока й вогню. До того ж маневрування це часто відбуватиметься на дуже обмеженім бойовим завданням просторі. Часто місцевість та бойові обставини примушуватимуть тактично маневруючу кінноту розчленюватися аж до поокремих верхівців. Протеж і при такім розчлененню—розпорошенню засади ладу тактично-кінного маневрування мусять твердо додержуватися, ради міцного тримання частини повсякчасно у руках начальника.

Основними ладами тактично-кінного маневрування, у німецькій кінноті, наприклад, уважаються:

а) Die Tiefe—глибока кольона, з відділами один поза другим;
б) Die Kette—ряд кольон, з відділами один поруч другого;
в) Der Keil — клин, назад чи наперед, — два відділи поруч один другого, третій відділ назад чи наперед між ними.
г) Staffel — уступи, праворуч чи ліворуч, з відділами уступами один поза другим.

Марш і маневрування німецької кінноти відбувається в засаді у кольоні по два. Бо досвід Великої війни показав, що ширші кольони не можливі на переповнених матерьяльною частиною чи постачанням шляхах, як також і при використуванню згорток місцевости.

Ясно, що кольона по-два веде до великого ростягнення кінноти

у поході, зосібна при значній її силі. Тому орґанізація оперативного маневру армійської кінноти, який вимагає довшого часу, бо провадиться на значні віддалення, потрібує особливої уваги. Бо ходить тут не тільки про швидке наближення кінночика зі зброєю до ворога, з найбільшим збереженням кінських і людських сил, як це є за маневрування тактичного, але ж вимагається ще й довга витривалість коней та людей, захований й забезпечення довготриваючого руху від ворога, доцільний розподіл кольон, налагодження звязку з базою та орґанізація постачання.

Велике розтягнення кольон значно заважає рухові та маневруванню. Тому вживається всього, аби цього запобігти, а в першу чергу—скороченням довжини кольон через побільшення їх фронту. Але такому скороченню похідних кольон обставини сприятимуть дуже рідко. Краще й певніше досягається це побільшенням кількости кольон, з використанням на це декількох шляхів. У кожнім разі похід кінної дивізії одною кольоною є дуже небажаний. Більш зручним і доцільним є рух бригадними кольонами (дивізія 3 бригади по 2 полки), що посуваються суміжними шляхами.

Зіткнувшися з ворогом і занявши вихідне положення, кіннота спішується і розпочинає бій. Переведення бою спішеною кіннотою відповідає повністю бою піхоти. Ті-ж рої з легким кулеметом, ті-ж чоти, сотні. Теж пристосоване до місцевости наближення до ворога за допомогою легких кулеметів і під захистом важких кулеметів та артилерії. В разі потреби й можливости кінноті додається й важка артилерія, панцерники, бойові вози. Але ж тільки там, де додаток цей не гальмує рухливости кінноти.

Обмежену в порівнянню з піхотою підпору важко-піхотної зброї та артилерії кіннота вирівнює несподіванкою свого наскоку й відскоку.

Спішена кіннота не пробиває в упертій боротьбі мурів ворожих, а наскоками шукає існуючих у мурах цих проходів чи проломів, щоби ними до ворога вдертися й наробити там переполоху, все перемішуючи та руйнуючи. Тікає переляканий ворог — мерщій на коней та за ним. Коли ж ворог натисне переможньо на продершуюся до нього спішену кінноту, вона відривається несподівано від нього й сідає на коней, щоби тут відразу зникнути, а зявитися в иншому місці.

При обороні кіннота використовує все, що дає їй на допомогу ґеоґрафія краю чи місцевість. Проскакуючи швидко на конях від перепони до перепони, вона несподівано спішується і зустрічає наступаючого ворога кулеметами та гарматами. Це не тільки нервує та затримує ворога, але вносить плутанину в плян його ділань, що й приводить нарешті до неуспіху його замірів.

* * *

Таким чином завдання кінноти у модерній армії залишають-

ся поважними й складними й належне виконання їх вимагає передовсім відповідного виховання кінноти.

Виховання кінноти полягає у підготовці коня й кіннотчика до маневрування та бою на кожній місцевості і за кожних обставин. Бо широка моторізація та машинізація модерних армій примушує кінноту робити свої походи й маневри часто побічними шляхами чи, навіть, навпростець. Це тому, що, з одного боку, добрі шляхи будуть залишатися до вжитку матерьяльною частиною власної армії, а з другого-ж боку такі шляхи будуть раз-у-раз підпадати нападам ворожих літаків і використовуватися ворожими моторо-бойовими відділами для несподіваних нападів. Отож як літаки, так, особливо, моторо-бойові відділи спровадживатимуть кінноту до користання місцевістю пагористою чи лісовою. Тут кіннота буде найбільш забезпечена від нападу з повітря або з землі.

Але ж користання такою місцевістю розпорошує кінні відділи до поодиноких верхівців і ставить великі вимоги до коня й кіннотчика. Тому модерній кінноті ходить головне про виховання й вишкіл окремих кіннотчиків, при чім вимагається передовсім не тільки вишколення в змісті кіннотно-дресіровочнім, а вміння використовувати місцевість з пристосуванням до модерних бойових обставин.

Вишкіл кінно-дресіровочний є передумовою вишколу кінноти до використовування місцевости у бойових обставинах. Він привчає коня до послуху кожному рухові верхівця, спричиняючися тожчасно до збереження самого коня на довгі роки військової служби. Разом з тим вишкіл цей дбає про пружиноваті, спокійні рухи коня, чим зберігаються значно сили кіннотчика-верхівця.

Рівнобіжно кінно-дресіровочний вишкіл дбає про правильну, сіметричну поставу кінннотчика у сідлі та про вміння його поводом, ногами і всім тілом підпирати коня у кожнім його рухові. Тоб-то, тут дбається про повну гармонію між кіннотчиком і його конем та про повне розуміння одним другого, що має величезне значіння у бойових обставинах.

Про ступінь досягнення гармонії між конем та верхівцем можна найкраще судити на вправах у стрибові. Тут кінь віддає всю увагу перепоні й подоланню її, найменш вважаючи на рухи свого верхівця. Нетяма верхівця підперти вчасно рухи коня, як і недостатня увага коня до вимог свого верхівця, покажуть одразу підчас стрибу, де і чого бракує.

Вже при вправах стрибу у манежі треба дбати, аби височінь та широчінь перепон ступнево зростали. При подвійних стрибах необхідно зміняти далечінь між перепонами та їхню височінь і довжину. При стрибах на височінь і далечінь треба дбати про зміну профілю перепон.

За кінно-дресіровочним вишколом у манежі йде кінний вишкіл у полі. Тут пристосовується до природи все, що набуте в манежі, починаючи з треніровки мязів і кінчаючи гармонією

коня з верхівцем. Тут іде вже вишкіл кінноти до праці за бойових обставин у полі.

Перевірку успішности такого вишколу осягається вправами у гонах в полі без доріг—навпростець. При цім кожний кіннотчик, проскочивши наказаний простір за 4—6 хвилин на версту (в залежності від місцевости), має під кінець ще подолати до десятка перепон ріжного розміру і профілю. До подолання перепон належить й перепливання річок чи якоїсь води взагалі, бо вміння пливати є обовязковим для кінноти. Далі кіннотчик мусить зробити доклад про свої спостережіння під час вправи як рівнож й опис місцевости. Такі вправи привчають кіннотчика зважати на сили свого коня, щоби добре подолати всі перепони, а також до уважного спостережіння місцевости.

Вишкіл у полі й його перевірка, пристосовуючися до бойових обставин, мають провадитися за кожної пори року, за кожного часу доби і за кожної погоди. Тільки таким чином кінь і кіннотчик будуть у повній мірі виховані до того, що чекає їх на війні.

Таке виховання модерної кінноти вимагає, перш за все, відповідної підготовки старшин-кіннотчиків. Отож старшини—кіннотчики мають приймати широку участь у ріжних кінних гонах, турнірах, у поло-змаганнях і мусять бути добре обізнані з гонами у полі навпростець при кожних обставинах.

Поруч з вихованням кінноти до подолання у бойових обставинах природних перепон, йде виховання її до користання місцевостю для скритого підходу до ворога. Отож кіннота привчається до уневидимлення себе за допомогою місцевости, погоди, ночі і штучних засобів.

Вінцем виховання кінноти є вишколення її до бою з коня та спішено. До бою з коня модерна кіннота матиме правда тільки окремі випадки. Але ж ці випадки не виключені, а тому потрібний і вишкіл кінноти до використання таких випадків. Треба тут зауважити, що спис у модерній кінноті відкинено і з холодної зброї залишено їй тільки шаблю.

Здебільшого доведеться кінноті битися спішено. Отож з провадженням бою у спішеному ладі й має бути досконало обізнана модерна кіннота. При цьому треба завжди памятати, що спішений бій кінноти по переведенню своїм стосується до бою піхоти, але засадою своєю залишається специфично кіннотним. Засада ця полягає у швидкім несподіванім завязанню боя й у такім же швидкім та несподіванім його переведенню чи перерванню. Тобто для ворога кіннота має несподівано зявитися і також несподівано зникнути.

Забезпечення успіху підготовки кінноти осягається через комплектування її відповідним людським і кінським складом. Оскільки комплектування людьми розвязується порівнюючи легко звичайним підбором, значно трудніше стоїть справа з ремонтом коней. Отож, вже держава мусить підбати про це, бо потрібен

значний час, щоби забезпечити країну достатньою кількістю коней легкої та витривалої породи, необхідної для кінноти. Тут потрібна робота довшого часу, щоби відкриттям кінських заводів допомогти населенню поліпшити породу коней.

* * *

Високі вимоги до виховання та вишколу модерної кінноти показують ясно, що цього роду зброї імпровізувати — витворювати наспіх неможливо. Кіннота мусить існувати у своїм повнім складі вже за мирного часу. Її кількість у модерній армії виносить приблизно девяту частину цілої армії за мирного часу. Відсоток цей зростатиме чи зменшуватиметься у залежності від ґеоґрафії і культури краю, природньої вдачі народу, розвитку господарства, розмірів машино-моторізації армії.

В орґанізації своїй кіннота поділюється на кінні дивізії й окремі кінні полки. За доцільну, часові відповідаючу, орґанізацію кінної дивізії уважається її склад з 3 кінних бриґад, по 2 кінних полки у бриґаді. Тоб-то кінна дивізія має складатися з 6-ох кінних полків.

Орґанізація кінних полків у ріжних арміях тимчасом переведена ріжно. Не однакове тимчасом й озброєння кінноти. На те й друге впливає широкий ужиток у модерній армії матерьяльної частини (машина, мотор). В Америці, Анґлії та Франції кінноту так обтяжено матерьяльною частиною, що треба сумніватися у додержанню тут у повній мірі головної засади кінноти — її рухливости на кожній місцевості та можливо меншої прикутости до добрих шляхів і до власної бази.

У Америці, наприклад, кожен кінний полк, помимо важко-кулеметної сотні, має 3 великокаліброві протилітакові кулемети і 3—3,7 цм. гармати (проти панцерників та легких бойових возів). Кулемети вбудовані на самоході, гармати перевозяться на вюках. Мимо того артилєрію кінної дивізії подвоєно. Разом з цим кінна дивізія має панцерний відділ з 3-х ескадронів, у складі 36 панцерників, 18 старшин і 240 жовнірів (ескадрон — 3 чоти). Вона ж має вже за мирного часу сотню легких бойових возів. Літницький відділ кінної дивізії складається з 13 літаків і декількох фотолітаків.

Анґлійськй кінний полк має тільки 2 кінні сотні й одну моторізовану сотню важко-кулеметну (8 кулеметів). Полковий обоз теж моторізовано. А як анґлійська армія тимчасом найширше моторізована, то широка машинізація та моторізація не поминула й анґлійської кінноти взагалі. До речі сказати, анґлійський ескадрон складається з 6 старшин, 15 підстаршин, 128 жовнірів, і 123 коней.

Кінна дивізія французька теж досить обтяжена матерьяльною частиною. Сюди належить, між иншим, її важко-кулеметний моторізований відділ у складі 3-х ескадронів і артилєрійський полк з 3-х відділів, по 2 батареї у кожнім. З них 2 відділи 7,5 цм. гармат, 1 відділ — 15,5 цм. гармат.

Зі сказаного про кінноту згаданних країн видно, що вона, через обтяження матерьяльною частиною, так прикута до добрих шляхів і до власної бази (моторо-рухаючий матерьял, амуніція), так обмежена у своїй маневровій здібности, що це є більш „їздяча піхота", ніж кіннота в повному розумінню цього слова.

Інак стоїть справа з кіннотою німецькою. Тут матерьяльна частина обмежується в кінних полках важко-кулеметною сотнею, а дивізії — 3-ма легко-кінними батереями. Таке легке озброєння німецької кінноти витікає з Версальського трактату. Але-ж не малу ролю відограє тут і те, що творцем цієї кінноти є такий досвідченний кіннотчик, як ґенерал Зеект.

У кожнім разі орґанізація й озброєння модерної кінноти координуються вимогами: з одного боку — великої рухливости, а з другого боку—поважної сили її у спішенім бою. Погоджуючи ці дві вимоги треба вважати, що кінний полк має складатися з 3—4 кінних сотень, сотні важко-кулеметної й сотні штабової (звязково-технічна) — разом 5—6 сотень. Артилєрія кінної дивізії має складатися з 3 легко-кінних батарей і батареї протилітакової. Панцерники, бойові вози, важка артилєрія та літаки додаються дивізії при потребі від команди кінної ґрупи.

* * *

У майбутній українській армії кіннота відограватиме поважну ролю. Цьому спричиняються ґеоґрафічне положення України, політична сітуація, рельєф та ґрунт українських земель, культурний і господарчий стан на Україні, природа краю та вдача українського народу.

На широку машино-моторізацію своєї армії Україна ще десятки років не спроможеться. Та сучасний брак добрих шляхів на Україні й на сході Европи взагалі однаково не може дати потрібного розмаху моторо-бойовим частинам і моторові взагалі. Проте-ж без швидко—рухливої бойової сили модерній армії взагалі, а українській — особливо, обійтися не можна. Отою швидко — рухливою силою майбутньої української армії має бути її кіннота. Кіннота наша, з додержанням у собі особливостей і духу кінноти взагалі, а духу козацького зокрема, успішно виконає своє поважне завдання навіть в разі обмеженої підпори матерьяльною частиною і буде мати широке поле для своєї діяльности. Отож використання цього поля буде завданням командування, а вмілість до використання — завданням виховання нашої кінноти!

Дармштат-Німеччина,
24 квітня 1929 р.

В. САВЧЕНКО-БІЛЬСЬКИЙ.
Фльоти Ґенерал - Хорунжий.

Значіння торговельної фльоти.

Україні, як і всякій приморській державі, необхідність мати свою торговельну фльоту диктується не тільки економичними причинами, але й воєнними міркуваннями.

Економичні причини можна поділити на цілком комерційні і політично-економичні.

Перші зрозумілі самі по собі, бо, транспортуючи все на своїх пароплавах, країна уникає посередників, залишаючи у себе їх заробіток, направляє свої вироби в найвигодніші ринки та ввозить необхідний державі крам безпосередньо з місця його виробу.

Другі, так мовити, політично-економичні причини забезпечують країні, яка має свою торговельну фльоту, незалежність експорту та імпорту країни від чужоземних контр-аґентів та більшости ріжних політичних ускладнень поміж других держав, а також і від економичного тиску, головне з боку сусідніх держав.

Розглянемо ці положення більш-менш докладно.

Користаючи зі власної торговельної фльоти, країна збуває свої вироби й одержує потрібний їй крам по сталій, нормально встановленій ціні. При захопленню ж експорту та імпорту чужинцями, що неминуче при відсутности своєї торговельної фльоти, країна буде в залежності від власників чужої фльоти і несподіване підвищення ними фрахту за крам, що буде вивозитися, може позбавити країну збуту та потягнути за собою втрату вигідних ринків, або збут товару піде країні на втрати. Товар ж, який ввозиться на чужих судах, також коштує дорожче, що звичайно невигідно відбувається на споживачах, а через це й на добробуті країни.

Друге положення, яке тут висловлене, полягає в тім, що мати свою торговельну фльоту значить бути вільним від економичної крізи в час більшости політичних ускладнень поміж другими державами. Це лекше пояснити на загальному прикладі.

Припустимо, що весь або більша частина експорту та імпорту України знаходиться в одних руках, скажемо анґлійців, як це й було-б в дійсності через те, що фактично морський транспорт ними вже давно захоплено до своїх рук. Починається ускладнення стосунків поміж Анґлією й Турцією. Турція, уживаючи репресій, не пропускає анґлійські пароплави через протоки. Закордонна торговля України завмирає. Виникає кріза. Перевироб одних товарів, недостача других. Досить такому ускладненню затягнутися, що зараз звичайне явище, і кріза обернеться в катастрофу. Тоді прийдеться збувати предмети виробу

через континентальних сусідів, а дорожнеча транспорту суходолом остаточно підірве коштовність виробляємого краму і підвищить ще більше ціну на речі ввозу.

Спроба ж змінити контр-аґентів по транспорту морем дуже сутужна, вимагає багато часу й в усякому разі втратна.

Сутужна вона та повільна тому, що важко знайти вільні засоби транспорту, а саме — пароплави великого тонажу в належній кількості на світовій біржі, бо кожний пароплавовласник змагається мати певну призначену роботу та завдання для своїх пароплавів.

Втратна ж тому, що нові контр-аґенти безумовно скористаються з тяжкого економичного положення країни й фрахт буде підвищено. Та й при тимчасовому заміщенню контр-аґентів, цим останнім придеться робити зайві витрати, які не завжди можно повернути, а саме — збільшена будівля нових та купівля старих пароплавів, утворення аґенств та инше.

В наведених обставинах Україна не виконує контрактів, платить недодержки й нарешті губить ринок, що попадає до рук якого-будь конкурента. Наслідки: англо-турецьке непорозуміння зрештою вийшло на добре, а Україна понесла збитки й втратила ринки.

Третте положення—морський транспорт знаходиться в руках чужинців — дає можливість безпосереднього тиску їх на Україну. Напр., заборонення Англією пароплавам під її прапором обслуговання України для примушення її виконати виставлені Анґлією які-будь вимоги, викличе майже анальоґічне з вищенаведеним явище, незмірно тяжке для країни, а через це й можливість уступлення Україною в спірному питанні.

Володіння ж власною торговельною фльотою унезалежнює становище держави в подібних випадках.

Навіть, навпаки, в де-яких випадках Україна зможе виграти й захопити в свої руки, під час сутички між сторонніми державами, нові ринки або впливи. При цій нагоді Україна може одна обслуговувати Чорне море, а тому й Турцію.

Цьому твердженню можливі заперечення в тому розумінні, що Україна може й не шукати за морем ринків збиту, а вести закордонну торговлю зі своїми близшими сусідами на суходолі але не треба забувати, що підставою вивозу України буде збіжжа, для якого й необхідно шукати відповідних ринків. Її сусіди: Росія — буде мати свій дешевий хліб з Волги та Сібіру, Польща, треба гадати, не буде вимогати ввозу хліба, Румунія та Венгри самі вивозять хліб. Тому лише західна Европа може потрібувати нашого хліба, який значно вигідніше транспортувати морем навкруги Европи.

Такими уявляються політично-економичні міркування.

Що ж тичеться міркувань воєнних, то подібно тому, як у сухопутній армії з оголошенням війни, провадиться мобілізація

засобів перевозу, що належать приватним особам, а саме: автомобілів, автобусів, коней, возів і т. п. і керування залізничними шляхами району театру воєнних дій переходить до воєнної влади, так потреби війни примушують і воєнну фльоту поповнювати свої пливучі засоби.

Чим країна багатіш, тим вона більше зможе дати допомоги армії. Чим більше розвинута торговельна фльота, тим більше зміцнить вона та забезпечить воєнну.

Для зменшення видатков на воєнне кораблебудівництво всі держави намагаються уникати будівлі кораблів таких типів, які безпосередньо, або з невеликим перерobленням можливо в недовший час замінити торговельними судами. Наприклад — швидкохідні пасажирські пароплави перетворюється в допомічні крейсери, для чого їх тільки озброюють протимінною артилерією від 75 м/м. до 6″, загодя зміцнюючи скріплиння палуб, наколи б воно виявилося невистарчаючим.

Товаро-пасажирські та вантажні пароплави перетворюється в транспорти ріжного призначення, а саме: для перевозу десанту та взагалі війська, забезпечення армії рогатизною, харчами та амуніцією, перевозу вугілля й забезпечення ним ескадри в морі та инше. Вони можуть бути озброєні дрібною артилерією для боротьби з підводними човнами та аеропланами; можуть мати додаткові тимчасові прирядження (нари на транспортах, що перевозять військо; стойла — для перевозу коней та рогатизни та инше), або можуть залишатися в первісному свойому вигляді.

Де-кілька пасажирських пароплавів прилагоджується під пливучі шпиталі, а де-які підхожі пароплави збільшують кількість мінних загородителів. Пароплави невеликого осідання та меншої водовмісткости забезпечують тралами та дрібною артилерією і перетворюють в суда тралення. *)

Річні пароплави теж озброюють, зміцнюють наскільки можливо (не збільшуючи дуже осідання) і зосереджують на річках театру подій для підмоги армії в її операціях.

Катери озброюють скорострільними пушками Гочкиса або Норденфельда та кулеметами Максима й вживають для охорони рейдів.

Баржи також приладновують для воєнних потреб, а саме: як засоби перевозу або для висажування десанту, а також користаються ними як понтонами для утворення мостів та пристанів.

Як бачимо, воєнна фльота підчас війни вимагає багато додаткових допоможних пливучих засобів і коли вона не буде мати

*) Тралити — означає звільняти певну просторінь моря від так званих „мін загороджування“ тралом, цеб-то стальовим тросом, якого приладновується поміж двох кораблів. Трал має ножиці, які перерізають стальовий трос (мінреп), шо за поміччю якоря вдержує на місці міни загороджування; після цього міна випливає на поверхню, де її знищують.

змоги поповнитися зі своєї торговельної фльоти, то примушена буде потурбуватися про це завчасно, цеб-то ще в час спокою клопотати про збільшення кредитів на воєнне кораблебудівництво. В цьому разі державі прийдеться нести ці додаткові витрати повністю, не маючи з цих пароплавів прибутку за мирний час.

Розвиваючи ж свою власну торговельну фльоту, даючи їй грошові запомоги та ріжні пільги, можна ставити до неї й певні вимоги, наприклад—указувати бажані елементи того або другого типу пароплавів і т. п.

Гадаючи, що вищенаведене доводить ясно конечність посідання власної торговельної фльоти, слід нагадати про заходи для утворення та розвитку її.

По-перше, необхідно всі існувавші раніш приватні пароплавні товариства, що мали осідок в портах України, не тільки не позбавляти пільг та привілеїв, з яких вони користалися, а за всяку ціну підносити розвиток їх. Для того буде необхідно дати негайно їм на вільготних умовах позичку, щоби вони мали змогу поправитися від наслідків Світової війни та панування катюг-окупантів і твердо стати на ноги.

По-друге, всім пароплавам під Українським прапором, як належачим ріжним українськім пароплавним товариствам, так і окремим приватнім особам, надати „minimum" ті-ж права, що б. Росія давала судам під її прапором, як наприклад—сплачування скарбом мита за прохід торговельними пароплавами через Суецький канал та инше.

По-третте, орґанізувати півдержавне пароплавне товариство на зразок бувшої в Росії Добровільної Фльоти і дати йому змогу, на скільки дозволять засоби держави, розвиватися, захопити всі життєві лінії (морські рейси) до своїх рук і всіма способами підпирати його. *)

---

*) Цим товариством керував адмірал воєнної фльоти і на початку всі старшини та більшість матросів були з воєнної фльоти (старшини числилися по фльоті, а матроси відряджувалися на рік). Дякуючи частим офірам, прибуткам від експльоатації пароплавів та кожнорічним грошовим запомогам скарбу, ця фльота швидко розвивалася, утворивши певне та скоре сполучення з Далеким Сходом (в той час ще не було Сібірського залізничного шляху) і одночасно служила резервовою фльотою на воєнний час. (Це було його головне завдання при заснуванню).

За 25 років свого існування, ще до часу Російсько-Японської війни, Добровільна Фльота дала державі шість допомічних крейсерів та 10 транспортів. (У транспорти підчас війни переоблялися товаро-пасажирські пароплави великого тонажу).

З Добровільної Фльоти вийщло кілька поколінь торговельних моряків. Після Російсько-Японської війни Добровільна Фльота заснувала рейси на Далекому Сході, а також американську лінію. Головною базою цієї фльоти була Одеса. Далекосхідні рейси пароплавів Добровільної Фльоти були більшістю такі: Одеса, Царгород, Порт-Саїд, Коломбо, Сінґапур, Шанхай, Наґасаки, Владивосток; але, коли був вантаж і до других портів, то заходили і до них, а саме—до Адена, Сайґона, Ханькоу (за чаєм), Дальнього.

Для розвитку каботажу ближніх рейсів також необхідно давати пільги, грошові запомоги та відкрити приступний кредит.

Крім того, треба вживати всіх заходів для утворення нових пароплавних товариств та допомогати збільшенню пароплавовласників, кредітуючи їх на вільготних умовах та гварантуючи їм здобуток і забезпечення від нещастних випадків.

Разом з цим невідкладно треба одремонтувати та удосконалити по можливости всі порти, забезпечити, як належить, пливання в своїх водах і використати всі природні шляхи та инше. Для цього бажано було б погодитися з сусідніми державами відносно зєднання де-яких басейнів рік каналами.

Далі, необхідно поставити на належну височінь торговельні мореходні школи, піднести освіту в них, дати учням їх пільги в проходженню служби у війську, забезпечивши придатність командного складу комерційної фльоти для служби на старшинських посадах підчас війни. Для піднесення значіння комерційної фльоти рівно ж необхідно:

а) Допомогати впорядженню яхт-клубів та других закладів морського спорту й сприяти їх розвиткові.

б) Ввести, де буде можливо, у школах навчання пливанню, греблі та керуванню вітрилами на човнах і взагалі всіма способами заохочувати розвиток водяного спорту серед молоді.

в) Впоряджувати що - річно можливо більшу кількість морських та річних екскурсій для учнів усіх шкіл.

Ці екскурсії будуть корисні, як для розвинення світогляду учнів, так і для ознайомлення суспільства з морем, портами, умовами життя та праці на воєнних кораблях і торговельних судах. В такий спосіб ступнево, з часом, осягнуто буде розуміння необхідности та користи фльоти для держави й викликане буде зацікавлення нею.

ОГОЛОШЕННЯ

Хто знає щось або адресу Павла та Ївана Глушаченків, що в р. 1919 вступили на Полтавщині до українського війська, просить батько їх подати під адресою: Болгарія, Софія, ул. Пордимъ № 11 за Б. Цибулски.

Тактична задача № 1.

(продовження*)

ПЛАН ЧИНІВ. (План рішення). „О год. 5 хв. 30 головою кольони маю перейти міст через р. Калюс в м. Новій Ушиці, то значить: 1) з с. Ївашковець, де стоїть 1 полк, до мосту 6 клм., цеб то півтори години ходу; щоб пройти ці 6 клм., обидва куріні 1 полку мусять вирушити о год. 3 хв. 45; 2) артилерія і сапери, що входять до складу аванґарду, ночують в західній околиці м. Нової Ушиці, цеб то мають пройти біля 2 клм. Отже відділи аванґарду повинні одержати накази вже о год. 3 хв. 30 піхота, год. 4 хв. 30 артилерія і сапери, щоби мати $^1/_4$ години часу на зазнайомлення з наказом і видачу своїх розпоряджень. Попереджені моєю запискою про час переходу через міст на р. Калюс, командіри відділів аванґарду розрахують, що їм треба підняти людей — піхота о год. 3 хв. 15, артилерія й сапери — о год. 4 хв. 15. З огляду на те, що піхота буде переходити через місто, артилерія й сапери приєднаються до неї на західній околиці цього міста, так що вже через місто перейдуть всі відділи разом. Це потрібно ще й через те, щоби місто перейти в доброму порядкові.

З огляду на повище, збірне місце треба призначити на західній околиці міста на шосе о год. 4 хв. 45.

Перейшовши міст, я вийшлю вже звідтам орґани похідної охорони.

Охоронятися буду лишень окремими похідними заставами, висилаючи: по шляху руху 1-у сотню 1-го куріня з 2 гарматами, одну чоту кулеметну і чоту саперів; від полуднево-східньої околиці с. Великої Струги дві чоти 2-ої сотні з 2 тяжкими кулеметами вишлю, як праву похідну заставу; двох чот вистарчить, бо хоч терен дуже поперетинаний ярами і вигідний для оборони, однак невигідний для відходу на схід, а позатим рухом аванґарду по головній дорозі виходимо ворогові в тил, оскільки він десь на південь від головного шляху ставив би поважніший опір.

В ліву бокову заставу призначу 4 сотню (від 2 куріня) з 4 кулеметами і чотою полкових розвідчиків. Місцевість тут поперетинана менш глибокими ярами і потрібує поважнішого нагляду, крім того рух дивізії буде скісний, цеб-то лівий бік кольони аж до м. Вербовця буде більш наражений.

Дороги для руху застав:

а) Чільна застава по шосе на м. Мурованi Курилівці.

б) Права бокова застава—полуднево-східня околиця с. Велика Струга; височина 143,1, що на південь від цього села; с. Ставчане; с. Нова Гута; с. Матерське; с. Сказинці; височина, що 1 клм. на схід від с. Сказинець.

в) Ліва бокова застава—північна околиця с. Стружки; фільварок, що 3 клм. на захід від с. Петримани; полуднева околиця с. Петримани.

---

*) Див. „Табор“ ч. 11.

Застави затримаються на лінії: височина, що 1 клм. на схід од с. Сказинець—лінія горбів, що $2\frac{1}{2}$ клм. на схід од м. Вербовця — горби, що $1^1/_2$ клм. на полудневий схід од с. Петримани, щоби прикрити аванґард на час великого опочивку.

Розїзд, силою в 5 їздців, вишлю о год. 5 хв. 20 по головній дорозі, щоби розвідав с. Дурняки. Після підходу піхотних дозорів має цей розїзд рушити далі, щоби розвідати м. Вербовець й забезпечити в ньому переправу через річку.

Розїзд, силою в 5 їздців, вишлю о год. 5 хв. 20 з с. Великої Струги через с.с. Стружку — Житники — Петримани, щоби розвідував цей напрямок.

По осягненні м. Вербовця вишлю свіжий розїзд в 7 їздців на с.с. Житники-Посухів, з метою розвідати с. Посухів, і другий розїзд в 7 їздців, щоби розвідав м. Муровані Курилівці і с. Попову.

Рух решти сил аванґарду орґанізую в той спосіб: 3 сотня (1 куріня), решта 2 сотні, артилерійський курінь, саперна сотня і 2 курінь. На випадок ділань І-й курінь підтримає свої похідні застави, 2-ий курінь — ліву бічну заставу.

Начальникам розїздів витлумачу їхне завдання особисто."

Може повстати питання, коли Начальник аванґарду видасть свого наказа? Було б найбільше доцільним всі дані для наказу виготовити у вечері дня 1 травня, а остаточно видрукувати і розіслати наказ над ранок дня 2 травня. Очевидно, що це з тих міркувань, що на протязі ночи евентуально могли б зайти які-будь зміни чи доповнення.

РІШЕННЯ НАЧАЛЬНИКА АВАНҐАРДУ.

(Як зразок)

Штаб
1 синьої дивізії
м. постою.

Таємно.
2 травня 1928 р.
год. 2

Оперативний наказ
Начальника аванґарду
І синьої дивізії на день 2.V. 1928 р.
(мапа 1:84000)

І. Ворог продовжує панічно втікати на схід.

Перед нашою ґрупою своїми арерґардами намагається втриматися на лінії Могилів — Жмеринка — Винниця з метою перепровадити евакуацію.

Розбиті нами частини 41 червоної дивізії прикривають район м. Могилів — ст. Котюжани. Ворожу кінноту виявлено в районі с.с. Конищів-Михайлівці. Маються відомості, що дивізія ставитиме нам опір на лінії с.с. Попелюхи—Татариска — м. Сниткiв. В м. Яришові зосереджено батальон Могилівської кордонної бригади. На залізниці Могилів — Жмеринка курсує бронепотяг, а на шосе Муровані Курилівці — Котюжани виявлено легкі автопанцерники.

В районі м. Бару, як повідомляє 2-га стрілецька дивізія, знаходяться частини 42 червоної дивізії.

II. Дивізія вирушить з місць постою 2 травня й о год. 7 хв. 20 пройде міст на р. Калюс в м. Новій Ушиці.

Кінний полк нашої дивізії вирушить з м. Заміхова о год. 8 дня 2 травня в напрямку на с. Марянівку (4 клм. на південний схід од м. Верхівки) через с. Михайлівці, розвідуючи в напрямках на ст. Копайгород, с. Матейково, с. Попівці, м. Бар.

Вправо від нас своїх частин нема.

III. Нашій дивізії наказано рішуче переслідувати ворога і захопити ст. Вапнярку і Попелюхи, для чого на протязі дня 2 травня перейти в район м. Мурованi Курилівці — с. Дерешова — м. Вербовець. Аванґардові наказано о год. 5 хв. 30 дня 2 травня пройти міст на р. Калюс в м. Новій Ушиці й, прикриваючи рух дивізії по шляху: с. с. Велика-Струга — Дурняки — м. Вербовець, перейти у м. Мурованi Курилівці.

IV. Наказую:

Збірне місце для відділів, що їх призначено до аванґарду,— західня околиця м. Нової Ушиці на шосе о год. 4 хв. 45.

Порядок руху через місто Нову Ушицю до мосту на р. Калюс: кінна чота розвідчиків 1 стрілецького полку, 1 стрілецький курінь, кулеметна сотня 1 стрілецького полку, артилерійський курінь, 1 саперна сотня, 2 стрілецький курінь, обоз 1 розряду всіх частин крім возів з набоями, які йдуть при своїх сотнях, сотня полкових розвідчиків стрілецького полку, чота звязкова.

По осягненні мосту на р. Калюс в м. Новій Ушиці:

А. Хорунжий Якубенко Чота кінних розвідчиків	Висилає розїзди по 5 їздців: 1) о год. 5 хв. 20 в напрямку на с. Дурняки. Як що село Дурняки від ворога вільне, то розїзд рушить далі, щоби розвідати м. Вербовець, намагаючися перейти через р. Вербівку. Затримається розїзд до год. 15 на північнім краю ліса, що 2½ клм. на схід од м. Вербовця на південь од дороги м.м. Вербовець — Мурованi Курилівці. 2) о год. 5 хв. 20 в напрямку на с. с. Стружку — Петримани — Житники і затримається до год. 15 на полудневім краю ліса, що 1 клм. на схід од с. Житників. По год. 15 розїзди приєднаються до аванґарду на шосе м. Вербовець — м. Мурованi Курилівці.

Б. Сотник Недайкаша Чільна похідна застава 1-а стрілецька сотня (1 куріня) чота кулем. сотні батарея чота полков. саперів	О год. 5 хв. 20 вирушить по шляху с. Струга — с. Дурняки — м. Вербовець. Осягнувши лінію горбів, що $2^1/_2$ клм. на схід од м. Вербовця, затримається до розпорядження. Звертати увагу на можливість зустрічи з автопанцерниками.
В. Хорунжий Байвенко Права похідна застава дві чоти 2-ої сотні (1 куріня) чота кулем. сотні	О год. 7 хв. 20 вирушить з полудневої околиці с. Великої-Струги через височину 143,1, що на південь від цього села; с. Ставчане — с. Нова Гута — с. Матерське — с. Сказинці — височина, що 1 клм. на схід од с. Сказинець, де затримається до розпорядження.
Г. Поручник Горбенко Ліва похідна застава 4-а сотня (2 куріня) чота полк. сотн. розвідч. дві чоти кулеметної сотні	О год. 5 хв. 20 вирушить по шляху через північну околицю с. Стружки, через фільварок, що 3 клм. на захід од с. Петримани, через полудневу околицю с. Петримани і затримається до розпорядження на горбах, що $1^1/_2$ клм. на полудневий схід од с. Петримани.

Порядок руху головних сил аванґарду від мосту на р. Калюс буде вказано на місці.

Для протилітничої охорони Командір артилерійського куріня призначить 1 чоту, яка піде в хвості аванґарду. Для цього ж призначається 1 чоту кулеметну, яка піде на чолі аванґарду.

Командір чоти звязку приділить до кожної застави по 5 циклісти.

Доповіщення що дві години.

Я буду при чільній похідній заставі.

Заступники: сотник Недайкаша (К-р 1 куріня) і сотник Івась (К-р 2 куріня).

Підписав:

Голуб
сотник

За згідність NN

Розіслано: К-ри: 1 куріня
2 „
1 арт. кур.
Саперн. сотні
Кулеметної сотні

Сотні полков. розвідч.
Саперн. чоти
Чоти звязкової
Хор. Якубенко
Штаб дивізії
К-р арт. бригади
К-ри 1, 2 і 3 полк.

Першим питанням, яке може виникнути в кожного з читачів, є: хто такий сотник Голуб? Річ ясна, що це К-р 1 стрілецького полку, бо більшу частину його полку призначено до аванґарду, а в засаді сталі начальники мусять командувати, по можливості, своїми відділами, яких призначено до тої чи иншої служби в полі.

З тих самих міркувань Начальником чільної похідної застави призначено К-ра 1 куріня, хоч там і не увесь його курінь. Але це головний напрямок руху, до складу застави входить батарея та, що головне, К-р куріня буде добре зазнайомлений з обстановою і не потрібуватиме її студіювати, наколи йому доведеться розгортати свій курінь до бою.

Чільну і праву заставу призначено від 1-го куріня; цим згори вирішено, що у випадку бою це буде відтинок 1 куріня, а вліво від дороги буде відтинок 2 куріня, від якого призначено ліву заставу.

Завдання № 2.

А. РОЗБІР НАДІСЛАНИХ РІШЕНЬ.

Перш за все, звертає на себе увагу, що всі рішення*) мають характер дуже абстрактий, з чого висновок, що при рішенні тактичної задачи п. п. читачи не уявляють собі дійсної обстанови, так би мовити, не чуються в полі. А між тим Редакція все підкреслювала, що найголовніше при рішенні тактичної задачі на мапі - це уявляти себе на тім терені, який дає мапа для даного завдання. Кожний обєкт терену має своє значіння, впливає на працю такого начальника, яким є в часі руху начальник дозору, застави. І щоб ясно було, що рішаючий це розуміє, впрост доконче необхідно, щоби він точно означував, скажемо, місце, де видав свої розпорядження, напрямок для руху дозора, то що.

Позатим треба звернути увагу на спосіб видавання розпоряджень. Цітуємо за п. п. рішаючими задачу: „пояснюю завдання чоті", або „наказую чотовому підстаршині вислати дозор"... Прецінь саме головне, *як завдання пояснене*; треба його

*) На жаль, не всі наші кіннотчики взяли участь у рішенні цього завдання.

подати на папері так, як би видав його даний начальник на словах. Він би просто зібрав чи всіх своїх підлеглих (чоту, рій), або зібрав би до себе підлеглу підстаршину й сказав би так: „Хлопці (зглядно панове, товариші, козаки і т. п.), наш полк йде по дорозі на № (показати рукою напрямок), або по цій дорозі, що ми маємо йти й зараз на ній знаходимося (треба памятати, що витлумачення завдання не можна робити на відкритім місці та тримаючи людей на ногах). Полк мусить до вечера перейти в №. Про ворога є такі й такі відомості. Як що його спіткаємо, то зробимо так (заскочимо, обстріляємо, вичекаємо щоби себе виявив, обійдемо, визначивши дозор для нагляду за ним і пошлемо доповідь К-рові полку і. т. д.). Наша сотня робить те і те (до чого її призначено). Нашу чоту призначено чільною похідною заставою. Идемо по такій-то дорозі. Начальником чільного дозору призначаю Вас, Петренко. Берете цілий свій рій, йдете так, щоби Вас не помітно було, вздовж цієї дороги. Використовуйте догідні пункти для обсервації наперед і вбоки. Щоб Ваші дозорні бачили дозорних Семенка, який піде правище од Вас, і Чорного, який піде лівіще і т. д. Умовний знак такий... і т. д. і т. д.“.

Одним словом, треба написати словесне розпорядження в такій формі, як його в дійсності пришлося б видавати. Треба памятати, що такий начальник, як начальник застави, дозору, зглядно варти польової, повинен при можливості витлумачити всім своїм людям завдання, повинен притім упевнитися, що всі його люде завдання зрозуміли. Через те зайвих слів, навіть на папері, не треба, бо звикнувши до них, будемо вживати їх у дійсній обстанові.

Це що до форми.

Тепер про істоту рішення. Даючи завдання, Редакція покликалася на відповідні артикули нашого Статуту польової служби. Дійсно, він устарів, але ж його складено було згідно з вимогами бойового життя, польової служби, і через те треба вважати де-які засади, зокрема норми, актуальними.

Приміром, не можна давати розпорядження начальникові чільної похідної застави йти в однім напрямку, а потім, не повідомивши його, повести головні сили по иншій дорозі. Треба всі свої чинності підпорядкувати одній провідній думці, якою є з а в д а н н я. Не в усіх рішеннях розпорядження начальника чільної похідної застави відповідає завданню, яке йому визначив к-р полку. Приміром, командір полку наказав йти через с. Калівку, а начальник застави веде свою заставу по великій дорозі м. Заміхів — с. Конищів. Таке виявлення ініціятиви можна вважати за неправильне.

(далі буде)

ЄРЕСІ.

Драма з 5 актів.

„НАСТУП ПІХОТИ ПІД КУЛЕМЕТНИМ ВОГНЕМ".*)

Сцена уявляє в себе пагірчастий краєвід. Горби, відлеглі оден од другого о 400—600 метрів, розділені досить глибокими долинами (30—40 метрів). Терен цілком відкритий, нема якіх-будь зручних підходів. На першім пляні видко піхотну сотню, що посувається в марші наближення з одного горба на другий (наступає).

АКТ 1.

Наблизившися до одного з горбів, сотня припадає під цільним вогнем кулеметів, ділаючих з сусіднього горба. Наступ затримано. Люде поспішно ховаються й окопуються.

АКТ 2.

Надбігає командір сотні, оглядає місцевість, намагається виявити місця ворожих кулеметів і шукає способу вийти зі становища.

АКТ 3.

В межичасі надходить командір куріня, зіритований, що сотня не йде вперед і видає розказ наступати.

АКТ 4.

Командір сотні пропонує раптовий випад цілої сотні і щоби через небезпечну смугу пройти перебіганнями з метою бути можливо найкоротчий час під убійчим ділянням вогню.

АКТ 5.

Командір куріня такий плян наступу відкидає і наказує повільне посування поповзом людей поединцем. Розказ виконано.

ОБРАЗ КІНЦЕВИЙ

Відбувається під акомпанімент гранат і свист куль. Сотню майже остаточно винищено.

* * *

Історія цього траґічного бою надовго позістане в памяти живих її вчасників та буде для всіх служити за траґічний приклад.

Отакий то драматичний образ з 5 актів мав місце в часі вправ на курсі інструкторському — закінчення дав автор з влас-

*) Стаття майора Уань в журналі „La France Militaire".

них міркувань. Цілість нагадує страшні дні березня 1915 р. і атаки в Шампані на височину 196, що їх виконувано майже в ідентичній обстанові.

Декорації були ті самі і та сама обстанова: наступ піхоти на кулемети, що обстрілювали з віддалі 500—600 метрів. Наступ без артилерійського попертя.

Було випробувано обидві методи ділання — командірів сотні й куріня, одну по другій. Отже спершу наступ цілою лавою, а після розгрому сотня пробує посуватися поповзом поединцем. Наслідки однакові: сотня зістала здесяткована. Відтак память тих траґічних днів вже не полишає заінтересованих частин, для яких наказ про наступ стає синонімом розгрому.

* * *

І ось ще тепер, після 10 літ по війні, є старшини, що вірять у можливість посування піхоти під вогнем кулеметів на відкритій місцевості. Чиж після стількох літ досвідчень не далося переконати, що „людьми не можна боротися проти машини" і що командір, який цієї засади не зрозумів, робиться впрост різником. Бож війна полягає не в тім, щоби почесно разом зі своєю частиною згинути, але в тім, щоб осягнути дуже простої цілі: бити ворога й завдавати йому страти.

Через те кожен командір повинен пройнятися наступною засадою: піхота під вогнем кулеметів з малої віддалі, на відкритім терені без підходів наступати не може.

Треба тут погодитися з фактом, ствердженим через многолітній досвід всупереч ріжним красивим теоріям. А що часто в часі бою випасти може, що вищі начальники нетерпливляться, коли частини затримано в часі наступу, і висилають приспішуючі накази — треба щоби справді добрий командір мав стільки сили характеру, щоб не дався випровадити з рівноваги, натомісць, оцінивши обстанову, спокійно опрацював способи конечні для дальшого успішного посування його частини. То значить, щоб усіма диспозіційними силами зневтралізував ворожі ділання, зібрав проти ворога найбільше диспозіційних засобів, цеб-то: вогню кулеметного, піхотних гарматок, мінометачів і артилерії. Ділаючи в цей спосіб, виграється на часі, притім заощаджується людське життя, даючи одночасно можливість виконати наказ майже без страт.

З повищих міркувань випливає, що першому драматичному образові треба протиставити ОБРАЗ II, укладений як далі:

АКТИ 1 і 2.

(без змін).

АКТ 3.

Командір куріня оглядає ворожий горб і усталює пункти ворожого опіру.

АКТ 4.

Закликає командіра кулеметної сотні й дає йому наказ розпочати вогонь проти гнізд ворожих кулеметів. Далі впроваджує в бій власні піхотні гарматки і звертається до артилерії, щоб обстріляла ворожий горб.

АКТ 5.

Не витримуючи скомбінованого вогню наступаючого, ворожі кулемети замовкають. Сотня, підтримувана в дальшім тягу власними кулеметами і артилерією, посувається наперед і опановує зазначеним тереном майже без страт.

ОБРАЗ КІНЦЕВИЙ.

Командіра куріня представляється до відзначення й відтак уходить він за „аса" в своїм полку.

* * *

Є можливим, що таке розвязання справи спіткається з критикою, з закидом, що воно занадто повільне, також, що тлумить наступовий дух в піхоті. Однак це помилкове. В часі ділань активних піхота повинна виказати мужність та ініціятиву в способі використовування терену для посування наперед, вміти використовувати всілякі підходи, щоби найбільше засобів власного вогню перенести можливо ближче до ворога. Можливість та однак не полягає в тім, щоби робити з себе офіру, виставляючи себе, як вигідну ціль для ворожого вогню.

Було б це шаленством, наслідком якого був би розгром частини на протязі декількох хвилин, а головне, знищення наступового духу цілої частини, можливо назавше.

Кадри старшинські повинні про це завжди памятати.

Память людська є коротка. Навіть учасники війни швидко забувають про її науку й досвідчення — щож говорити про тих, що її знають лише з теорії.

Отож є обовязком тої старшини, що пройшла через тверду школи війни, щоб не позволила на втілення в умислах молодої старшини єресей, подібних до тої, яка стала причиною цієї статті.

Треба намагатися, щоб ОБРАЗ II-ий використати для науки так, аби вже більше не могли повторюватися героїчні шаленства, що спричинилися до численних гекатомб в часі перших місяців боїв у війні 1914—1918 р. р.

ГНАТ ПОРОХІВСЬКИЙ
Полковник.

Українська військова еміграція в Румунії*)

ЧАСТИНА II.

(15-те грудня 1920 р.—грудень 1921 р.)

VI.

Дивлючись на цей краєвид, ставало ясним, що світ гарний, що природа дає чоловікові все, щоби він міг бути щасливий, та що треба лише утворити такі умови, при яких, в його праці над здобуттям дарів природи, його дух не був би звязанним, пригніченним яким-небудь непотрібним фактором. Все, що ми бачили кругом, якраз говорило за те, що в цій країні творчий дух людини був вільним та розвивався в умовах, яких не звязувала яка-небудь стороння руйнуюча або стримуюча сила.

Життя й праця народів, серед яких нас кинула доля, було гарним, цікавим й повчаючим... Хотілося б, щоби наш нарід, скинувши чуже панування, поставив себе в умови, при яких прагнення до такого життя було би можливим. Бо до такої культури, на якій знаходиться зараз Семигороддя, воно дійшло поволі на протязі довшого часу. На цій землі жили люде з давних-давен. Вони, як стверджується розкопками, були предками Даків, яких писанна історія находить в цих місцях. У першому освітленні історії Даки виступають, як варвари, які дошкуляли володінням Римської імперії, може вже одним своїм існуванням, як в наші часи Росії дошкуляли маненькі народи, яких вона підбивала під себе.

На початку другого століття після Р. Х. імператор Траян розвинув з більшою енерґією військові акції, які вже переводилися довший час. Римське військо форсувало Дунай й, розбиваючи даків, пройшло далеко в глибину країни за високі гори, за ліси. Короля даків Десебала було полонено й приведено до Риму. Румуни вважають імператора Траяна та короля Десебала стовпами, на яких повстав румунський нарід. Насильника переможця й переможеного нераз малюють вкупі, ніби то вони й за життя були приятелями, а не смертельними ворогами. Але, як кажуть, час є ліпший лікар й гоїть не тільки фізичні, а й духовні рани.

Якби там не було, римляне своїми коґортами обсадили Дакію й майже увесь сучасний терен Румунії й панували над

*) див. „Табор“, кн. 12.

нею майже півтора століття. Вони дали країні форму організації цивілізованних країн і багато спричинилися до її культурного зросту.

Оскільки вони вспіли романізувати даків за цей короткий термин, тяжко сказати, але можна думати, що ні військо, ні адміністрація, ні самі римскі колоністи не могли вплинути в такій мірі, щоби даки, які тоді ще добре памятали свою волю, могли переняти мову римлян і забути мову свого героя Десебала. Румунізовання, по поглядам де - яких румуньских вченних, трапилося в часі між шостим та десятим століттями, коли болгари та прибувші з півночи словянські народи охопили майже зо всіх боків сучасну теріторію румун й примусили всіх римських поселенців з правого південного боку Дунаю вимандрувати на північ якраз в сучасні Семигороддя, Валахію та Молдавію. Відрізані від Риму та оточені майже зо всіх боків словянами, ці римскі виселенці та даки з бігом трох-чотирох століть злилися в одни нарід та виробили одну мову, на утворення якої оказали вплив в дуже великій мірі й словяне. Сучасна румунська мова має біля тисячи словянских корінних слів. Це в свою чергу дає підставу думати, й то не нам, а самим румунам, що в їх жилах тече не тільки кров даків та римлян, а й словянська. Є багато румуньских професорів, які між українським та румунським народами знаходять багато спільного.

Отож в Семигородді знаходиться зараз три милійони населення такого походження. Воно себе вважає румунським, цеб - то романським, нащадками римлян, і говорить мовою так званою румунською, що належить до ново-латинських мов.

Через простори, які займало це населення, промандрувало ще декілька народів, але вони не запишили по собі жадних слідів.

Не то трапилося в десятому столітті, коли на історичному обрії появилися мадяри. Зпочатку вони затримались в сучасній Бесарабії, але звідти їх прогнали болгари й вони, грабуючи, пройшли через простори від Дністра до Тіси й осіли між Тісою та Дунаєм в так званій Панонії. З Панонії почали робити грабіжницькі походи на Европу, але Европа й силою й християнством прищепила їм культурні звички, а з часом Римський Папа дав їм завдання нести християнство між варварів Семигороддя, серед яких тоді, можна думати, вже було поширено християнство від болгарів та ґреків. Мадяри оволоділи просторами від Тіси до Карпат й володіли ними з деякими дуже короткими перервами до наших часів. — В сучасний мент їх нараховується біля півтора мілійонів в Семигородді.

В XIII столітті було переселено в Семигороддя з берегів Рейну деяку кількість німців, які принесли вже дійсну культуру. Зараз їх нараховується біля девятисот тисяч.

Ці три народи — румуни, мадяри та німці утворили й творять духовний та культурний образ Семигороддя. При відсутності одного з них Семигороддя мало б другий вигляд, другу культуру, другу душу.

Румуни, правда, були й є в переважаючій кількості, але мадяри на протязі майже тисячеліття мали адміністративний провід, а німці вісім століть ведуть провід культурний.

Коли ми ближче приглянемося до сучасних румун з Семигороддя, то побачимо, що вони багато де в чому відміняються від румун з Молдавії або Валахії. На загал, семигородський румун стоїть вище по культурі від свого брата з берегів Прута та Дунаю. Він сміливищий, пряміщий, більше впертий, більш активний. В свому господарстві тримає все в більшому порядкові, справу веде по певній системі, а в родині проявляє більш деспотізму, що вже взято від мадярів. Взагалі румуни в Семигородді не були добре розселені. Тучні долини були в руках німців, плодючі похилості гор — в руках мадяр, а румунів було відсунено від всього цього. Їм належали верховини, високі пагорки, ліси. Там жили вони, займаючись переважно скотарством та молочарством. Рубка лісів, вироб домашніх сукон, полотна, шкір та деревляних річей — це було й є їх заняття. В містах вони селилися на окраїнах і вели дрібну торговлю.

Тепер багато змінилося. Румунська адміністрація в містах, школи, поділ землі, найліпшої землі, між румунським населенням — все це зносить ту несправедливість, яка панувала в Семигородді відносно румун.

Мадяри принесли з собою з Турану вдачу жорстоку, мстиву, самолюбну та властолюбну. Цеї вдачі не могли змінити століття їх панування над другими народами, а навпаки ці риси їх характеру набрали може ще більшої яскравости. Як нація, панування якої началося за тисячу років, цеб-то в ті часи, коли право було на кінці меча, вони в Семигородді розташувалися так, як їм того хотілося. Міста, замки, твердині, родючі похилості гір — все було їх. Румуни піднімалися все вище й вище в круті, холодні лісові гори, а німці працювали в долинах. Де їх не було, мадяри посідали все. Мадяри хоробрі. Хоробро билися проти Турків. Їх жінки, горді ґрафині й прості селянки, билися при обороні міст рядом зі своїми чоловіками й вбивали себе й дітей, щоби не дістатися до полону, кидалися у вогонь, або підривали себе порохом. Такий дух мають вони й зараз. Вони ненавидять румун. І хто зна, скільки крови ще буде пролито, коли повстане яке будь заворушення в Европі.

Німці, які живуть в Семигородді, мають звичайні німецькі прикмети: працездібність, орґанізованність, уміння поставити собі певну мету та впертість в її осягненні. Вони побудували чудові міста, чистенькі села, дороги, вкрили долини садами та ланами. Все у них гарне, чисте, святочне! Худоба самої кращої породи, інвентар самий поважний. Села побудовані по плянам, а хати просторі, чисті.

Подиву гідна їх орґанізованність!

Гуртки, союзи, громади, товариства й всі вони поволі, але систематично й безупинно працюють.

Їх пастори, вчителі, судді — були й є їх проводирями, за якими вони йшли і йдуть.

Люблять спорт, часто влаштовують прогульки в гори.

Але вони загубили свою воєвничість! Будучи народом бездержавним, вони ніколи не відчували над собою небезпеки, яка загорожувала б їх існуванню. Вони загубили всяку охоту до зброї. Не люблять війни. Їх сфера — творча праця. Вони до зміни, яка трапилася після війни, поставилися просто, спокійно міркуючи, що їх комерція від цього не зменшується.

В таку країну кинула нас доля й серед цих народів судилося нам прожити частину нашого інтернування.

VII.

Організація наша в ті часи була така: румунська влада визнала мене комендантом обох таборів, а з часом і третього — в Фагараші. В кожному таборі був український комендант, якому безпосередне підлягали всі інтерновані. Румунські коменданти дотичних таборів зносилися по всіх справах лише з українськими комендантами. Право накладання кар во всіх випадках порушення статуту, залишалося за українськими комендантами. Лише в тих випадках, коли порушення порядку було скеровано проти румунських старшин або румунської варти, румунські коменданти мали право арештовувати винних до розбору діла полковником Моску та мною. Таким чином фактично румуни обмежувалися лише охороною нас та нашим харчуванням. Однак й цього здавалося нашим воякам забагато й тому саме, що це були не німці, не французи, а румуни.

Життя в „Бартоломеї" йшло життям частини. Козаки утримували табор в порядку, функціонувала школа письменності, велися бесіди; майстерні, заложені в Більцях, а саме—шевська та кравецька розвинули свою діяльність. Взагалі козацька маса виявила багато витримки. Старшини в „Бартоломеї" несли варту, слідкували за приготовленням їжи та підтриманням військового порядку. Під керуванням сотника Середи життя в таборі було на такій висоті, на яку тільки можно було підняти в тих умовах. В помешканнях чистота, повний порядок в одязі; люди вимиті, виголені, пострижені, по військовому підтянуті.

Призначалися вартові: старшина по табору, бунчужні по куріням, підстаршини по сотням та окремий вартовий по кухні. Страва роздавалася в повному порядкові в присутності командірів сотень. Про всякі порушення порядку докладалося по команді.

В „Чігацуї" життя було більш нервове. Назовні були ті ж форми віськового життя, але в духовному відношенню не все було гаразд.

З розпуки, а може й тому, що за часи війни нерви привикли до сильних переживань, де-які старшини шукали розваги та забуття в чарці, другі — прийнялися за кокаїн, карти, спірітізм, гіпнотізм, дрібні сварки. Незадоволення всім і самим собою панували в „Чігацуї". Де-хто лишався в ліжку до півдня і не слідкував за своїм убранням. Курси мов не відвідувалися, від ґімнастики ухилялися.

Підчас цього морального хаосу прибули до таборів партізанські отряди: один під керуванням п. Сірко, рештки отряду ґенер. Гулий-Гуленко та ще де-які. Вони ще більше спричинилися до поглиблення нездорової атмосфери.

Щоб розгрузити табор, було відправлено в Фагарашській табор військових з родинами та цивільних.

Переслідуючи суворо всякі порушення зовнішних форм життя, як-то дебоші в місті, запізнення з відпустків та тому подібне, я свідомо предоставив старшині час для перебоління та самовідродження у праці над собою. Але, щоб скоріш побудити до морального відродження, всіми силами старався підтримати тих, хто виявляв бажання вчитися, показуючи в цьому відношенню приклад. Ділився своїми знаннями з другими, влаштовував у себе читанки, шахматну гру та розміщував старшину так, щоби ті, хто прагне до навчання, жили разом.

Вже в середині січня було дозволено старшинам вихід до міста на де-кілька годин. Це в великій мірі спричинилося до припинення тих неґагивних явищ, які опанували було табором спочатку. Але головним фактором були і зосталися здорова українська натура та дух, які перемогли над тимчасовою розпукою, й повели всіх шляхом духовного відродження, розвинення та підготовки себе до майбутньої боротьби. Вже в цьому стані, який можно охарактеризувати моральним хаосом, коли людина сама не знала, на що вона здібна, зароджується „Спілка художників". Її члени пор. Богданович, хор. Маковський та Дідов, начинають в своїх малюнках та карікатурах підкреслювати ріжні явища таборового життя. Закладається літературний гурток і випускає два примірника таборового журналу „За гратами"; закладається хор. Старшини почали вчитися чужим мовам. В той же час, дякуючи заходам Місії УНР, старшинам стали видавати 50 леїв місячно, чим поліпшено їх матерьяльний стан. В березні урочисто відсвятковується свято Т. Г. Шевченко та улаштовується концерт.

О весні український хор дає з великим успіхом два концерти. Підготовка й самі концерти спричинилися до навязання знайомства з місцевим населенням. Наші співаки вступають в церковні хори; другі—в спортові громади. Наступає період загальної корректности, підтянутости; кожний починає працювати над собою в змісті підготовки до життя за табором.

З прибутків від концерту було зроблено багато одягу для козаків та закладена таборова крамниця, яка на протязі двох років була одиноким джерелом, з якого користалися допомогою во всіх необхідних випадках. Певний відсоток з прибутку крамниці відраховувався на культурно-просвітні потреби табору.

Весною ж в Брашові ми поховали першу жертву на чужині хор. Гната Гуменюка.

В червні місяці в Брашові в присутності Короля Румунії Фердінанда I й всієї королівської родини, відбулося відкриття памятника на цвинтарю вояків, погибших в бійці під Брашовом підчас

визвольної війни. На цьому відкриттю були представлені всі румунські частини і делегація від нас в присутності короля зложила на памятник вінок. Король ласкаво звернувся до мене з де-кількома запитаннями.

В тому же місяці сотник Середа з трома сотнями та гарматною батареєю відправився в Джуржу на будивлю цукроварні. Ці частини зєдналися з нами лише в січні 1922 року в Орадя-Маре. Але весь час сотник Середа підтримував зі мною самий тісний звязок, а козаки Джуржівської ґрупи присилали що-місяця певну суму грошей для козаків робочої сотні, яка була в „Чітацуї".

В червні місяці полковника Моску було переведено на другий пост, а на його місце було призначено другого полковника, дуже старого й хорого. При ньому харчування значно погіршало, а справа відпустків стала залежати від капріза комендантів, які стали їх без причини забороняти. Звичайно, що й п. п. старшини стали зловживати своїми правами на відпустку, спізнювалися, гуляли великими ґрупами по місті та инше.

Стараючись бути обєктивним, я приймав міри як проти комендантів, так і проти тих, хто своїм поводженням викликав на весь табор ріжні кари. На цьому ґрунті у мене вийшло тертя з начальником штабу бригади сотником Пилипенко, який без мого відома скликав загальні старшинські збори для протесту, властиво в тому випадкові, коли в де-якій мірі була вина й п. п. старшин.

Сотникові Пилипенко запропоновано було поїхати в Фагараш, а я сам, щоби відпочити від цієї нервової праці, переїхав в табор „Бартоломея", передавши керування таборами сотникові Бензелю.

Однак, вже через короткий час, примушений був знов повернутися в „Чітацую", бо підчас мого перебування в „Бартоломеї" життя старшин пішло на гірше.

Наближалася осінь. Кінець надіям на війну та инше. Перед всіма стояла забота про майбутнє. Комендант завжди не здужав, лишаючи керування на своїх помішників, яких було досить багато, від чого справа нашого існування, а особливо в харчовому відношенню, ставала з кожним часом все гірше й гірше. Про це писалося Місії; вона вживала заходів, приїздили ревізори, але справа не поліпшувалася.

В таку пору було дозволено п. п. старшинам та козакам улаштовуватися на працю після відповідного дозволу. Першими на працю пішли сотник Бензель, хор. Мяловській та ще де-кілька старшин. Улаштувалися вони на шкляну фабрику, а поселилися в селі поблизу Брашова. Але через де-який час, дуже короткий, трапилось якесь непорозуміння між названними особами та місцевим населенням. Наші були заарештовані, підпали під знущання жандармів, але після короткого часу їх було звільнено. Сотник Бензель прибув до табору й після того, як розповів про все те, що трапилося, застрілився в присутності двох старшин.

Цей глибоко сумний факт трапився через те, що сотник Бензель не був за час перебування в таборі підготовлений до боротьби

за існування в нових для нього обставинах. Кадровий старшина, лицар св. Георгія — він мав перед собою блескуче майбутне, про яке мріяв, а замісць цього — тяжка праця серед звичайного робітництва. Непорозуміння з жандармами дало тільки остаточний товчок до самогубства.

Поховали ми його пишно.

Для розбору діла приїздило багато комісій, але мертвих не воскрешають...

Цей сумний факт в великій мірі спричинився до того, що вся інтеліґенція стала глибше задумуватися над своїм станом. Ну що ж, посидимо ще місяць, рік, а потім? А що, як прийдеться йти працювати? Треба готовитися до життя; починають більш інтенсивно братися за поширення своїх знань.

Осінь 1921 року була для нас тяжка. Ранні холода, зла страва, брак опалу, мстиве ставлення до нас нового румунського коменданта — все це далеко не сприяло утворенню доброго настрою.

В початку листопаду нас всіх було перевезено в деревню Халкіу в 20 кілометрах від Брашова. Перехід відбувся пішком в сніжну завірюху. Нових помешкань (бувші касарні кінного полку) не було досить для розміщення всіх, було тісно. Розпач охоплював всіх. Але що ж було робити, стрілятися?

На щастя, пробули ми в Халкіу недовго і за тиждень знову вернули до Брашова. За цей короткий час обставини в таборах змінилися. Було надіслано з инших таборів росіян, які хоть не мали жадної орґанізації, але мали серед себе трох ґенералов та велику кількість штабових старшин, до яких румунське командування на перших порах ставилося уважно.

Наші, всі від простого козака до найвищого старшини, зрозуміли, що нам приходиться бути вкупі з нашими ворогами, од яких ми можемо чекати всяких неприємностей.

Всі підтягнулися. Навіть ті маненькі гуртки, які були вороже настроєні до мене особисто, стали на тім, що перед російською небезпекою треба все забути та авторітет свого коменданта високо підтримувати. І дійсно, настав час загальної єдности, яка з часом переросла — показну.

Вранґелівці, з якими ми здибалися, не мали нічого подібного до козаків Фроловського полку, з котрими ми були добрі приятелі на протязі року. Ці росіяне зразу ж перед румунською владою старалися виставити нас як якусь чуму, вбівців, головорізів, з якими вони навіть бояться бути в одних таборах. Хоч новий румунський комендант, маіор Іліат, і був незадоволенний нами за наші скарги в Місію, однако він був здивований такою лайкою по нашій адресі. А що тичеться молодшої румунської старшини табору, то вона була такими випадами дуже роздратована, тим більше, що бачила повну дезорґанізованність росіян, відсутність військової та людської пошани оден до одного. Росіяне дійсно творили тоді дезорґанізовану масу, в якій ґенерали й козаки стояли поруч перед румунською кухнею. Особливо старався очернити нас скрізь і повсюди російський

ґенерал Чернов. В присутності російських та румунських старшин він заявив комендантові, що ми, петлюрівці, гайдамаки, бандити; що нас треба в тюрьмі держати. Майор Іліат, який нас ще не знав добре, промовчав, але капітан Пескару, самостійний рішучий старшина, рішуче запротестував проти цього. „Українці орґанізовані, дисципліновані, вони творять з себе частину, мають свого командіра та інше“, заявив капітан Пескару.

Одже в спробі виставити нас бандитами ґенерал Чернов, успіху не мав на перших же кроках. Донський ґенерал Риндін, людина відвертої, симпатичної вдачі, користавшийся великою повагою серед козаків, одразу навязав зі мною найліпші стосунки. Він заявив про свої симпатії до українців і в Орадя-Маре відділився зо всіма козаками від росіян і ніколи між українцями та донськими козаками не виникало жадного непорозуміння.

Третій російський ґенерал Сташинський, під впливом свого брата, полковника Сташинського, мого однополчанина по 43 Сіб. стр. полку, заняв позіцію повного нейтралітету з приводу українсько-московських таборових відносин...

У дальнішому, дякуючи двом обставинам — дуже далекому свойству з ґенералом Риндіним та тому, що полковник Сташинський був моїм однополчанином, лише один ґенерал Чернов продовжував нас скрізь й всюду атакувати ріжними способами, не затримуючися перед самими низькими.

Треба все ж зазначити, що в лавах московського табору було багато людей, як старшин так й салдат, які виявляли до нас велику ворожість, на що українці відповідали тим же!

Сітуація для мене, яко коменданта, ставала ще тяжчою, бо добавилася нова обставина: перебування в одних таборах разом з ворогом!

Але якраз це в великій мірі спричинилося до того позитивного явища, що перед небезпекою всі українці злютовалися в одне духовне тіло.

И от якраз у розгар ворожнечі між нами то москалями, у розгар наших ворожих але ще досить невиясненних стосунків, нас всіх — й українців і москалів — було посажено в потяги й перевезено до Орадя-Маре.

ЧАСТИНА III.

ОРАДЯ-МАРЕ.

I.

У середині грудня 1921 року в зимний день ми ладувалися в потяги для переїзду в новий табор Орадя-Маре. Переїзжали не тільки ми, інтерновані, а й вся адміністрація табору. Майно, яке було отримано нашими частинами в Брашові, відібрано не було, що забезпечувало нам користування ним і в новому таборі, та усувало одну з підвалин до сутички з москалями в новому таборі.

Що з майна найдемо в Орадя-Маре, ми не знали, але знали, що туди їдуть зо всіх кінців Румунії інтерновані росіяне, настрій яких та відношення до нас були нам добре відомі.

Їхали ми двома потягами: в одному—люде, в другому — майно. Москалі, яких тоді було в Брашові біля трохсот, їхали разом з нами в окремих вагонах.

Їхали через Фогараш, Сібіу, Клуж і чудові гірні краєвиди розгорталися перед нами. Але на жаль вагони не були добре оборудовані, віяло холодом від вікон, дверей й ми мерзли.

Група старшин на зовнішньому дворі замку (Орадя-Маре).

Всеж і в тяжких умовах нашого невільного мандрування суворі Трансільванські Альпи захоплювали наше вояцтво своїми високими верховинами, крутими спусками та віковічними лісами, а спомини про війну і надії на скоре відновлення боротьби зогрівали його.

Переїзд з Брашова до Орадя-Маре заняв не багато часу й на другий день ранком підїзжали ми до цілі нашої мандрівки. Гори лишилися позаду, спереду відкрилася безмежна венґерська рівнина.

На невисоких узгірях ми бачили виноградні садки й рішили, що в Орадя-Маре повітря мусить бути теплим. Загально воно та-

ким і буває, але тоді, з 1921 на 1922 рік, стояла виняткова гостра зима та лежав глибокий сніг. Нарід тамошній говорив, що то ми—люде з півночи — принесли таку зиму.

II.

Для нашого розміщення в Орадя-Маре було призначено старинну твердиню „Кастел". Займала вона площу не менше квадратового кілометру, була оточена широким і глибоким ровом та високими земляними обкладеними цеглою стінами, на яких могли маневрувати цілі сотні та курені. Рів було сполучено під землею з недалекою річкою і можна було в разі потреби наповнювати водою.

Майже в одному з кутків цього квадрату, а саме — північно-західному — був другий квадрат — трохповерховий будинок з величезним двором посередині. Цей будинок і було призначено для нашого розташування.

Бачив, мабуть, цей будинок не одну зміну поколінь і не одних чужинців. Там же в Орадя-Маре я бачив малюнок одного мадярського маляра, де фіґурував „Кастел" у мент взяття його турками. Багато крови й трупів. А в центрі—жінка з запаленим смолоскипом готова кинутися в льох, щоби зірвати замок.

При розміщенні нас в „Кастелі" не обійшлося без сутичок а москалями, які зараз же по вході до табору кидалися маненькими ґрупами на підходящі їм кімнати, шукаючи лише власних вигід і більш ні на що не зважаючи. Це була дуже зла система переведення розміщення інтернованих. Впадала вона цілком на коменданта, майора Іліат, який в цьому відношенні в той час проявив певне недбальство. Спроби молодших румунських старшин внести певну систему в це хаотичне становище не мали успіху.

Серед цього хаосу український штаб спокійно переводив огляд будинку, вираховував розмір покоїв та необхідну їх кількість. Старшини ж наші та козаки в помешкання не входили, чекаючи на відповідне розпорядження.

Раніш, ніж я зі штабом зробив огляд таборового району — москалі розмістилися по цілому таборі, зайнявші ліпші кімнати, або хоч і не ліпші, але такі, які в той мент були найбільше пристосовані до життя. Таке розташування москалі вважали цілком нормальним, виходючи з тих засад, що, по-перше, вони не мали перед своїм московським загалом жадних обовязків, а по-друге—тому, що тут „нема війська та націй", а лише інтерновані. Але скоро вони переконалися, що помиляються—знайшлися й „нація й військо"...

Намітивши найбільше відповідаючий нашій орґанізації район, я поставив румунському командуванню маненький ультіматум: „або він відведе нам цей або инший район, або ми не войдемо в помешкання". Майор Іліат визнав рацію необхідности поділу районів, але не знаходив в собі рішучости цей поділ зробити, тим більше, що російський ґенералітет настоював, щоби російських старшин не турбували.

Декілька годин українські частини стояли на дворі. Одне вже їх спокійне очікування наказу заставило багатьох москалів призадуматися, чи дійсно їхня теза, що „нема ні війська ні нації", є правдива. Деякі з них, навіть такі, що вже вспіли добре улаштоватися, підходили до українського штабу й питали, на який район ми маємо претензії. Отримавши відповідь, йшли шукати собі нових помешкань за межами наміченого нами району.

Весь час я вів переговори з майором Ілїат і нарешті мусив його запевнити, що терпець нам може урватися й я дам наказ займати намічений мною район і викидати з нього москалів.

Комендант набрався рішучости й дав наказ про розподіл районів.

Ми приступили до зайнятя свого району.

Москалі вважали себе ображеними, що над ними глузують й боронилися в своїх кімнатах, з яких їх майже силком приходилося видаляти. Уходючи, вони били вікна, дряпали стіни, писали вуглем на них ріжні погрози: „Смерть петлюровцям"! „зрадники"! і т. п. і робили багато галасу, погроз, проклять.

Тоді наші старшини та козаки побачили вперше, що „Визвольна війна" не скінчилася, що вона буде ще довго продовжуватися скрізь по всьому світі й що ми мусимо її вести орґанізованно та в повній єдності.

Таким чином ми оволоділи східньою та південною частинами замку, а москалі—північною та західньою.

На східньому нашому кордоні ми мали чорний вихід та стіну, яка відмежовувала нас від румунської таборової канцелярії. Це, можна сказати, був міцний природний кордон, а на заході, на межі з москалями, в корідорах другого та третього поверху було зроблено міцні дощаті перегородки, щоб не могло бути жадних непорозумінь.

В нашому районі, який зараз же отримав законну назву „українського району" в першому поверсі були кухні, магазини, карцери. Люди займали лише другий та третій поверхи, при чому були розташовані досить вільно та мали до своїх послуг на обох поверхах широкий корідор, на якому можна було робити вправи муштри й ґімнастики та відбувати вечерні й ранішні перевірки й молитви.

Першу ніч провели ми в неопалених кімнатах, на голих долівках, бо потяг з нашими річами спізнився.

III.

Невдовзі по нашому приїзді прибув до Орадя-Маре сотник Середа зі своїм курінем з Джуржіу, так що знов зібралася майже вся наша родина.

По влаштованню, життя нашого табору ввійшло в норми військової частини. Наші стосунки з румунським командуванням обмежувалися лише отриманням харчів та дров. Поза цим румуни в наше життя не втручалися. Жадних ревізій, інспекцій або огля-

ду наших помешкань ними звичайно не робилося. Лише в випадках прибуття кого-будь від військового міністерства, прибувші оглядали й наш район. Доступ румунським солдатам до нашого району було заборонено. Ніхто з румуньських старшин права на службові зносини з ким-будь з українського табору не мав. Наряди козаків на працю, як різка дров та йнше, робилися своїм командуванням.

Взагалі, румунське командування встановило найліпшу форму своїх стосунків з нами, яка в повній мірі відповідала нашим бажанням, а їм давала найменш турбот.

Наше внутрішне життя наближалося до життя військової частини мирного часу. Призначався вартовий старшина по табору, вартові по куріннях, сотнях, кухнях. Зміна вартових по таборі старшин відбувалася в присутності румунського коменданта, який за посередництвом вартових старшин мав звичайно зносини з нами. В випадках потреби ріжних відомостів румунська канцелярія зносилася з канцелярією українського табору, й лише в разі яких-будь поважних питань румунський комендант входив в контакт з комендантом табору, яким в Орадя-Маре був сотник Ігнатенко Дмитро. Й тільки в випадках особливо важних, що мали загальне значіння для всього табору — мав до діла я. Мене продовжували вважати комендантом українських таборів в Румунії, хоч в дійсності табор вже був один. Але така ґрадація мала ті свої позитивні сторони, що во всіх стосунках румун з нами соблюдалася певна єрархія, підносився престиж комендантів табору і всіх таборів, що було дуже цінне.

По сотнях переводилося навчання статутам та муштрі. Учебний вишкіл закінчував проходження курсу та готовився до іспитів.

Що до старшин, то значна кількість з них стала готовитися до вступу в Подебрадську Академію. Решта ж з більшою ніж в Брашові енерґією стала розвивати свою діяльність в ріжних напрямах.

Для переведення праці в орґанізованний спосіб утворено ріжні гуртки та спілки, а саме:

Студенський гурток, під головуванням сотника Мітковіча, з вояків (старшин і козаків) з закінченною середньою освітою.

Спілка навчителів, першим головою якої був поручник Василь Мелник. Ця спілка на протязі короткого часу зробила перевірку грамотности всіх козаків та утворила школу для неграмотних або малограмотних. Навчання в цій школі проваджено дуже інтенсивно й на весну неграмотність було ліквідовано. Крім школи ця спілка влаштувала низку викладів по історії та ґеоґрафії України й взагалі українознавству. Особливо багато приклали рук до цієї праці, крім голови—поручника В. Мелника, хорунжі І. Дробит, М. Онисімів, Г. Олександрів та инші.

Студенський гурток, переслідуючи свою мету—підготовку членів до високої школи, в той же час утворив спілку середнешкільників для закінчення середньої освіти.

(Далі буде).

РОЗДІЛ IV.

Военно-голубиний звязок.

Ми багато чули про тих маненьких, але завзятих повітрових героїв-военних голубів і коли хочемо нагадати про них, то маємо на увазі різко підкреслити, що, не зважаючи на дивовижний поступ техніки звязку, питання военно-голубиного звязку розглядається за кордоном і в цей час, яко одне з поважних, що потрібує дальших досліджень та розвитку.

Начальник французьк. армійського звязку ґен. Ферье в одній з промов в палаті депутатів сказав м. і. слідуюче:

— „В минулій війні военні голуби принесли нам велику користь, вони виконали всі завдання і врятували багато людей. Досліди останніх років дали нам подивляючи факти що до вживання голубів в маневреній війні. Про голубів ще не вимовлено останього слова. Голубиний звязок розвивається далі, пристосовуючися до нових вимог часу, і ми думаємо, що в війні майбутнього він відограє ще більшу ролю і придасться нам ще краще як в позиційній, так і в маневреній війні".

Ці слова авторитетного франц. ґенерала звернули на себе увагу широкого кола закордонної военної преси; нам-же, зважаючи на наші особливі обставини, потрібно ще з більшою уважністю прислухатися до них. Відомо — вдячні вояки ріжних країн не забули по війні своїх маненьких, хоробрих побратимів. Франція — нагородила своїх ґероїв-голубів орденом „Почесного Леґіону", американці — спорудили їм памятник, анґлійці — виставили почесну листу ста голубів.

Кількість голубів, бравших участь у Великій війні, обраховується в декілька сотень тисяч. Німеччина — прикладом — в 1918 р. нараховувала 560 зграй з 120.000 голубів, французи мали ще й того більше. Під час війни голуби визвили себе яко хуткий, заслуговуючий на повне довіря і дуже часто яко едино можливий засіб звязку.

В час тяжкого бою, коли гураганний вогонь нищив всі провода, коли припиняли функціонування іскрові, світові апарати, коли не було найменшої можливости підтримати навіть піший звязок, то тоді голуби і були единим можливим звязком між бойовою лінією та запіллям.

Французи подають чудовий приклад роботи голубів т. з. „шість днів фортеці Vaux", яка в червні 1916 р. була оточена німцями. Історія воєн.-голубиного звязку записала багато зворушуючих прикладів, коли тяжко поранені голуби приносили до своїх зграй донесення і в ту-ж хвилину гинули.

В минулу війну голубів вживали не тільки полеві або фортеційні війська, а також авіони, танки, підводні човни і т. д. Прикладом, в бою під St. Mihiel, американці випустили з танків 202 голуба, з котрих 22 загинули від артилерійського вогню, але останні

всі прибули до цілі і, маючи подвійні донесення, ні на хвилину не перервали звязку. Голубів вживали кінні патрулі, їх придавалося старшинам Ґен. Штабу підчас командіровок в бойову лінію, голуби допомогали авіонам в коректуванню артил. вогнем, допомогали розвідочним авіонам і т. д. і т. д.

В цей час переводяться цікаві спроби фотоґрафування ворожої бойової лінії за допомогою голубів. В цьому разі голуб несе на погруддю автоматічний фото-апарат, який підчас лету й робить знимки.

Головна цінність голубиного звязку полягає в тім, що його не можна „підслухати", як також і в тім, що голуб несе з собою маненьку мапу або схему.

Що до техніки орґанізації воєн.-голубиного звязку, то минула війна дала такі досвіди:

Кожна зграя мусить мати 100—120 голубів, поділенних на три зміни. Щоби досягти найбільшої працездатности, зміну рекомендується переводити кожен день, максімум-через 48 годин. На вилетні пункти голуби доставляються в відповідних кошах, вистелених полотном; в кошах мусять бути також кишеньки з блоками для донесень та кільцями. Коши переносяться звязковими, перевозяться собаками або транспортуються автом.

Зграї містяться в голубятниках, яких перекочується кіньми або мотором. Кожна зграя має: 1 коменданта, 1 вартового, 1 кіннотчика (ровериста або мотоциклїста) для відіслання донесень до штабу.

Місце постою зграї при позиційній війні мусить призначатися так, щоби на випадок відвороту зграя не попала би під ворожий вогонь або не опинилася би в ворожому районі. Близькість стріляючих батарей, й праця радіо-станцій, як виявлено досвідом, не перешкоджує роботі голубів.

Досвіди також показали, що в перших роках війни, при зміні постою, потрібно було де-кілька тижнів, щоби привчити зграю до нового місця і тим зробити її „злетною"; в останніх роках для цього вистарчало одного тижня.

Американці, прикладом, подають, що підчас наступу в районі Маас-Арґони за 5 днів зграя була вже злетною; з 442 голубів правдиво принесли донесення 403 голуби на дистанції від 20 до 50 км. Вже за останні роки, особливо цінні досліди зробили шведи, котрі вважають, що їм потрібно лише 2 дні і зграя робиться „злетною" в районі радіусом 50 км. Шведи вважають, що в дальнішому при доброму голубиному матерьялі та зручних вправах, цей час можно ще значно зменшити. Тепер у Швеції провадять вправи з повільно пересовуючимися голубятниками и осягнено добрі наслідки; мета цих вправ — привчити голубів до умов маневрової війни, а саме — забезпечити звязок підчас маршу частин.

Очевидно, що працездатність голубів залежить не тільки від відповідного матерьялу, цеб-то-вміння вивести відповідний тип голуба, як також і від фахового обходження з ними. Зрозуміло, що за голубами мусять ходити ті люде, які є дійсно фаховцями цієї справи і люблять її, що для нас, українців, не представить великих тру-

днощів, бо це є і був наш старий, улюблений національний спорт.

Не потрібно також доводити, що зграйщик мусить знати кожного свого голуба, його здібності, якості, звички — все це він мусить заносити кожного дня до деннику, слідкувати, вправляти, розвивати голубів, зрештою він мусить віддавати їм цілий день праці. Треба мати на увазі, що голубиний звязок не можна утворити в оден день; все це потрібує довгої, впертої роботи, здібних, фахових зграйщиків та вартовників.

Особлива увага мусить бути звернена також на відповідне поводження з голубами на вилетних пунктах, цеб-то в окопах, в танках, в авіонах і т. д. Багато втрат власне й понесли голуби через невідповідне поводження з ними на цих пунктах. При звичайній хуткості 60—100 км./год., в залежності від вітру, ця хуткість очевидно буде зменшуватися, коли після перебування голубів на цих пунктах, піря їх буде забруджено, коли голубів годовано невчасно і невідповідно, як рівнож, коли голуб не буде мати потрібного йому спокою. Несвоєчасне випускання голубів з вилетних пунктів також руйнує зграю: тому необхідно вичекати де-який час і не спускати голубів у повну темряву, густий туман, підчас великого дощу*).

Звичайні дощі, туман, темрява не перешкоджають роботі голубів. Прикладом, американці подають, що в бою під St. Michel, не дивлючися на дощ, туман, газову атаку, гарматний та кулеметний вогонь — з фронту прийшло 90 голубиних донесень. Підчас операції загинуло 10% голубів. Приклади доводять, що в місцевості, отрученій ґазами, голуби також вірно виконували свою службу як і завше, але по більшості по кількох днях загибали від отруєння. Зрозуміло, що в місцях, яким погороджує газова атака, клітки з голубами мусять бути відповідно захищені від ділання газів.

Все вищенаведене нам необхідно взяти під увагу і в відповідний час не забути.

Шпілінський,
Сотник.

Сучасне побільшення Чорноморської фльоти.

„17 січня 1930 року радянські воєнні кораблі: лінейний корабель „Парижська Комуна“ (б. „Петропавловскъ“) і крейсер „Профінтерн“ (б. „Свѣтлана“) пройшли через Дарданели — Царгород — Босфор у Чорне море при салюті турецьких батарей і кораблів турецької фльоти“ — голосила телеґрама.

Большевицьке ж офіціяльне повідомлення („Извѣстія“) оголосило, що „ці кораблі потерпіли у Середземному морі легку аварію і через те їм було наказано перервати учебне пливання і скеруватися до одного з портів Чорного моря, для поправи. Лозанський трактат

---

*) Підчас лету голубів приваблюється кліткою, яку помальовано в червонобілу фарбу.

що до проток не був ратифікований радянським урядом, а тому не є для нього обовязковим. Крім того обмеження, які мають місце в цьому трактаті, взагалі не розповсюджуються на радянський союз, який, як і всяка инша чорноморська держава, може збільшувати або зменшувати свої морські сили".

Юридичний погляд Ґенерального Секретаріяту Ліґі Націй, як виявилося з газет, оказався volens-nolens майже той самий.

Комісія ж по протокам, яка знаходиться в Царгороді, в свою чергу офіціяльно повідомила, що про прохід радянських кораблів її було своєчасно завідомлено і що радянський уряд має право переправляти свої кораблі з Балтийського моря через Дарданели в Чорне море.

Ось як представилась ця справа на міжнародньо-юридично-політичному ґрунті, але щоб там не було, це був специфічний крок радянського уряду, особливо зараз, підчас Морської конференції великих держав в Лондоні, де безумовно ця справа буде порушена.

Нам, українцям, які вірять в конечну майбутність національно-української влади в своїй незалежній державі, ця справа на-руку: ми завжди вважали і завжди будемо вважати всі б. російські чи радянські кораблі, які входять в склад Черноморської фльоти, власністю нашої держави так само, як Чорне море — нашим морем.

Останню стоянку перед походом до Дарданел обидва кораблі мали в Неаполі, де вони підчас вінчання італійського наступника трону віддали салют в 21 стріл.

З морського стратеґічно-тактичного сучасного положення рад. союзу цілком ясно, що аварія була лише претекстом і що обидва кораблі залишаться в Севастополі для зміцнення Чорноморської фльоти. На Балтийському ж морі большевики і без них будуть самою потужною морською державою (може і номінально лише), маючи ще 3 таких дреднавта, як „Парижська Комуна", а саме бувші: „Гангут", „Полтава" і „Севастополь".

Данні обидвох кораблів такі:

Линейний корабель „Парижська Комуна" (б. „Петропавловскъ")—(мал. 1) — спущено на воду у Петербурзі 29.VI. 1911 року. Він має 23.400 тон місткости, турбини 50.000 коней з 23 вузлами ходу, 12—305 мм. гармат (1 набій до такої гармати важить 28 пудів) у чотирох баштах, 16 — 130 мм., 4 — 47 мм. протиаеропляннї, 8 кулеметів і 4 підводні мінні апарати. Особовий склад — 59 старшин і 1066 морців.

Крейсер „Профінтерн" (б. „Свѣтлана") (мал. 2) спущено на воду в Ревелю у 1915 році. Має 7.600 тон місткости, турбини 55.000 коней з 29,5 вузлами ходу, 15 — 130 мм. гармат, 4 — 100 мм. протиаеропляннї, 4 — 75 мм., 4 кулемети, 2 підводні мінні апарати і бере 100 мин.

Останній є якраз той самий крейсер „Свѣтлана", якого малося укомплектовати у 1917 році старшинами і морцями українцями з Балтийської фльоти. Крейсер „Свѣтлана" було приписано до Ґвардейського екіпажу (яким командував вел. кн. Кирило Володимирович),

який мав у свойому складі великий відсоток українців (взагалі українців чимало було у Балтийській фльоті, а Чорноморська мала 75 — 80%). Оджеж „Український Военно-Морськой Революційний Штаб

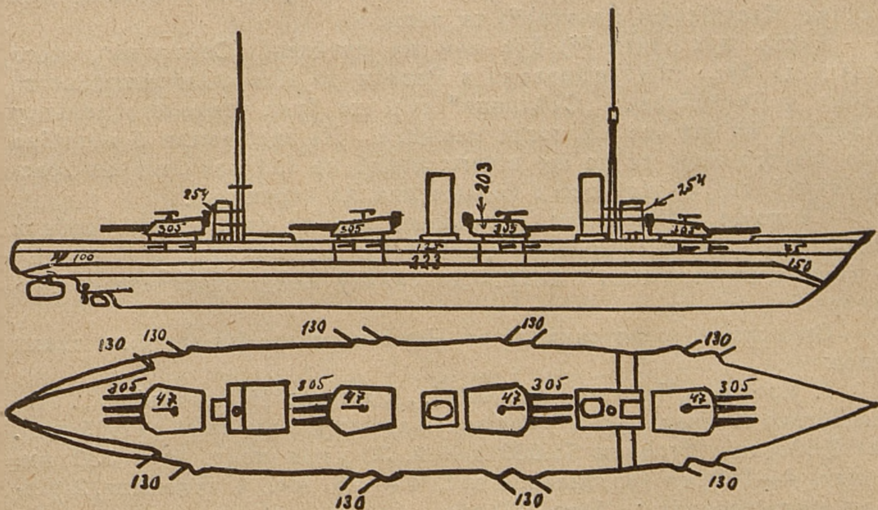

Мал. 1. Линейний корабель „Парижська Комуна."

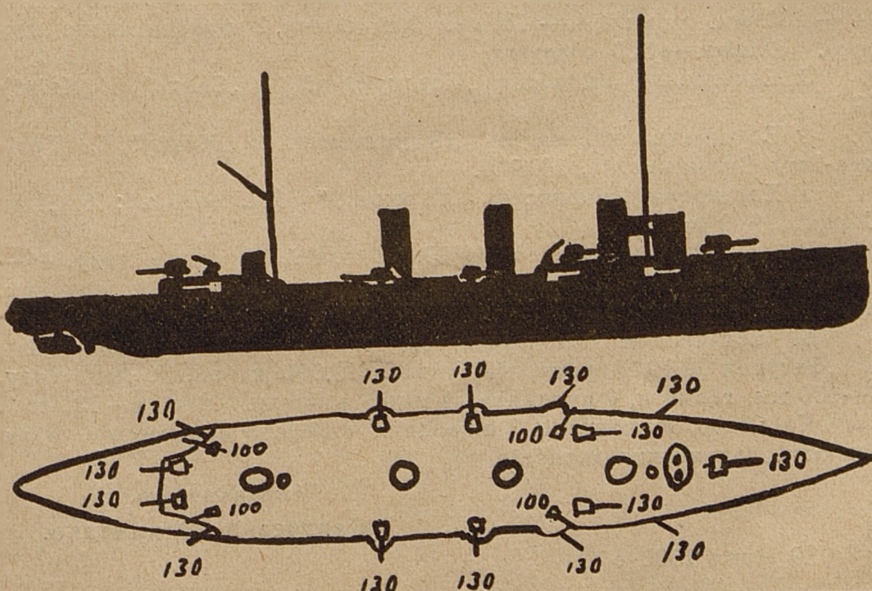

Мал. 2. Крейсер „Профінтерн".

Балтійського Флоту" (офіціяльна назва) піднимав вже питання (у році 1917) про підняття на „Свѣтланѣ" українського прапору, як

тільки вона буде закінчена. Але дальші політичні події, большевицький переворот перешкодили Штабові зреалізування цього, так само, як не вдалося це і з иншими кораблями Балтийської фльоти, як ескадрений міноносець „Україна“ (тепер „Маркс“, знаходиться в складі Каспійської фльоти) *) та инші.

Автор цих рядків **) був сам на крейсері „Свѣтлана“, якого тільки що було прибуксіровано з Ревеля до Ново-Адміралтійського заводу у Петербурзі. „Свѣтлана“ тоді ще була червоного кольору і команда на ній ще не могла мешкати. На закінчення її потрібно було довгого часу, та це ще нічого, колиб не той революційно-„расхлябаний“ час, а далі щей і большевики на перешкоді.

Та що не вдалося нам, українцям, тоді, то большевики зробили тепер більш, коли перемістили „Свѣтлану“ з „Парижською Комуною“ до нашого Чорного моря і мабуть до складу нашої власности — Чорноморської фльоти.

Сучасна ж радянська дієва Чорноморська фльота має такий склад:

1. Крейсер „Червона Україна“ (б. „Адмиралъ Нахимовъ“, б. „Гетьман Богдан Хмельницький“) спущено на воду у Миколаїві у 1915 році. Має 7.600 тон, турбини 55.000 коней, 30 узлів ходу, 16 — 130 мм. гармат, 4—100 мм. протиаеропляні, 4 — 75 мм., 4 кулемети, 2 підводні минні апарати; бере 100 мін.

2. Крейсер „Комінтерн“ (б. „Память Меркурія“) спущено на воду в 1903 році в Миколаїві. Має 6.800 тон, 19.500 коней, 23 вузли, 14 — 130 мм. гармат, 4 — 75 мм., 2 кулемети, 2 підводні мінні апарати. Екіпаж — 510 чоловіка.

3. Ескадрений міноносець „Незаможник“ (б. „Занте“, б, „Київ“), 1917 р.

4. Ескадрений міноносець „Петровський“ (б. „Корфу“, б. „Гетьман Іван Виговський“), 1919 р.

5. Ескадрений міноносець „Шаумнан“ (б. „Левкосъ“; б. „Іван Сірко“, 1919 року.

Всі 3—1325 тон місткости, 29.000 коней, 33 вузла ходу, 4 — 100 мм., 5 — 63 мм. протиаеропляннних гармат, 12 мінних апаратів. Беруть кожний по 45 мін.

6. Ескадрений міноносець „Дзержинський“ (б. „Каліакрія“, б. „Батурин“), 1917 року, 1266 тон, 40.000 коней, 36 узлів ходу, 4—100 мм. гармати, 4 кулемети, 4 мінні апарати. Екіпаж—130 осіб.

Крім того, 3 міноносці, 7 підводних човнів, 6 канонерок і певна кількість допоміжних кораблів.

Лейтенант фльоти
Святослав Шрамченко.

29 січня 1930 р.

---

*) 1905 р.. 510 тон, 62.000 коней, 27 узлів ходу, 3 гармати — 100 мм. і 1 — 37 мм. , 2 кулемети, 2 мінні апарати, 6 старшин і 77 морців.

**) Був тоді Адютантом Гардемаринських курсів в Петербурзі й разом з тим вже підлягав і Українському В.—Морському Штабові Б. Ф.

Порівнання рангів ріжних армій.

За числом 24 „Mil. Woch". подаємо порівнюючу таблицю рангів старшин сучасних армій. Значіння рангів в армії, як відомо, не обмежуються лише конструктивними та виховуючими принціпами, але розглядається також зглядно можливого співділання окремих армій, чому, як це видно з низченаведенної таблиці, всі модерні армії стремлять до певної стабілізації табелі рангів. Ця стабілізація охоплює, як бачимо, не тільки число та відповідність рангів окремих

Німеччина	Сполучені Штати Півн. Америки	Англія	Франція	Польща	Чехословаччина	Італія
Leutnant	Second Lieutenant	Second Lieutenant	Souslieutenant	Podporucznik	Unterleutnant Leutnant	Sottotenente
Oberleutnant	First Lieutenant	Lieutenant	Lieutenant	Porucznik	Oberleutnant	Tenente Primo Tenente
Hauptmann Rittmeister	Captain	Captain	Capitaine	Kapitan	Kapitän	Capitano
Major	Major	Major	Commandant	Major	Stabskapitän Major	Maggiore
Oberstleutnant	Lieutenant Colonel	Lieutenant Colonel	Lieutenant-Colonel	Podpułkownik	Oberstleutnant	Tenente Colonnello
Oberst	Colonel	Colonel	Colonel	Pułkownik	Oberst	Colonnello
General-major	Brigadier General	Major-General	Général de brigade	General brigady	Brigadegeneral	Generale di Brigata
General-leutnant	Major General	Lieutenant-General	Général de division	General dywizji	Diviziensgeneral	Generale di Divisione
General d. Infanterie (Kav., Artil.)	Lieutenant General	General	Général de division	General broni	Armeegeneral	Generale di Corpo d'Armata
General-oberst	General	—	—	—	Generalinspekteur	Generale d' Armata
Generalfeld-marschall	—	Field-Marshal	Maréchal	Marszałek Polski	—	Maresciallo d'Italia

армій, але стремить до вироблення одноразово міжнародніх окреслень окремих рангів. Назви окремих рангів, як-то: Лейтенант, Капітан, Майор, Ґенерал зробилися інтернаціональними і ми думаємо, що майбутній Українській армії теж потрібно внести коректу у свою табель рангів, щоб уникнути труднощів в майбутніх военно-міжнародніх стосунках. Зокрема не треба забувати, що назви: Лейтенант, Капітан, Майор ні є невідомі Україні, бо наша военна історія знає ці ранги за часів Гетьмана Многогрішного в час спроби створення реґулярної військової сили України.

Шпілінський,
Сотник.

29.XII.929 Berlin.

Порівнююча таблиця рангів українських фльотських старшин з рангами Армії У. Н. Р. і закордонної фльоти.

	Україна	Армія У.Н.Р.	Анґлія	Франція	Польща	Італія	Німеччина	Австро-Угорщина
Молодша Старшина	Корабельний Гардемарин	Хорунжий	Sublieute-nant	Enseigne de vaisseau de 2 classe	Podporucznik marynarki	Guardia marina	Leutnant zur See	Fregatte leutnant
	Мічман	Поручник	Lieutenant менш 8 р. сл.	Enseigne de vaisseau de 1 classe	Porucznik marynarki	Sottotenente di vascello	Oberleutnant z. See	
	Лейтенант	Сотник	Lieutenant більш 8 р. сл.	Lieutenant de vaisseau	Kapitan marynarki	Tenente di vascello	Capitän leutnant	Linienschifs leutnant
Булавна Старшина	Старший Лейтенант	— —	Commander	— —	Komandor pporucznik	Capitano di corvetta	Korvetten-capitän	Korvetten capitän
	Капітан II ранґи	Підполков-ник	Captaine меньш 3 рок.	Capitaine de frégate	Komandor porucznik	Capitano di fregata	Fregatten-capitän	Fregatten capitän
	Капітан I ранґи	Полковник	Captaine більш 3 рок.	Capitaine de vaisseau	Komandor	Capitano di vascello	Capiitän zur See	Linienschifs capitän
Адміралітет.	Контр-Адмірал	Ґенерал-Хо-рунжий	Rear-Admiral	Contre-Amiral	Kontr-Admirał	Contr-amiraglio	Kontr-Admi-ral	Kontr-Admiral
	Віце-Адмірал	Ґенерал-По-ручник	Vice-Admiral	Vice-Amiral	Wice-Admirał	Vice-ami-raglio	Vice-Admiral	Vice-Admiral
	Адмірал	Ґенерал-Полковник	Admiral	— —	Admirał	— —	Admiral	Admiral

Примітка 1. Подано ранги лише фльотських старшин, цеб—то муштрово-палубних старшин фльоти.
" 2. Українські морські старшини корпусу Інженір-механіків фльоти мали ті ж самі ранґи, що фльотські, лише замісць адміральських ранґ—мали ранґи ґенералітету армії.
" 3. Українські старшини корпусів корабельних інженірів, ґідроґрафів, Адміральтійства, морської піхоти і морських лікарів мали ранґи армії.
" 4. Военно-морські урядовці мали окремі ранґи.

Лейтенант фльоти С. Шрамченко.

З військового життя на окупованій Україні.

Военні готування проти Румунії.

Останніми часами большевицькі військові часописи звертають велику увагу на Румунію і начеб-то стараються підготовити публічну опінію до того, що на Дністрі незабаром можуть виникнути поважні події.

Багато статей присвячується румуньскій армії і внутрішньому становищу Румунії. Справа підноситься читачам так, що начеб-то Румунія сама провокує війну з радянським союзом. Наприклад, в одній з статів оповідається, що Румунія мобілізувала свій 3-й корпус в Кішеневі і почасти корпуси 4-й і 5-й („Кр. Зв“. 12.3.30). В другій статті повідомляється, що начеб-то в випадку війни з радянським союзом Румунія має умовлення з Польщою про те, що остання перевозить до Румунії три дивізії, а загальне командування передається французькому штабові (Кр. Зв.“ 22.2.30).

Румунська армія завжди виглядає на сторінках радянської преси, як зовсім небоєздатна. Червоноармійців стараються переконати, що боротьба з нею обіцяє радяньцям легкий та швидкий успіх. Жовніри румунські ніби-то незадоволені зі служби, ненавидять своїх старшин і масами втікають з армії („Кр. Зв.“ 16.3.30).

Так само й політичне становище у Румунії підроблюється радянською пресою в напрямі старого російського гасла „шапками закидаєм“. Пишеться, що начеб-то „в Кішеневі населення чекає на прихід червоної армії“ і утворює масові демонотрації з вигуками „хай живе радянський союз“, „за радянську Бесарабію“ і т. и. („Червона Арм.“ 29.1.30). Отже радянська преса закликає „робітників та селян“ — „допомогти трудящим Бесарабії в їхній боротьбі за визволення“ („Черв. Арм.“ 26.1.30).

Одночасно помічається, що радянське військове командування справді вживає де-яких заходів для збільшення своїх озброєнних сил на півдню України. Особливо це відноситься до фльоти і технічних суходольних сил.

Так, 18.1.30 до Севастополю прибуло два кораблі з Балтийського моря, які тепер війшли в склад фльоти Чорного моря. Це є відділ ком. Галера в складі панцерника „Парижская Коммуна“ (ком. Самойлов) і крейсера „Профінтерн“ (ком. Кузнецов). Обидва кораблі належать до числа найбільш міцних і справних суден большевицької фльоти.

На суходолі большевики багато збільшили свою повітрову фльоту, хемічні і маскіровочні частини та противповітрову артилерію.

Особливо знаменним є факт зформування нової авіяційної бригади в Елисаветграді (Зиновєвскому), що уявляє військову міру, цілком спрямовану проти Румунії. Організацію авіяційних військ взагалі поліпшено і розвинено (заведено авіо-полки).

Справа з українізацією.

„Черв. Арм.“ з 27.2.30 містить два дописи в справі українізації частин червоної армії, розташованих на Україні. Один допис з шта-

бу 15-і стріл. дивізії (Миколаїв), а другий — з 44-го гарм. полку (Житомир).

Перший дописувач скаржиться, що в них українізація „практично майже не провадиться". „Плякати та гасла пишуть майже всі російською мовою; винятком є пише штрафний батальйон, де гасла і плякати пишуть українською мовою на 50%". „Українізація є одна з найбільш відсталих галузей нашої роботи" — каже цей дописувач.

Другий дописувач каже, що в них українізація не може розгорнутись як слід, бо немає підручників та старшин, які володіють українською мовою. Жовніри незадоволені, що політичне навчання провадиться в більшості російською мовою.

Навіть і московська „Красная Звезда" (15.3.30) повідомляє, що „справа з українізацією йде кепсько" (допис з 51-ої стріл. дивізії — Одеса). „Ми маємо послаблення темпу праці в цій галузі" — пише газета. „Якщо раніше казали, що нема грошей, а без грошей не можна вести працю по українізації, то тепер гроші відпущені округою, а справа з українізацією все ж не посовується". Далі газета досить одверто каже, хто саме псує цю справу: „Надзвичайно слабо вивчають українську мову начальницькі кадри; слаба й українізація комуністів. Українізація праці партійних бюр, партійних осередків йде неприпустимо поволі". З цих слів, власне, можна бачити, хто саме керує Україною.

Дописи взагалі є доброю ілюстрацією національної політики харківського „українського" уряду,

Розправа селян з комуністами.

У селі Бреусівці на Кременчужчині комуністи затіяли утворити „антирелігійний карнавал". Селяне, озброєні дрючками та вилами, розігнали цей карнавал, а комуністів тяжко збили. Одного комуніста було забито на смерть („Черв. Арм," 1.2.30).

На села Шевченки, Велика Данилівка та Немишль (Харківщина) виїхали „агітаційні бригади" для пропаґування колективізації сільського господарства. Селяне скрізь „зустрічали пропаґандистів у багнети". Пришлося рушити до-дому ні з чим" („Черв. Арм. 25.1.30).

У селі Трилісах коло Хвастіва селяне забили на смерть комуніста Спицера, якій приїхав до села вести пропаґанду на користь колективізації сільского господарства („Черв. Арм." 12.2.30).

Голод і холод в частинах червоної армії.

„Черв. Арм.". (14.1.30) містить кілька листів червоноармійців, з яких можна бачити, оскільки погіршав матерьяльний стан в частинах червоної армії.

Червоноармієць 44-го стріл. п-ку (Миколаїв) Дудченко пише: „Дуже тяжко стало служити, в помешканнях мерзнемо, годують погано, хліба не вистарчає".

Другий червоноармієць того ж полку — комсомолець Єрохін у листі до-дому пише: „В нашому полку їжа дуже погана, ми голодуємо. Борщ варять такий, що й собака не їстиме. Хліба дають, аби трохи голод притамувати, цукру теж. Поки в мене були гроші, я собі купував, а тепер доводиться сідити голодним. На заняття так натискають, що аж ноги тріщать. Якнайшвидче пришліть грошей та посилку".

Якщо комсомольські яничари незадовольнені життям в армії, то можна собі уявити, який настрій взагалі там панує.

Новий кат прибув до Харкова.

4-го січня ц. р. призначено нового начальника політичного управлення Української військової округи Хаханьяна, який до цього часу перебував у Москві, в найближчому окруженню Сталіна. Це призначення на високу посаду у національній республіці близького приятеля московського диктатора є дуже характерним для останнього часу явищем. Сталін в той спосіб думає доглядати за національними республіками і гальмувати розвиток визвольного руху.

Хаханьян того ж місяця прибув до Харкова і оголосив в „Черв. Арм". (28.1.30) проґрам своєї діяльности. Це є справжній проґрам катування українського народу. Головним своїм завданням Хаханьян бачить „соціялістичну перебудову села" і „ліквідацію куркульні, як кляси". Це завдання Хаханьян обіцяє виконати за допомогою „червоноармійських мас, комсомолу і начальницького складу", отже насильством.

Комуніст злий і комуніст добрий.

Комуніст Ломакін, учень Одеської піхотної школи, поїхав до відпустки у Винницький повіт. У селі Антипівському Ломакін був свідком знущання представників радянської влади над селянством. Робилася так звана „колективізація". Ломакін написав листа до „Правди", в якому заступався за селян. Він писав, що сільське господарство в районі вироджується, що майно селян розпродують за ніщо з торгів, що кооперація не постачає потрібного краму селянам і щоб його купити, вони мусять їхати за 75 верстов до м. Калач, що до „колгоспу" приймають лише ледарів, які нездатні піднести господарство.

Наслідком листа було те, що Ломакіна виключили з партії за „правий ухил", а руйнування господарства в Винницькому повіті залишилося. („Черв. Арм". 7.3.30).

Ломакін є комуніст шкідливий. Але маються в партії і корисні комуністи. Приклад — тов. Самоїдів. Він у партії з 1920 року і його корисна праця продовжується 10 років. В 1921 р. він розтратив 391 карб. грошей, украв одяг і взуття. Судили. Суд признав, що Самоїдів ще людина молода, для партії ще не втрачена. Виправдали.

В 1924 р. Самоїдів покинув жінку з дитиною без ніякого забезпечення. Судили партійним судом. Виправдали, але оголосили „сувору догану з попередженням".

Далі Самоїдів підроблював документи, вимагав гроші з громадян, лякаючи їх своїм високим становищем у партії, робив розтрати. Судили державним судом. Засудили на $1^1/_2$ роки позбавлення волі. В партії, однак, він лишився, бо „людина ще молода, для партії ще здасться".

В 1927 р. Самоїдів попав на посаду пропаґандіста Розенецького райпарткому. Розтратив 516 карбованців. Райпартком був виключив Самоїдова з партії, але вища інстанція скасувала цю постанову і повернула його до партії („людина ще молода" і т. д.).

Самоїдів вступив до лав червоної армії, до авіо-бригади. Його призначили членом партбюра. Він розтратив 230 карб. партійних грошей. Тепер його знову виключили з партії, але чи надовго? Бо — „людина ще молода"... („Черв. Арм." 16.3.30).

„Розкуркулення".

„Черв. Арм." (15.2.30) повідомляє, що червоноармійці в великій кількості пишуть до-дому листи такого змісту: „Батько, коня продай, гроши пропий і марш до артелі".

Руйнування господарства досягло величезного розміру. В золотоношському і черкаському повітах селяне „щоб не дати комуністам" пиляють на дрова добрі дубові будівлі, продають коня за десятку. На золотоношському майдані несподівано зявилася сила-силенна хліба (там-же). То селяне продають насіння.

У Прилуцькому повіті руйнування господарства досягло величезного розміру. З міст наїхали комуністи і руйнують все. Зачепили, навіть, дрібні господарства. У селі Мацїівка зруйнували господарство з 10 десятин землі на 7 їдців. Господарство було зразкове і торік одержало премію. Найманою працею воно не користувалося. Там же „розкуркулили" дрібне господарство фельдшера. „Розкуркулення" було нічим иншим, як звичайним грабіжництвом. Речі забирали собі комуністи; у одному селі мед, потрібний на годування бджіл, поїли на місці („Черв. Арм." 20.2.30).

Скрізь селяне ставлять комуністам збройний опір. Повідомлення про забитих комуністів одержані з районів Біла Церква, Черкаси, Луганськ і Шпола („Черв. Арм." 20.2.30). „Розкуркулення" тепер ведеться під захистом озброєнної сили ГПУ.

Свідомого українця — до вязниці.

Не вважаючи на жорстокий терор, серед українців-червоноармійців національна свідомість дуже широко розвинена. Цього не може заховати навіть „Черв. Армія" (25.3.30).

Газета розказує, що в штабі 75-ої стріл. дивізії (Лубни) існував „петлюровський гурток" на чолі з писарем штабу Павлом Лютаревичем. Лютаревич часто збірав писарів і розповідав, що радянська влада веде шкідливу політику на селі, руйнуючи народне

господарство. Він одверто казав, що „лише ідеї Петлюри визволять бідноту з ярма“. Минулого року, підчас подій на Далекому Сході, Лютаревич казав у гуртку, що було б дуже добре, коли б почалася справжня війна. Тоді б він одверто виступив проти радянської влади і став би на шлях озброєнної боротьби за визволення України.

Лютаревича було заарештовано і віддано під суд. Його обвинувачували у „контрреволюційній агітації“. Ще йому було накинуто велику провину, що він „переконав комсомолку Некрас вийти з лав комсомолу“. Суд засудив його на 5 років позбавлення волі з засланням у „далекі місця радянського союзу“.

Але чи справді 5 років доведеться страждати сміливому патріоту десь на Соловках? Ми віримо, що визволення наступить багато скорше.

„Робітниче-селянська армія“.

Де-кілька зразків, як поводиться червона армія з робітниками і селянами.

Двоє старшин 137-го стріл. полку (Київ) поїхали якось до села „у гості“. На селі старшини понапивалися до безтями, почали знущатися над жінками і дівчатами. Селянська молодь заступилася за жінок, тоді старшини почали бійку з молодою. Бунчужний виняв „нагана“ і почав стріляти у селян. Його було обезброєно. Місцева влада склала про цей вчинок „робітниче-селянських“ вояків протокол. Але начальство сховало його „під сукно“. Злочинство не було покарано („Черв. Арм.“ 9.2.30).

У 19-му стрілецькому полку (Ніжин) жінка командіра рою Лисогор йшла до касарні на засідання жіночого гуртка. Вартовий червоноармієць запитав у неї перепустки. „Бариня“ образилася, вилаяла вартового і плюнула йому в обличчя. („Кр. Зв.“ 28.12.29).

Про таких „баринь“ не було чути навіть у царській армії.

У VII стріл. корпусі (Катеринослав) червоноармієць Анацький доглядав садок, який належав до сотні звязку. Він побачив, що двоє підлітків з сусіднього села полізли у садок по груші. Побачивши Анацького підлітки кинулися втікати. Анацький почав стріляти з рушниці і одного хлопчика тяжко поранив. Другого дня хлопчик вмер. Село було гостро обурено проти ганебного вчинку („Черв. Арм.“ 27.2.30).

Партійні конференції.

У першій половині березня по всіх дивізіях Української військової округи відбулися конференції військових комуністів. Невідомо через що, в цей рік ці конференції відбуваються раніше, ніж звичайно. На конференціях зверталася особлива увага на піднесення боєздатности військових частин.

Цікаво, що в цім році південні дивізії України підчас конференції звернули на себе особливу увагу не тільки політичного начальства, але й загально-військового. Так, дивізії 3-ю (Сімферопіль) і 30-у (Катеринослав) відвідав „сам“ Якір, а дивізії 15-у (Ми-

колаїв і 51-у (Одеса) — Дубовий (заступник командуючого військом Української округи). Начальство старалося піднести дух війська, втрачений в звязку з „походом на куркуля“ („Черв. Арм.“ і „Кр. Зв.“ за місяць березень 1930 р.

Сплять на сторожі.

Мірою боєздатности та вівчення армії завжди є сторожова служба. Отже можна бачити, як до цієї служби ставляться большевицькі жовніри.

У XVII стріл. корпусі (Виниця) надзвичайно збільшилися порушення статуту сторожової служби. Головними порушеннями було: спання на варті, самовільне залишення поста, крадіжка вартовим майна, яке він охороняв („Черв. Арм.“ 9.3.30).

У 100-ій стріл. дивізії (Біла Церква) „сторожову службу червоноармійці, навіть комсомольці, виконують неприпустимо недбало. Було таке, що вартовий залишав пост біля скриньок з таємним листуванням“.

Одного часу комсомолець Коваль, бувши сторожовим начальником, пропонував підлеглим йому вартовим залишити пости і гуляти.

— „Чого ти, дурню, стоїшь, як пень. Іди сюди, побалакаємо“ — казав він.

Сам він йшов спати додому, наказавши вартовим попередити його, коли прийде хтось з начальників („Черв. Арм.“ 16.3.30).

З цих зразків можна бачити, оскільки гнила хвалена дісципліна червоної армії.

Збільшення війська ГПУ.

Останього часу на Україні окупанти багато збільшили число війська ГПУ і частин конвойної сторожі. Особливо збільшення торкається дрібних міст з більшістю селянського населення.

Збільшення залежить від завзятої боротьби окупанської влади з українським населенням. Так, німецька преса повідомляє, що в лютому цього року на Україні було засуджено на кару смерти 1683 людини, в великій більшості селяне. Уряд затвердив 80% присудів („В. Т.“ 25.3.30).

Отже справді ГПУ має на Україні багато праці. **В. К-й.**

Воєнно-морська хроника.

НІМЕЧЧИНА. 6. XI. 1929 р. почав дійсну службу новий німецький крейсер „Karlsruhe“ (6000) тон, вибудований на Deutsche Werke в Кілю. Його однотип „Köln“ ще будується.

ПІВНІЧНА АМЕРИКА. Наказом по Морському Відомству викреслено з реєстрів фльоти 53 ескадрені міноносці.

ІСПАНІЯ. Опрацьовано новий морський проґрам на 10 років; має бути вибудовано: 2 — 10.000 т. крейсери „Вашинґтонського“ типу, 12 підводних човнів, 1 транспорт, 3 ескадрені міноносці по 1650 тон, 3 кораблі для посилок по 250 тон і певна кількість кораблів спеціяльного призначення.

ТУРЦІЯ. Замовлено в Італії 2 ескадрені миноносці по 1600 тон, 2—підводні човни і 4 крейсери для корпусу кордонної охорони.
ФРАНЦІЯ. Збудований на заводах „Ateliers et Chantiers de la Loire“ ескадрений міноносець „Verdun“ (2690) тон розвив рекордну швидкість: 40 узлів. Треба до того згадати, що перед Світовою війною найшвидчим кораблем у світі був російський ескадр. міноносець „Новік“ (1360 тон), який давав 37,2 узла.
ЮГОСЛАВІЯ. Крейсер „Далмація“ (1899/1926 р. — 2318 тон, 19 узлів) повернув з Франції. Нові підводні човни „Смѣлі“ і „Освѣтник“ вступили до дійсної служби (630 тон — кожний).

С. Ш.

З життя еміграції.

НАДІСЛАНІ ПРОТЕСТИ:

I. Товариства вояків Армії У. Н. Р. в Польщі.

„Нарід Український, якому доля судила стояти на битім шляху й захищати захід Европи від дикунських орд, не витримав у нерівній борні і в 1920 році знову підпав під жорстоку владу дикунів XX віку — московських большевиків. В той час, коли їх попередники — дикуни XIV й раніших віків лише грабували країну, їх наслідувачі у XX віці нищать самий нарід український і то не тільки матерьяльно, але ї духово, вживаючи для цього безприкладного в історії віків терору.

Останній вияв цього терору — це замах на рештки інтелігенції української, яка стоїть зараз під загрозою цілковитого знищення, а також—нечувані досі релігійні переслідування, що зростають і ширяться з кожною хвилиною на всьому просторі землі української.

В цей час цивілізованний Захід є мовчазним свідком того, як гине цвіт нації і як десяткам міліонів християн забороняється й жорстоко карається їсповідання їх віри...

Армія У. Н. Р., боронючи волю свого краю, захищала разом з цим і цивілізованний Захід від цієї дикунської навали.

Переможена часово, вона пішла на їнтернування, але дух її не вмер, він живе в товариствах, що повстали поміж вояків зі складу тогож вояцтва.

Отож Управа найстаршого й найбільшого з товариств у Польщі — Товариства вояків Армії У. Н. Р. цим самим звертається до всього цивілізованного Світу з гарячим протестом проти терору московсько-большевицької окупації, що має остаточною метою цілковиту загладу Народу Українского“.

В. Кущ.
Ґенерального Штабу Ґенерал-Хор.
Голова Управи Т-ва вояків Армії У. Н. Р.

Тисаревський
Сотник,
Секретар Управи.

3.III. 30 р.

Українська Станиця в Польщі.

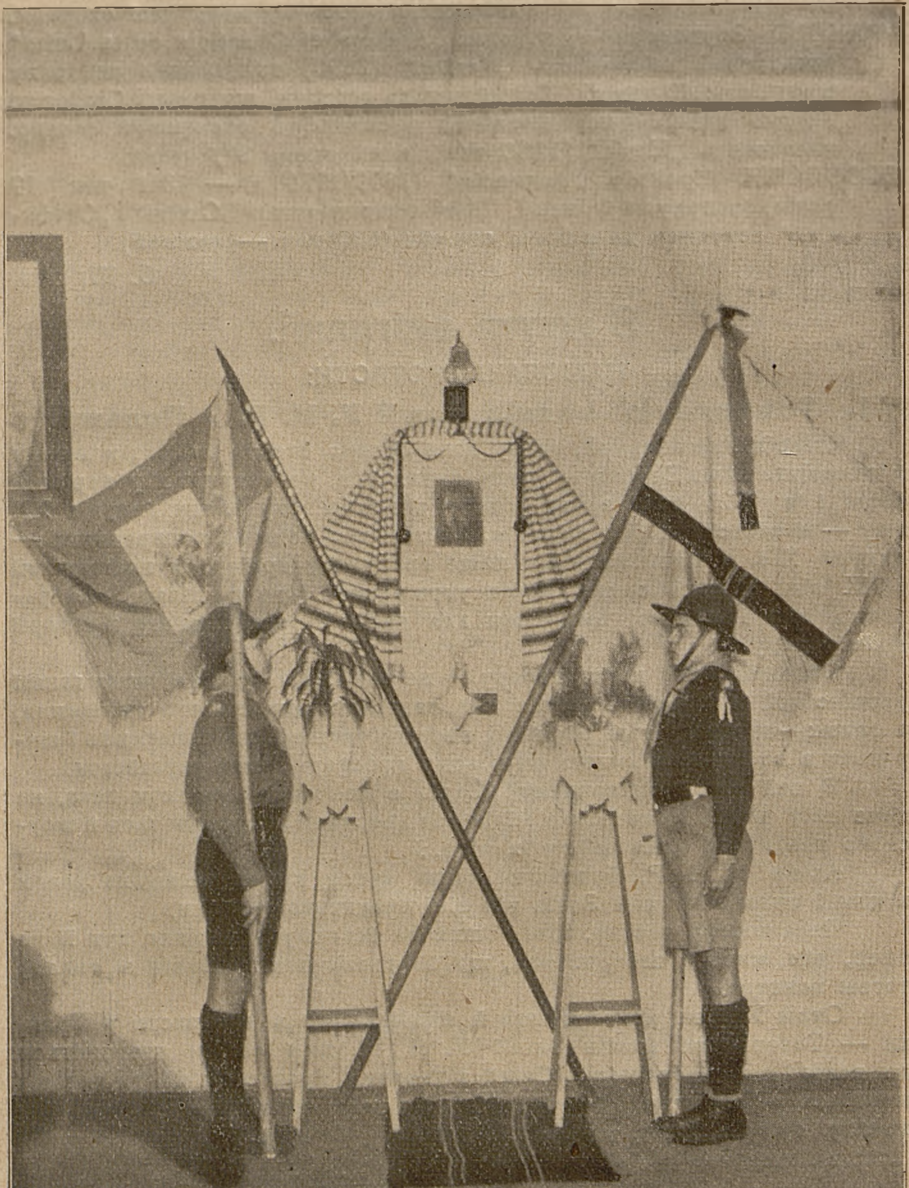

Пластунська почесна сторожа 8.XII.29 р. на святі 10 річниці ЗИМОВОГО ПОХОДУ.

(Українська станиця).

II. Калішського еміграційного осередку.

„Українська політична еміґрація Станиці, з м. Каліша та околиць, зібравшися на віче 16 березня 1930 р. в Українській Станиці, отсим підносить перед усім культурним світом свій протест проти терору, що його з нечуваною досі й безоглядною жорстокістю провадить над нашим народом Москва.

Політика держави Московської, а пізніше російської супроти України була все однаковою, починаючи з того нещасливого 1654 року, коли гетьманові бл. п. Богданові Хмельницькому прийшла думка пристати до Москви, як „рівний до рівного".

З того часу Москва вперто і послідовно працює на знищення народу Українського. Та коли політика урядів царських для руїни економічної і остаточного закріпощення народу нашого потрібувала всеж сотню літ — теперішні московські володарі хотять то само зробити в протязі найкоротчого часу—кількох літ.

Для того червона московська влада вживає засобів в історії досі нечуваних: вимордовує інтеліґенцію нашу, закріпощує наше селянство та робітництво, зводячи їх до стану рабського, нарешті руйнує те, шо є найсвятішим для кожного народу: віру його батьків.

Факти щоденного життя на Україні вопіють до розуму, серця і совісти людської. Найяскравішими фактами того знущання над нами є процес 45 українських учених та нищення церков українських.

Самий процес, як то видно з опублікованих зізнань колішнього аґента Г. П. У. студ. Михальчука, є вигадано у Москві на замовлення московських володарів. Він являється чистою провокацією і лише претекстом для вимордування найліпшої частини нашої інтеліґенції та остаточного стерорізування населення України.

Звертає на себе увагу той факт, що навіть правної підстави процес той не має, бо після совітських законів кожній його частини вільно відділятися від т. зв. Союзу Сов. Республік; підсудні ж, як то всім відомо, є мужі науки і ніякою політикою не займалися.

Найогиднішої ж і найпідлішої системи тримається московська влада для знищення Церкви і православної віри української: вона терором Г. П. У. змушує саме духовенство виносити постанови, що явно протирічать здоровому розумові і совісті звичайної людини. А ще-що найгірше і найболячіше для всіх християн — вона винищує наші церковні святині — дорогоцінні памятники історії цілого сходу Европи, бо як відомо, світло віри Христової засіяло на цілий Схід із Київа коло тисячи літ тому.

Україна на протязі віків стікала кровю, бороначи отой свій скарб духовний — віру батьків. Руйнуючи тисячолітні памятники культури християнської на Україні, Москва чинить акти нечуваної жорстокости і дикости, бо, як відомо, навіть монголи при своїй навалі на Україну-Русь у віці XIII заощадили нам наші святині, шануючи духовенство і віру батьків наших.

І от у цей критичний час історії нашої, ми Українці-емиґранти,

що грудьми нашими боронили не тільки нашу Дорогу Батьківщину, але й цілу Західну Европу від нової навали диких москалів-азіятів — ми кличемо до розуму і до серця всього цивілізованого світу: „рятуйте!“ Рятуйте себе, бо знищивши Україну, хвиля дикости московської може залити цілий Захід і знищити його вікову культуру.

Коли у свій час, як ми стікали кровю, західна Европа була мовчазним свідком нерівної боротьби нашої з новими дикунами Сходу, то нехай Захід не чинить іще раз тої тяжкої помилки.

Ось тепер у цю хвилину нашого конання кличемо ми: настав час приборкати дикого звіря московського, бо доти, поки на його хижу пащу не надінеться залізного намордника, загрожує він однаково всьому культурному світові!

Ми, що у свій час боролися за волю України і ніколи не припиняли цієї боротьби, у цей тяжкий і критичний час кличемо й до Тебе — Великий Страднику Народе Український: не змагайся у боротьбі, бо ось близький вже час перемоги правди над злом, світла над силами пекольними!

Ось незабаром упадуть кайдани з Твоїх змучених рук і у Твоїй вільній хаті запанує вільний труд, закон і право!“

III. Обєднанних зборів в „Audun le Tiche“.

Обєднані Збори Української Громади в „Audun le Tiche“ (Франція), Української Громади в Люксембурзі, Філії Товариства бувших вояків Армії У. Н. Р. та Філії Українських Націоналістів у Люксембурзі висловлюють, перед цілим культурним світом, рішучий протест проти червоного терору на Україні, проти арестів українських учених та культурних діячів. Разом із цим звертаємось до проводирів науки та релігійного культу цілого світа стати на захист носіїв української науки та релігійного культу.

Висловлюємо своє щире співчуття нашим братам, які гинуть по тюрмах за національну ідею та обіцяємо піддержати наш протест словом і ділом.“

Голова Обєднаних Загальних Зборів
і Голова Української Громади
в Audun le Tiche

Хохуя

Бібліотека ім. С. Петлюри.

Українська Бібліотека ім. С. ПЕТЛЮРИ в Парижі створена Паризьким Комітетом вшанування памяти С. ПЕТЛЮРИ на пропозицію нинішнього Голови Ради В. Прокоповича. В 1928 році було орґанізовано „Т-во Бібліотеки ім. С. Петлюри“, сама ж Бібліотека фактично почала існувати з лютого 1929, коли було найнято для неї окреме помешкання. Статут Т-ва зазначає, що „місцем осідку

є Париж і не може бути перенесено де-инде". Навіть в разі розвязання Т-ва „все його майно, за винятком колекцій С. ПЕТЛЮРИ (музей при Бібліотеці), має бути передано до анальоґічної установи української або французької". Завдання Т-ва „сприяти у Франції студіям, присвяченим вивченню України".

Для того Т-во має на меті: 1. „Створити бібліотеку, читальні, робочі кабінети для осіб, які віддають себе дослідженню України. 2. Зібрати колекцію памяток і предметів, звязаних з особою покійного С. ПЕТЛЮРИ. 3. Орґанізувати спеціяльні курси й відчити про все, що торкається України. 4. Впоряджати курси й відчити українською мовою для українців. 5. Сприяти дослідам і розшукам в архивах і бібліотеках для висвітлення відносин поміж Україною і Францією. 6. Видавати твори про Україну. 7. Перекладати з французької мови на українську твори наукові, літературні, підручники шкільні і т. инш. 8. Видавати свій бюлетень".

На чолі Т-ва стоїть Рада, в яку входять: В. Прокопович-голова, І. Косенко-заступник і скарбник, ґен. О. Удовиченко-секретар та проф. О. Шульгин. Бібліотекар І. Рудичів.

Книжки до Бібліотеки почали поступати з березня 1927 року. З перших жертводавців на Бібліотеку відгукнулися: Укр. Гром. Видавничий фонд в Празі та п. Вировий в імени Укр. В-ва в Катеринославі. До нині надійшли пожертви книгами й грішми більше як від 300 осіб та орґанізацій. Варто відмітити, що пожертви йдуть і від чужинців-французів. Минулого місяця від удови б. франц. посла в Персії п. Бонен одержано 2000 книг та 1500 журналів-місячників, багато альбомів і малюнків. Українські Громади у Франції відписують свої громадські Бібліотеки, які зостаються тимчасом в розпорядженні Громад і існують як філії Паризької Бібліотеки. Так зробили Громади в Шалеті та в Оден-ле-Тиш. На травень Б-ка має — 5426 книг та окремих журналів до 4000 прим., більш 350 назв, не рахуючи газет та журналів тижневиків. Правда, більшість книг і журналів фр. мовою, але серед них є великої вартости й ціни примірники. В Бібліотеці зібрано також багато матеріялів і документів з нашої визвольної боротьби та з життя еміґрації.

При Б-ці є читальня й Музей. Читальня дістає нині 74 журнали й газет, з яких 53 українською мовою. В Музей, який носить скромну назву „Кімнати памяти С. ПЕТЛЮРИ", збіраються памятки з життя й діяльности С. ПЕТЛЮРИ. Тимчасом уставлено там меблі з кімнати, в якій мешкав С. Петлюра перед смертю. Музей цей лише до часу лишається в Парижі і з часом буде переданий до Київа.

При Б-ці засновано окремий відділ „Петлюровіяни", де збірається все, що було писано самим Петлюрою чи про нього.

Бібліотека, уникаючи всього, що носить політичну закраску, потроху робиться центром громадського й культурного життя. Рада влаштовує час від часу виклади. В помешканню Б-ки відбуваються сходини аполітичних орґанізацій, як Студ. Громада, Т-во приятелів

Пласту, Церковна Рада, тут же відбуваються й театральні репетиції. Сюди ж до бібліотекаря, що тут і мешкає, приходять довідатися „що нового“, особливо замітно це було підчас процесу СВУ. Само помешкання Б-ки виглядає як Музей: по стінах розвішано мапи, малюнки, листівки та ріжні памятки визвольних часів. Загальна еміґраційна нужда не дає змоги поставити справу ширше й багато дечого ще бракує: нема досить полиць, книги неоправлені. Цеж не дає також спромоги набувати нові книжки й треба сподіватися, що з часом всі видавництва будуть надсилати всі свої видання. Для збільшення притоку пожертв Рада Бібліотеки ухвалила оголосити день смерти С. ПЕТЛЮРИ — 25 травня кожного року, днем збірок на Бібліотеку.

У відозві, яка видана з цього приводу, Рада просить такі пожертви надсилати на адресу бібліотекаря п. І. Рудичіва.

Bibliothèque Ukrainienne Simon Petlura à Paris.
Адреса: 11, Square de Port-Royal, Paris XIII, France.

Творімо Монумент С. Петлюрі в Парижі

Зазнавши поразки в оружній боротьбі за визволення України на ріжних фронтах, український народ 25 травня 1926 року поніс ще одну тяжку втрату: в цей день траґічною смертю від злочинної руки підступного ворога загинув в Парижі Головний Отаман і Національний Герой Симон Петлюра.

По ріжних країнах так чи инакше вшановано память С. Петлюри: утворено народні доми, школи, товариства й підприємства його імени.

Паризький Комітет вшанування памяти С. Петлюри створив у Парижі Українську Бібліотеку його імени і при ній Музей. В Музеї збірається все, що стосується життя і діяльности С. Петлюри; тимчасом вже закуплено обстанову кімнати, в якій жив С. Петлюра, з часом ціла кімната буде реституована до дрібниць. Музей лише до часу залишається в Парижі, Бібліотека ж назавжди зостанеться в ньому. Бібліотека має завдання зібрати все видане українською мовою та про Україну чужими мовами, щоби полегшити студії над минулим і сучасним рідного краю землякам, особливо нашій академичній молоді, яка вчиться в Парижі, та дати можливість зазнайомитися з Україною й чужинцям.

Наша поразка прийшла не лише тому, що ворогів було багато й вони були сильніші, а й тому, що світ про нас майже не знав, не уявляв, ні скільки нас, ні хто ми такі. І от Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі, в центрі світової культури, й мусить показати цілому світові, хто ми й за що змагаємося протягом кількох віків, має показати, що ми є народ, який може пишатися нарівні з иншими своїми духовними надбаннями, своєю культу-

рою. Світ мусить побачити її дізнатися, чого ми прагнемо, вшановуючи таким способом память борця за визволення Рідної Землі.

Так робили инші народи, так треба робити її нам.

Створена з ініціятиви Комітету Бібліотека існує вже другий рік. Зібрано більше як 5.000 книг ріжними мовами. Це все, за дуже малим винятком, дари. Б-ка має своє окреме помешкання з трох кімнат та має утримувати библіотекаря. Рада Б-ки вживає великих зусиль, щоби Б-ка могла розвиватися. Свої й навіть чужі йдуть поки-що з невеликою допомогою, головно книгами й часописами. Але потрібні й кошти, матерьяльні засоби, щоб Б-ка могла розвиватися, як то належить.

Кошти потрібні перш за все: на оправу книжок — значна частина яких неоправлена, на полиці для їх приміщення—половини книжок нема на чому розставити, та на пересилку дарованих книг.

Без широкої підтримки всіх українців Рада Библіотеки не в силі буде створити монумент, гідний памяти того, хто був Вождем Нації, та достойний нашого численного народу.

Рада Бібліотеки вважає, що в день смерти С. Петлюри думки кожного сина й доньки України, де б вони не перебували, мусять линути до тих днів, коли український народ вів тяжку боротьбу за своє визволення під проводом Петлюри.

Рада хоче, щоб в цей день українці знову й знову відчули й зрозуміли, кого втратила українська нація. І коли це відчують та зрозуміють, коли переконаються, що сьогодня ми не маємо другого Петлюри, тоді нехай згадають, що в Парижі, де він мучеником загинув і де спочивають його тлінні останки, — твориться йому вічний монумент.

І цей монумент мусить бути збудований силами цілого українського народу.

Тому-то Рада Бібліотеки постановила оголосити день 25 травня кожного року днем збірок на Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі.

В день 25 травня складіть свою датку на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі.

Рада Бібліотеки: **В. К. Прокопович** — Голова, **І. Ф. Косенко** — Заступник і Скарбник, **проф. О. І. Шульгин**, Ґен. **О. І. Удовиченко** — Секретар, Бібліотекар — **І. О. Рудичів.**

Гроші слати на адресу бібліотекаря: **Mr. J. Rudicev, 11, Square de Port-Royal, Paris XIII.**

Рівно-ж пожертви на Бібліотеку будуть прийматися від еміґрації в Польщі Редакцією журналу „Табор“. На переказах проситься виразно зазначати „На Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі.“

До широкого відома Громадянства

про способи боротьби Д. П. У. на Україні з українським національним рухом.

„З газет довідався, що в скорому часі на Україні мають судити видатних українських учених та багато українського студенства, під закидом ніби звязку з закордоном та приналежности до організації „Союз Визволення України".

Я, Василь Михальчук, з села Дивень, Рівенського повіту на Волині рішуче заявляю, що все це є провокація ДПУ, ним самим створена і переведена в життя, чому я був невільним свідком і невільним співучасником. В свій час я був членом партії сель-робу, де багато наслухався про великий розвиток українського вищого шкільництва та взагалі про розвиток національного життя на Україні. В наслідок чого задумав піти на Україну і вступити там до одної з вищих шкіл, тим більше, що там був мій брат Андрій Семенович Михальчук, який учився у київському політехнічному інституті.

В 1927 році, в квітні місяці, я нелегально перейшов кордон і прибув до міста Києва до свого брата. Брат мій про моє прибуття зараз-же повідомив ДПУ. Зпочатку ДПУ поставилося до мене дуже добре: видало мені документ на право перебування в Києві, та сказало мені, щоби я йшов знайомитися зі студенством, а далі ДПУ скаже, що зі мною робити.

Я вважав, що справа моя стоїть дуже добре. Винайняв мешкання на Еленській улиці і зараз же пішов до студенського інтернату, да в скорому часі поробив великі знайомства і де зобачив, що українське студенство цілковито не вірить в добрі заміри влади, що до свобідного культурного та економічного розвитку України, а тому в масі своїй були українцями-націоналистами. В Київі я прожив три місяці. Вже на пятий день до цього мешкання прийшла Настя Бойко; молода дивчина, яка подала себе за безробітну, навязала зі мною знайомство, а після попросила господиню, аби вона взяла й її на мешкання. Як виявилося, це була агентка ДПУ. Через декілька неділь мого свобіднаго, на мій погляд, перебування в Київі, мене було знову викликано до ДПУ і під загрозою розстрілу було наказано пійти знову до Польщі і звязати українське націоналістичне студенство з еміграцією, при чому по виконанню завдання мені приобіцяно вільний вступ до вищих шкіл на Україні. Я підговорив одного зі студентів пійти зі мною до Польщі і навязати стосункі з еміграцією.

В липні місяці 1927 року ми прибули до Варшави і зявилися до Українського Центрального Комітету яко звязкові від українського студенства. В Комітеті нам відповіли, що Комітет справами на Україні не займається, а опікується тільки емігрантами. Отже, коли ми станемо емігрантами, то тоді допоможуть нам в справі документів та праці. Правда, ще в Київі мені в ДПУ говорили, що правдоподібно з Комітетом нічого не буде і наказали мені, аби я знайомився з еміграцією, вишукуючи таких осіб, які б згодились провадити ре-

волюційну працю на Україні. У Варшаві я пробув 2 неділі і побачив, що це мені не удається зробити, а тому вирішив їхати до дому на Волинь. Студент не захотів зостатись еміґрантом, бо вважав, що на Україні він більш потрібний, і виїхав до Києва.

Все ж таки в Польщі я вчитись не міг і жадоба вчитися знов погнала мене на Україну. Я вважав, що тепер ДПУ вже не буде змушувати знову йти до Польщі, а виконає свою обіцянку і примістить мене до вищої школи. В Києві звичайно зявився до свого брата, а брат знов послав мене до ДПУ. Уповноважені ДПУ Орловський та Долинський зазначили мені, що в прошлому році я для них нічого не зробив, але вони дадуть мені змогу вчитись при умові, що я буду виконувати їхне завдання. Коли-ж я не схочу з ними працювати, то вони пришиють мені шпіонаж і розстріляють. Брат також почав намовляти мене стати співпрацьовником ДПУ і також погрожував мені розстрілом. Я бачив, що виходу не має і згодився, надіючись, що мені вдасться піти назад до Польщі. На мою долю випало вишукувати студентів — українців, надсилати їм відозви, видруковані ДПУ, але ніби від Союзу Визволення України, підговорити когось знов зі студентів піти закордон, а разом з цим створити орґанізацію української молоді. Підчас перебування в Києві бачив всю ганебність праці ДПУ серед студенства та професури. Отже цим рішуче стверджую, як невільний співучасник, а одноразово і свідок праці ДПУ, що всі видатні українські діячі та українське студенство, які зараз сидять у вязницах і чекають скорого суворого суду, є невинні і спровоковані ДПУ. Мого брата — Андрія Михальчука плямую як дійсного провокатора ДПУ, який і з мене хотів зробити провокатора, але я завчас зумів утікти з України і тим врятував себе від зрадництва та ганьби. Я все гадав, що ДПУ не доведе до такого сумного кінця свою ганебну видумку, а тому мовчав. Теперже, коли приходить час розправи большевиків над невинними українцями, тримати в таємниці це більше не можу, не дивлячися на те, що большевики мені погрожували смертю, коли я зраджу їх темні діла. —

У Празі, дня 12 лютого 1930 року.

Студент Українського Педаґоґічного Інституту
в Празі.

В. Михальчук.

Проситься виправити помилки:

		Надруковано:	Мусить бути:
Стор. 20.	1-й рядок здолу	лекка	легка
„ 42.	12-й „ „	модернії	модерній

Бібліографія.

Vice-Amiral L. von Reuter. Skapa Flowe. Tombeau de la flotte Allemande. Avec 9 illustrations hors texte. 160 pages. Edition Payot. Paris 1929. Prix 15 frcs fr.

Скапа-Флоу — могила німецької флоти — документальне оповідання про смутний кінець „Великої Німецької фльоти відкритого моря“. Автор, віце-адмірал Л. Фон-Рейтер, був останнім командуючим німецької ескадри, яку з початком завішення зброї було інтерновано в Скапа-Флоу в Анґлії, в тому самому порті, який весь час Світової війни був головним портом ,,Великої Анґлійської фльоти“. Віце-адмірал фон-Рейтер зі смутком оповідає, як він мусив затопити цілу свою ескадру до моменту підписання миру, щоби вона не дісталася до рук б. ворогів і як за це його лаяли анґлійці, як хотіли віддати його під воєнний суд ніби за зірвання завішення зброї і т. д.

Але він, яко старшина, лише виконав свій обовязок і цілком правдиво підкреслює в своїй відповіді-промові до анґлійського адмірала, який стеріг німецьку ескадру, що на його місці поступив би також і той і кожний відповідальний старшина кожної фльоти, котрий добре розуміє свій обовязок перед батьківщиною.

21 червня 1919 року на протязі яких трох годин пійшло на дно моря 10 великих лінейних кораблів-дреднавтів, 5 велєтнів-броненосних крейсерів-дреднавтів, 5 легких крейсерів і 46 великих ескадрених міноносців — остатня гордість німецкої техніки — головне ядро німецької фльоти. Анґлійці так розлютувалися на це, що почали стріляти до безборонних німецьких команд, які шукали порятунку зі своїх потоплених кораблів, так що були забиті і поранені німці.

Є в книжці вказівки і про революцію в німецькій фльоті, про ради морців, про підупадок дисципліни, про розстріли старшин і т. д. І тут вже приходить на думку, що коли російські морці у 1917 році розстрілювали своїх старшин, то, як тепер відомо, серед цих морців було багато переодягнених німецьких шпіонів. Тому зпочатку розстріли, особливо у Балтийській фльоті, провадилося по певному пляні, бо розстрілювалося головним чином досвідченних фаховців. Одже тут; „як посієш, так і збереш“, і німці пізніш на власній шкірі, хоч і не в такій мірі, але пережили то само.

Capitaine de frégate Paul Chack. Pavillion haut. Les Editions de France. Paris 1929. 39-e mille, avec 6 cartes et 5 gravures. 269 pages. Prix 15 frcs. fr.

В кольоровій обгортці з малюнком загибелі французького лінейного корабля „Bouvet“, ця гарно і літературно, не тільки для фахових але і для загальноширокиx кол написана книжка ділиться на дві головні частини.

В першій частині оповідається про тяжкі і безрезультатні бої франко-анґлійської ескадри і російського крейсера „Аскольд“ у 1915 році в Дарданелах. В другій частині — про бойову діяльність французької ескадри і російського крейсера „Аскольд“ у 1915-17 рр. коло берегів Сірії.

Lieutenat—Colonel Driant. L'invasion jaune. Edition E. Flamarion. Paris. 3 volumes illustré. Prix 23 frcs. fr.

Цікавий фантастично-воєнний роман на тлі жовтоі небезпеки, який кінчається повним знищенням жовтими по черзі білих держав: Росії, України, Німеччини, Франції і т. д. — цілої Европи.

Отаман Др. Степан Шухевич. Спомини Ч. І. Від листопада 1918 року до квітня 1919 року. Видавництво „Червона Калина“. Львів 1929. 176 стор. Ціна 4 зол.

Книжка в шерегу послідовних споминів подає матерьял для історії Української Галицької армії. Зміст її: Розвал Австрії. Відгук листопадових подій в Одесі. Виїзд австрійських військ з В. України. Українські установи в Підволочиську. Галицький уряд в Тернополі. Начальна Команда У. Г. А. і її установи. IV бригада і її орґанізація. На фронті під Львовим.

Автор, який був командіром IV-ої бригади, добре передає загальний настрій козаків і старшини на фронті й відмічає випадки надсилки наддніпрянських піхотних відділів, отруєних большевицькою аґітацією.

Яко спомини для загалу написані добре, але для військових людей... їм де чого бракує, а головним чином — мап фронту підчас операцій. Побачимо, якими будуть слідуючі книжки, що вже вийшли з друку.

Сотник Б. Монкевич. Слідами новітніх запорожців. Видавництво „Бібліотека Історичних повістей“ „Добра Книжка“. Львів 1928. 8°. 208 стор. 16 ілюстрацій і 8 схем фронтів. Ціна 3.60 зол.

Книжка охоплює похід Запоріжського корпусу ґенерала Натієва від Житомира до Криму (до Бахчисарая) і до Донецького водозбіру (до ст. Колпаково). Одночасно автор подає в коротких рисах про звільнення України на всіх фронтах від большевиків у 1918 році. Книжка поділяється на 2 головні частини: I—Від Житомира до Харкова і II—Похід Балбочана на Крим і читається легко. Велике обурення з боку читача викликае справа Криму — інцідент з німцями в Сімферополі.

Kapitänleutnant Otto Brauner. Die Kreuzerfahrten des „Prinz Eitel Friedrich“. Verlag A. Scherl. Berlin. 115 стор.

Старший старшина помічного крейсера „Принц Ейтель Фридрих“ лейтенант нім. фльоти (капітан - лейтенант німецьк. = лейтенанту укр.) Отто Браунер оповідає про бойову діяльність свойого крейсера підчас Світової війни. Крейсер „П Ейтель Фридрих“ — це бувший пароплав Німецького Льльойду, який в німецькому порті на Далекому Сході Тзингтау з оголошенням війни у 1914 році одержав старшин і команду з малих німецьких канонерок „Zuchs“ і „Tiger“ і їх гармати: 4—105 мм., 6—88 мм. і 8 кулеметів. Він мав 2 коміна і прпробив собі одразу третій з дерева і полотна, щоби змінити зовнішній вигляд. Цікаве оповідання, як в першу ж ніч по оголошенню війни з Росією німецький крейсер „Емден“ в історичній Цусимській протоці захопив російський пароплав Добровільної фльоти „Рязань“ і привів його до Тзингтау, яко перший пріз. Там його одразу було перероблено на помічний крейсер „Корморан“, який разом з „П. Ейтелем Фридрихом“ 6 Серпня 1914 року покинув Тзингтау (між иншим тоді з „Іокоґами вийшло 2 російські пароплави Добровільної фльоти „Кіевъ“ і „Рязань“. „Кіевом“ командував досвідчений капітан Стецький (служить зараз в польській фльоті), котрий пройшов до Владивостоку незвичайним курсом, а „Рязань“ пійшла звичайним і попалася). З Тзингтау обидва крейсери подалися до Марьянських островів, де була вже ціла далекосхідня німецька ескадра контр-адмірала фон-Шпее, яка потім у берегів Південної Америки під Коронелем затопила в бою анґлійську ескадру, а пізніш сама загинула зі славою в бою під Фалькландськими островами. Крейсер же „Принц Ейтель Фридрих“ на протязі 8 місяців від Маршальських островів аж до Полудневої Америки і далі Атлянтичним Океяном зробив 30.000 морських міль і затопив 5 анґлійських, 4 французьких і 1 російський торговельний корабель (останній коло миса Горн), разом 30.000 тон. Переслідуемий воєнними кораблями Антанти, мусів нарешті в квітні 1915 року інтернуватися в Newport-News'і в Північній Америці.

Ch. Lucieto. La guerre des cerveaux „En missions spéciales“. Memoires d'un agent des services secrets de l'entente. Pages 340. Avec 51 illustrations et 4 cartes. Editeurs Berger - Livrault. Paris 1927. 135-e mille. Prix 12 frcs fr.

Спомини аґента французької контр-розвідки про боротьбу французької та анґлійської контр-розвідки з німецьким шпіонажем підчас Світової війни. Цікаві методи, якими користувалися обидві сторони у взаємній боротьбі і як далеко забиралися шпіони воюючих сторін, ризикуючи життям, щоби тільки вивідати секрети ворожої сторони. Автор оповідає, між иншим, як він, граючи на патріотизмі та амбіції військового жандарма — німця, заклався з ним на 2.000 нім. марок, удаючи з себе німця — патріота і профана, що окремі набої з газами не можуть існувати, проник за поміччю того-ж самого жандарма на поліґон Круппа і був свідком пробного стрілу з гармат нововинайденними набоями з газами по стаду баранів, наслідки якого були страшні. Він встиг зробити фотоґрафичний знимок з приїзду Вільгельма II на цю пробу і навіть дістати відламок і за кільки день був вже в Парижі. Газ було досліджено і зараз же почато робити відповідні протигазові маски. Цікаво рівнож, що франц. контр-развідка

надіслала фотоґрафію з приїзду Вільгельма II на поліґон Круппа — до Берліну з побажанням всього найкращого. Там це зробило надзвичайне враження.

Здавалося б, що все це байка, як би не було стверджено документально. Описується і боротьбу контр-розвідки з німецькими підводними човнами через порти нейтральних держав, а також німецький замір прорвати франц. фронт через Швайцарію, не зважаючи на її нейтралітет. Зясовується і ролю жінок-шпіонок.

Книжка цінна для всіх військових, не кажучи вже про військових контр-розвідчиків. Успіх вона мала великий. Наклад — більш 135.000 примірників.

Лейтенант фльоти Святослав Шрамченко.

Перед нами новий том тактичних студій з циклю війн польських 1918—1921 р., саме: „Wyprawa na Poryck i Torczyn" в опрацьованні капітана К. Іранка-Осмецького.

Праця капітана Іранка заслуговує на увагу наших читачів. Автор є одним з тих військових, що орієнтуються в наших внутрішніх стосунках, поважно над ними застановляються. Оцінюючи, наприклад, сітуацію на Україні на початку р. 1919, автор представляє в належнім освітленні настрої українського суспільства як відносно його політичних завдань внутрішних, так і зовнішних. Всеж, треба ствердити, де-які його висновки характеру політичного не обґрунтовані й через те видаються субєктивними.

Працю свою автор поґрунтував на однобічних матерьялах, цеб-то на матерьялах лише польської сторони, як це видно з поданих в кінці книжки джерел. З причин від автора незалежних*), не міг він користати з літератури чи матерьялів наших, але, оскільки автор освітлює сторону противну, цеб-то армію українську, зокрема торкається таких даних про неї, як стан моральний, способи поповнення, перебіг і наслідки мобілізації, то, нам здається, слід було б авторові зазначити, що дані ті є однобічні. Інакше твір стає субєктивним. Власне таку субєктивність довелося спостерегти в наступних словах автора: „Jej (Української Армії) niski stan moralny ujawniał się przy cięższych próbach, powodując zwykle paniczną rozsypkę oddziałów", або: „...masową dezercję starano się powstrzymać ogłaszaniem krańcowych haseł społecznych"...

Навіть та, дуже щупла через тяжкі еміґраційні умовини, наша література військова, на яку ми спромогтися могли, дає инші дані що до морального стану нашої Армії. Зрештою, щоб не вдаватися до подробиць, вважаємо, що якраз нам на користь говорить той факт, що на протязі аж 3 років ми боролися з большевиками і мали успіхи, особливо в році 1919. А притім не мали жадної підтримки ані в артилєрійськім, ані в технічнім, ані в інтенданськім, ані в санітарнім майні, без чого сучасна (то значить і в році 1919) війна неможлива. От у тих „неможливих" умовах ми боролися й то не лише проти большевиків, але і проти Поляків — хіба що згодиться з нами автор, що провадити війну в згаданих обставинах могла армія, яка мала віру в справедливість боротьби, цеб-то мала, на нашу думку, високий моральний стан.

Так само безоглядно не можна говорити і про „масову дезерцію". Бож масова дезерція мусила льоґічно допровадити до зникнення по якімсь, дуже короткім, часі цілої армії, а preцінь цього ж не було. Автор, звичайно, не може знати, що орґанізація нашого війська відбувалася в надзвичайних умовах, але коли він говорить про дезерцію, то хіба мусів би покликатися на джерела. Бож така справа, як дезерція, не могла бути документально стверджена поза матерьялами нашими, а розвідчі звіти міродайними для історичних досліджень бути, на наш погляд, не можуть.

Щож до скрайніх гасел, то випадає ствердити, що автор є в блуді, бо на цьому полі ми з большевиками не конкурували, а якраз з ними боролися, боролися ідейно, цеб-то мали инші гасла, які, на кожен спосіб, не могли бути більш скрайніми від большевицьких.

Так само є нестислими відомості про повстання „Вільного Козацтва" — це була загально-українська державна орґанізація, завданням якої була боротьба за українську державність і в першу чергу власне боротьба зі скрайніми

---

*) Ми не маємо матерьялів, дотичних операцій на цім відтинкові.

большевицькими гаслами. Отож не для Волині було створено цю орґанізацію і не з завданнями диверсійними.

Коли перейдемо до дальших розділів книги, то якраз на стор. 9 спіткаємо речення, яке є в дисгармонії з оцінкою автором моральних і бойових вартостей наших частин і відомостей його про масову дезерцію, саме: „w okresie do końca lutego tylko ukraińcy dwukrotnie przeprowadzali poważniejsze działania... Dość luźna obsada odcinków ukraińskich z początkiem r. 1919 — w końcu lutego została poważnie zgęszczona przez zasilenie nowymi oddziałami, jak również i przez wcielenie świeżych uzupełnień“.

В цілості „виправа“ на Порицьк дала для Поляків значний успіх; помимо матерьялів воєнних було захоплено до полону Командіра Ґрупи підполковника Порохівського. Всяке несподіване заскочення ворога завжди є доцільне і кінчається для нього поразкою. В данім випадку, треба ствердити, начальник сторожового відтинку (dowódca czaty głównej) і Командір Ґрупи покладалися на уроєну недосвідченість відділів польських і на тім, що вони „nie tak chorobri“, що й бачимо з наказу підполковника Порохівського № 9.

Більш поважний характер носила „виправа“ на Торчин. Вже тут менше елєментів несподіваного нападу, однак наслідки для Поляків більші. Автор витлумачує це невідповідністю командування і моральною депресією наших вояків. Трудно з цим не погодитися, особливо коли в руки наступаючого попали такі поважні трофеї.

Докладна аналіза цих обох випадів є дуже цікавою, надзвичайно повчаючою. В таких діланнях головне — це особа начальника. Дійсно бл. памяти полковник Лис-Куля, який виконав ці обідва випади, виявив неабияку хоробрість, знання душі жовніра, поважний досвід начальника.

Р. С.

Ґен. Ґренер: „Der Feldherr wider Willen" (полководець проти волі). Німців терзає думка про Марну, вони завше повертаються до того великого менту, який так нагло переломив історію їхнього розвитку. Відомий нам—українцям ґен. Ґренер, сучасний Військ. Міністр Німеччини, та автор знаменитої книги: „Тестамент ґрафа Шліфена“ випустив нову книгу під вищенаведеним заголовком. Перша книга ставила своїм завданням підтримати захитану було ґеніяльність відомого „пляну Шліфена“, друга книга, як би продовжуючи думки попередньої, несподівано приводить до сенсаційно-фантастичних висновків.

Відомо, коли роспочався т. з. бій по Марні, Головна Нім. Армійська Команда вже цілковито загубила звязок з арміями. Мольтке молодший, людина освічена й високо-інтеліґентна, цілковито не надавався до переведення ґрандіозного пляну Шліфена; його рано огорнув сумнів. Він вирішив надіслати в бойову лінію ґен. шт. полк. Генча, надавши йому нечувано-дивні повновластя; останній мав орієнтуватися в обставинах і, коли знайде потрібним, іменем Гол. Арм. Команди дати арміям наказ до відвороту. Полк. Генч почав своє мандрування з V армії, яка затримана була під Верденом, а коли доїхав до II армії, то вже остаточно зіпсував собі настрій. Поговоривши зі старим, слабим духом ґен. Бюловим, Генч вирішив зробити ужиток з наданних повноважень і з такими думками зявився до штабу I армії. Армія хороброго ґен. фон Клюка (бренить як слово „щастя“) криваво відбивалась від анґлійців, що насідали на ліве крило, та французів, обійшовших праве. Однак, в глибокім переконанні, що йому пощастить розбити ворога (як тепер відомо, він не помилявся) ґен. фон Клюк рішуче спротивився почати відворот, але мусив скоритися, побачивши на письмі дивні повноваження. Ґен. Ґренер говорить, що штабу I-ой армії треба було зробити „революцію“, заарештувати полк. Генча та видати таку іскрову телеґраму:

„Головній Армійській Команді. Всім Командам Армії негайно передавати від одної до другої.
„Блискуча перемога на правому армійському крилі. Всі армії наступають.
„Ворога здержувати. II-а Армія жадного кроку назад, на ній цілковита
„відповідальність за перебіг бою. Вперед до Слави й Перемоги. За Кай-
„зера й Державу“.
„Команда I-ої Армії та посланець Гол. Арм. Команди“.

Розуміється, такі революційні висновки дозволені лише авторам з подібною

славою та високим службовим положенням. Але в загальному ґенерал Гренер має рацію. Є грізні, великі менти, оцінити які дано лише особам виключного характеру, але ця особа ніколи, ні на одну хвилину не має права забути, яка жорстока кара чекає на нього, коли його „пронунціаменто" не пощастить. Нас, українців, сенсаційні висновки автора очевидно не можуть здивувати, але для закордону ця думка цілковито нова. Преса зустріла книгу дуже прихильно, все це очевидно відповідає загальному прагненню за сильною волею.

О. Ш.

Надіслані журнали:

Гуртуймося. — Неперіодичний журнал. 3 числа: вересень, листопад 1929 і січень 1930 р. На правах рукопису.

Відродження. Орґан українського протиалькоґольного товариства. Ч. 1 січень 1930 р. Ч. 2, лютий 1930 р. Львів. Ч. 3, березень 1930 р., Львів.

Кубанський Край. Орґан неперіодичний. Кн. 1. 1929 р. Кн. II і III 1930 р. Прага.

Український Інвалід. Місячний орґан укр. інвалідів на еміґрації, ч. 24 — 27. 25 грудня 1929 р. Каліш.

Сяйво. Літературний тижневик, ч. 1. Тернопіль, 1 Січня 1930 р.

Літопис Червоної Калини. Ч. 1. жовтень 1929 р.

Книголюб. Видання Україньского Товариства прихильників книги. Кн I—II, Прага, 1929; кн. III—IV, Прага, 1929.

Еміґрант. Орґан Хшанівської Філії Українського Центрального Ко № 1. 20 квітня 1930 р. На правах рукопису.

За державність. Матеріяли до Історії Війська Українського. Збірник 1. Каліш 1929. 190 стор. Видає Українське Воєнно-Історичне Товариство.

Bellona. Dwumiesięcznik wojskowy, wydawany przez Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy. Tom XXXV. Zesz. 1. Warszawa, Styczeń-Luty 1930. Tom XXXV, Zesz. 2. Warszawa, Marzec—Kwiecień 1930.

Воєнно-наукове видавництво
„ДО ЗБРОЇ"

Ціна 2 зол. без перес.